

**ÄÄNIOIKEUDEN JA DEMOKRATIAN HAASTEET
SUOMESSA**

**Mira Oksanen
Pro gradu -tutkielma
Ohjaaja: Kia Lindroos
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
syksy 2009**

TIIVISTELMÄ

ÄÄNIOIKEUDEN JA DEMOKRATIAN HAASTEET SUOMESSA

Mira Oksanen
Valtio-oppi
Pro gradu-tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Kia Lindroos
Syksy 2009
sivumäärä: 83 sivua + 6 liitettä

Pro graduni käsittelee äänioikeutta ja demokratiaa sekä niiden suhdetta toisiinsa Suomessa. Tarkastelen tutkimuksessani, miten ja miksi äänioikeus on muuttunut eri aikoina ja miten muutos on vaikuttanut demokratian toteutumiseen. Tutkimuksessa käsitellään myös, että olisiko äänioikeutta jotenkin mahdollisesti taas muutettava tulevaisuudessa, jotta edustuksellisen demokratian toiminnan edellytyksiä voitaisiin tarpeen vaatiessa parantaa muuttuvassa yhteiskunnassa. Tulevaisuuden haasteisiin liittyen otan tutkimukseeni mukaan äänestysikärajan laskemisen ja nettiäänestyksen sekä sivuan sähköistä äänestystä. Suomessa poliittisena järjestelmänä on edustuksellinen demokratia, joten tutkimukseni keskittyy demokratian osalta ainoastaan edustuksellisen demokratian käsittelyyn ja erityisesti siihen, millaisena se Suomessa käytännössä esiintyy.

Aineistona käytän äänioikeuden osalta lainsäädäntöä – vaalilaista, perustuslaista ja kuntalaista sellaisia osia, joissa säädetään, millä perusteilla henkilö saa oikeuden äänestää valtiollisissa vaaleissa ja myös kunnallisvaaleissa. Äänestysikärajan muuttamista tarkastellessa käytän aineistona kaikkien eduskuntapuolueiden (Keskusta, Kokoomus, Kristillisdemokraatit, Perussuomalaiset, RKP, SDP, Vasemmistoliitto ja Vihreät) virallisia kannanottoja sekä niiden olemattomuutta aiheesta. Pro gradu -tutkimukseni tutkimusmetodi on käsitehistoriallinen analyysi, sillä pyrin selvittämään miten äänioikeus käsitteenä on muuttunut erilaisissa konteksteissa.

Tutkimukseni lopputuloksiin liittyy keskeisesti se, että edustuksellisen demokratian ja osallistumisen välineiden on kyettävä kehittymään yhteiskunnan muutoksissa, jotta yksilön mahdollisuuksia osallistua voidaan edistää tai ainakin säilyttää suhteessa samalla tasolla verrattuna aikaisempaan. Tutkimukseni kautta olen tullut siihen tulokseen, että äänioikeusikärajaa ei ole syytä laskea, vaan osallistumismuotojen lisääminen ja kansalaisten kiinnostumisen lisääminen ovat tärkeimpiä työkaluja edustuksellisen demokratian toimivuuden kannalta.

Avainsanat: demokratia, edustuksellinen demokratia, äänioikeus, äänioikeusikäraja, poliittinen osallistuminen, nettiäänestys, sähköinen äänestäminen.

SISÄLTÖ

SISÄLTÖ.....	1
1 JOHDANTO.....	3
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	3
1.2 Keskeiset käsitteet	4
1.3 Tutkimuksen eteneminen ja tutkimuskysymys.....	6
1.4 Aineisto ja tutkimusmetodi.....	8
2 ÄÄNIOIKEUDEN HISTORIAA	10
2.1 Suomi Venäjän vallan alla.....	10
2.2 Vuoden 1906 valtiopäivä uudistus	15
2.3 Laajentuneen äänioikeuden merkitykset demokratialle	19
3 ÄÄNIOIKEUS NYT JA HAASTEET TULEVAISUUDESSA	24
3.1 Äänioikeus nykyään	25
3.1.1 Eduskuntavaalit	25
3.1.2 Presidentinvaali	27
3.2 Valtiolliset vaalit vs. kunnallisvaalit	27
3.2.1 Kunnallisvaalit.....	28
3.2.2 Keskeiset erot	29
3.3 Äänestysikärajan muuttaminen haasteena tulevaisuudessa.....	30
3.3.1 Keskustan kanta.....	31
3.3.2 Kokoomuksen kanta	33
3.3.3 Kristillisdemokraattien kanta.....	34
3.3.4 Perussuomalaisten kanta.....	34
3.3.5 RKP:n kanta.....	35
3.3.6 SDP:n kanta	35
3.3.7 Vasemmistoliiton kanta	36
3.3.8 Vihreiden kanta.....	37
3.3.9 Äänioikeusikärajan muuttamisen tulevaisuus	38
3.4 Muita tulevaisuuden haasteita	39

4 EDUSTUKSELLISEN DEMOKRATIAN MERKITYS	43
4.1 Edustuksellisen demokratian erityispiirteet	45
4.2 Vaalit ja äänestäminen edustuksellisuuden ilmentäjänä	52
4.3 Poliittinen osallistuminen osana edustuksellista demokratiaa.....	54
5 DEMOKRATIA, ÄÄNIOIKEUS JA POLIITTINEN OSALLISTUMINEN.....	58
5.1 Muuttuva demokratia.....	58
5.2 Vastademokratia osallistumisen ilmentäjänä	61
5.2.1 Valvonta	62
5.2.2 Vastustaminen	63
5.2.3 Tuomitseminen ja arvostelu.....	65
5.3 Äänioikeus ja äänestäminen osana demokratiaa	66
6 AJAT MUUTTUVAT JA DEMOKRATIA NIIDEN MUKANA.....	71
LÄHTEET	80
LIITE 1 Kokoomus.....	84
LIITE 2 Kristillisdemokraatit	88
LIITE 3 Perussuomalaiset	89
LIITE 4 RKP	90
LIITE 5 SDP.....	92
LIITE 6 Vihreät	93

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Demokratialla on Suomessa oma pitkä historiansa, joka kertoo vuosien 1905–1907 murroksen lisäksi myös poliittisen kulttuurin jatkuvuudesta ja demokratian ajatuksen etenemisestä, sen valtauksista ja takaiskuista. Vuoden 1906 eduskuntauudistus, jossa tuli voimaan yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, oli varsinaisesti edustuksellisen kansanvallan läpimurto. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden voimaantulo raivasi tietä uudelle demokraattiselle kansalaiskulttuurille, joka näkyi esimerkiksi alempien yhteiskuntaluokkien poliittisessa mobilisaatiossa. Yhteiskunnan muututtua nähtiin tarve uudistaa Suomen demokraattista järjestelmää ja näin tehtiinkin. Äänioikeuden laajentaminen oli keskeisessä osassa demokratian vahvistamisessa ja järjestelmää uudistettaessa.

Demokratian toimivuutta koskevassa keskustelussa on viime vuosina usein esitetty vaatimuksia kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämisestä. Ajatuksena on ollut, että myös nykyistä edustuksellista demokratiaa on kehitettävä siten, että ihmiset voivat aikaisempaa enemmän osallistua ja vaikuttaa edustuksellisen demokratian päätöksentekoon. Demokraattisessa järjestelmässä kohdataan jatkuvasti tilanteita, joissa joudutaan vastaamaan uusiin haasteisiin ja näin järjestelmää on taas muutettava. Suomessa aihepiiri on noussut esille pääministeri Matti Vanhasen I hallituksen käynnistämässä kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa, jota jatketaan myös Vanhasen II hallituksessa. Osallistumisen keinojen lisääminen tai jo olemassa olevien keinojen, kuten oikeus äänestää, laajentaminen ja muuttaminen ajanmukaisemmaksi loisivat aivan toisenlaisen poliittisen kulttuurin ja demokraattisen kansalaisuuden.

Mielestäni julkisen vallan tehtävä demokratiassa on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden suominen antaa nimenomaan mahdollisuudet yhteiskunnalliseen toimintaan ja itseään koskevaan päätöksentekoon vaikuttamiseen, demokraattiseen kansalaisuuteen. Edustuksellisen demokratian ja

osallistumisen välineiden on myös kyettävä kehittymään yhteiskunnan muutoksissa, jotta yksilön mahdollisuuksia osallistua voidaan edistää tai ainakin säilyttää suhteessa samalla tasolla verrattuna aikaisempaan. Kehittymistä on tapahtunutkin aikojen saatossa. Viime vuosina monet puolueet ovat ottaneet esiin asian ja aiheesta on käyty julkista keskustelua, pitäisikö äänestysikärajaa laskea tai ottaa käyttöön nettiäänestys, jotta mahdollisimman moni äänioikeutetuista käyttäisi oikeuttaan äänestämisen tullessa helpommaksi. Demokratian uudistumiselle on siis selvästi tilausta.

1.2 Keskeiset käsitteet

Pro graduni käsittelee äänioikeutta ja demokratiaa sekä niiden suhdetta toisiinsa Suomessa. Tarkastelen tutkimuksessani, miten ja miksi äänioikeus on muuttunut eri aikoina ja miten muutos on vaikuttanut demokratian toteutumiseen. Suomessa poliittisena järjestelmänä on edustuksellinen demokratia, joten tutkimukseni keskittyy demokratian osalta ainoastaan edustuksellisen demokratian käsittelyyn ja erityisesti, millaisena se Suomessa käytännössä esiintyy. Tutkimuksessa käsitellään myös, että olisiko äänioikeutta jotenkin mahdollisesti taas muutettava tulevaisuudessa, jotta edustuksellisen demokratian toiminnan edellytyksiä voitaisiin tarpeen vaatiessa parantaa muuttuvassa yhteiskunnassa. Tutkimuksessa ei keskitytä pohtimaan syitä, miksi ihmiset eivät äänestä, vaikka se kiinteästi liittyykin edustuksellisen demokratian toimintaan, mutta kyseisestä aiheesta on olemassa jo aikaisempaa tutkimusta (Esimerkiksi Sami Borg: Hiljaa hyvä tulee: puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktiivoinnista, 2008). Lopuksi tarkoitus on pohtia parantaisivatko nimenomaan äänestysikärajan muuttaminen ja nettiäänestys edustuksellisen demokratian toiminnan edellytyksiä ja pystytäänkö demokratia ylipäätään säilyttämään sellaisena kuin halutaan tässä jatkuvasti muuttuvassa ja kansainvälistyvässä yhteiskunnassa.

Äänioikeus tarkoittaa oikeutta ottaa osaa julkisen tai yksityisen yhteisön äänestykseen. Vaalilainsäädännössä äänioikeudella tarkoitetaan konkreettista oikeutta äänestää vaaleissa. Kaikki Suomessa järjestettävät vaalit ovat nykyisin välittömät, suhteelliset ja salaiset. Välittömyys tarkoittaa, että äänioikeutetut äänestävät suoraan niitä henkilöitä, joiden he haluaisivat tulevan valituiksi. Suhteellisuus tarkoittaa sitä, että jokainen ryhmittymä saa sen verran edustajia, kuin sen saama äänimäärää suhteessa muihin ryhmiin edellyttää, pois

lukien tietenkin presidentinvaali, joissa ei äänestetä puolueita. Vaalisalaisuus tarkoittaa sitä, ettei kukaan saa tietää ketä äänestäjä on äänestänyt, vai onko äänestänyt ketään. Suomen vaaleissa on myös yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Yleinen äänioikeus tarkoittaa sitä, että kaikki täysi-ikäiset valtion kansalaiset tai kunnan asukkaat saavat äänestää. Yhtäläinen äänioikeus tarkoittaa jokaisen äänioikeutetun yhtäläistä oikeutta vaikuttaa vaalien tulokseen eli kaikilla on sama äänimäärä, yleisissä vaaleissa kullakin on yksi ääni. (Suomen vaalijärjestelmä 2002, www.om.fi.)

Demokratia-käsitteen ja erityisesti edustuksellisen demokratian määrittelyyn paneudutaan tarkemmin tutkimuksen myöhemmässä vaiheessa keskeisenä osana tutkimusta. On kuitenkin hyvä tiedostaa heti aluksi, että demokratia on jatkuvasti sopeutuva ja muuttuva, kontingentti käsite. Aina on tärkeää ottaa huomioon konteksti, jossa demokratiasta puhutaan, sillä demokratia ei ole mikään tarkasti määritelty, tiukoissa raameissa oleva yksiselitteinen konstruktio, vaan se voi pitää sisällään erilaisia asioita eri aikoina, eri yhteyksissä ja eri olosuhteissa. Toisaalta demokratian on myös pakko muuttua olosuhteiden muuttuessa. Demokratian on ensisijaisen tärkeää sopeutua yhteiskunnan muutoksiin, jotta se säilyy voimissaan. Onhan demokratia käsitteenä ja käytäntönä jo silloinkin mukautunut muuttuneisiin olosuhteisiin, kun on muodostunut edustuksellinen demokratia kansalaisten määrän kasvettua niin suureksi, ettei suora demokratia olisi enää mitenkään käytännössä mahdollista.

Edustukselliselle demokratialle on tunnusmerkillistä se, että äänestäjät valitsevat edustajia, jotka äänestäjät samalla valtuuttavat tekemään päätöksiä yhteiskunnallisista asioista heidän puolestaan. Tavallisesti ja myös Suomessa edustuksellisessa demokratiassa edustaja ei ole minkään rangaistuksen uhalla velvollinen noudattamaan äänestäjiensä tahtoa, vaan voi vapaasti toimia oman harkintakykynsä sekä mielensä mukaisesti ja pohtia, mitä päätöksiä tekee erilaisissa tilanteissa, eikä hän myöskään ole suoranaudessa vastuussa toiminnastaan ja tekemisistään äänestäjilleen. Seuraavissa vaaleissa tietenkin punnitaan, onko edustaja toiminut äänestäjiensä toivomalla tavalla ja haluavatko äänestäjät valita hänet uudelleen itseään edustamaan. Jotkin edustukselliset demokratiat saattavat sisältää myös kansanäänestyksen kaltaisia suoran demokratian elementtejä, kuten Suomessakin, mutta silti ne ovat edustuksellisia demokratioita, koska peruseriaatteet liittyvät edustuksellisuuteen. Suomessa kansanäänestykset ovat aina neuvoa-antavia, ei koskaan sitovia.

1.3 Tutkimuksen eteneminen ja tutkimuskysymys

Pro graduni alussa on retrospektiivinen katsaus, jossa paneudun tarkastelemaan äänioikeuden historiaa Suomessa. Äänioikeuden historiaan tutustuminen aluksi on erittäin tärkeää koko pro gradun kannalta, jotta voi paremmin ymmärtää äänioikeuden myöhempää kehittymistä. Myös tulevaisuuden näkymiä pohtiessa historian tuntemisesta on hyötyä, sillä sitä kautta muutokset ja niiden laajuuden ymmärtää paremmin. Aloitan tarkastelun siitä, millainen tilanne oli Suomessa 1800-luvun loppupuolella, kun Suomi oli Venäjän vallan alaisena. Selvitän minkälainen kansanedustuslaitos oli säätyvaltiopäivien aikaan ennen kuin Suomeen tuli yleinen ja yhtäläinen äänioikeus vuoden 1906 valtiopäivä uudistuksen myötä. Tärkeää on myös selvittää, että miten sellainen niin suuri muutos oli mahdollinen ja mitä muutos loppujen lopuksi piti sisällään. Laajentuneen äänioikeuden merkityksiäkin pohditaan äänioikeuden historiaa käsittelevässä osiossa.

Seuraavaksi keskityn tarkastelemaan, mitä äänioikeus tarkoittaa nykyään, eli miten tilanne on muuttunut vertailuajankohdasta 1900-luvun alusta tähän päivään. Keskeistä on siis hahmotella, millä perusteella Suomessa saa nykyisin äänestää, eli mitä Suomen laissa sanotaan äänestämisestä 2000-luvulla. Nykyistä tilannetta äänioikeutta koskien tarkasteltaessa on hyödyllistä nostaa esiin myös, miten äänioikeus eroaa valtiollisissa vaaleissa ja kunnallisvaaleissa, koska eroja löytyy, sekä pohtia, minkä vuoksi sellaisia eroja ilmenee vaalilainsäädännössä. Tutkimukseni koskee äänestämistä ainoastaan kunnallisvaaleissa ja valtiollisissa vaaleissa Suomessa, mukana tarkastelussa ei siis ole äänestäminen esimerkiksi kirkollisvaaleissa eikä EU-vaaleissa.

Kolmannessa luvussa paneudun siihen, että viime vuosina äänioikeus ja äänestäminen ovat konkreettisesti kohdanneet uusia haasteita, kun julkisuudessa ja päivän politiikassa on alettu keskustelemaan äänestysikärajan muuttamisesta sekä nettiäänestyksestä ja sähköisestä äänestämisestä. Tulevaisuuden haasteisiin liittyen otan tutkimukseeni mukaan äänestysikärajan laskemisen ja nettiäänestyksen sekä sivuan sähköistä äänestystä, johon liittyvä kokeilu ainakin median mukaan epäonnistui vuoden 2008 kunnallisvaaleissa. Äänestysikärajan muuttamista tarkastelen lähinnä sen kautta, minkälaisia mielipiteitä ja kannanottoja siitä on esitetty virallisilla tahoilla sekä puolesta että vastaan. Mielestäni mitkään satunnaiset mielipidekeskustelut tai –kirjoitukset eivät ole relevanttia aineistoa tämän tutkimuksen kannalta.

Edustuksellista demokratiaa tarkastellaan tutkimuksen neljännessä luvussa ensin yleisesti. Edustuksellisen demokratian osalta selvitetään, mitä se tarkoittaa ja minkälaisia toimintatapoja ja instituutioita se pitää sisällään. Edustuksellisen demokratian merkitystä tarkastellaan kahdelta kannalta, toisaalta, mitä se merkitsee terminä ja toisaalta, mitä sen olemassa olo ylipäättään merkitsee yhteiskunnalle. Tutkimuksessa myös tarkennetaan, miten erityisesti vaalit ja äänestämisen ilmentävät edustuksellisuutta, vaikka siihen kuuluu myös muita elementtejä. Demokratian käsitteeseen paneudun Nadia Urbinatin, Pierre Rosanvallonin ja Anthony H. Birch'in teosten avulla, koska heidän demokratiakäsityksensä soveltuvat parhaiten Suomessa vallalla olevaan käsitykseen edustuksellisesta demokratiasta. Heidän kaikkien teorioita yhdistää se, että edustuksellisuus vaatii ehdottomasti kaikkien kansalaisten monipuolista ja aktiivista poliittista osallistumista, muutakin kuin pelkästään äänestämistä, ollakseen demokraattinen hallintomalli. Birch vaikuttaa kuitenkin mielestäni hieman erilaiselta, ehkä konservatiivisemmalta, enemmän tässä hetkessä elävältä ja hänen demokratiateoriansa on enemmän kuvailevaa, kuin Urbinatin ja Rosanvallonin. Nämä kaksi viimeksi mainittua katsovat enemmänkin tulevaisuuteen, ovat innovatiivisia ja yrittävät löytää demokratialle uusia polkuja, joita kulkea. Tällaiset eroavaisuudet on hyvä ottaa huomioon tutkimusta tehdessä.

Viidennessä luvussa syvennyttään tarkemmin äänioikeuden ja demokratian suhteeseen lähinnä Pierre Rosanvallonin teorioiden pohjalta. Äänioikeuden ja demokratian suhteessa on keskeistä se, että olosuhteiden muuttuessa on sopeuduttava uuteen tilanteeseen. Molempien on pystyttävä mukautumaan muuttuvan yhteiskunnan vaatimusten mukaisesti säilyttääkseen toimivan kokonaisuuden. Tässä luvussa kiinnitetään huomio myös muihin tärkeisiin poliittisen osallistumisen muotoihin äänioikeuden tukijana ja ohella. Demokratian sopeutumisvaatimuksiin ja erilaisiin poliittisen osallistumisen muotoihin liittyen esittelen viidennessä luvussa myös Rosanvallonin itsensä luoman käsitteen vastademokratia, joka tavallaan täydentää vaaleihin perustuvaa demokratiaa kansalaisten suorittaman valvonnan, vastustamisen ja tuomitsemisen, uudenlaisten toimintatapojen, avulla. Vastademokratia on ikään kuin lisäulottuvuus edustukselliseen demokratiaan ja mahdollisesti käyttökelpoinen työkalu muuttuvassa yhteiskunnassa.

Lopuksi pohdin pro gradussani, että ovatko yksilön mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnallisella tasolla demokratian edellytyksiä vai demokratian luomia mahdollisuuksia. Pohdin myös onko demokratian ja osallistumisen välineiden kyky

sopeutua hyvä, ja jos ei ole, niin mitä asian eteen on tehtävissä. Loppupohdintaan sisällytän myös oman käsitykseni aiheesta, että onko yhteiskunta ja olosuhteet, konteksti, muuttuneet Suomessa niin paljon, että jonkinlaisia muutoksia olisi tehtävä myös äänioikeuteen liittyen. Olosuhteet ovat varmasti muuttuneet, mutta voisiko äänioikeusikärajan laskeminen kuitenkin olla jonkinlaista populismia puolueilta. Kaikista päällimmäisin ennakkoletukseni tutkimuksen lopputuloksia ajatellen on se, että edustuksellinen demokratia elää nyt muutoksen aikoja ja jonkinlaisia uudistuksia toimintatapoihin on tehtävä, mutta kokonaisuudessaan edustuksellisen demokratian kriisi ja sen tapahtumat selviävät vasta, kun tämänhetkinen muutosvaihe on takanapäin ja sitä voidaan katsoa tavallaan ulkopuolelta.

Pro gradussa pyritään vastaamaan kysymykseen: Onko yleinen ja yhtäläinen äänioikeus keskeisin demokratian toteutumisen edellytys? Demokratian toteutumisella tarkoitetaan sitä, että kansalla on todellakin mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon ja tässä Suomen edustuksellisen demokratian mallissa nimenomaan edustajien valitsemiseen. Tutkimuksessa pyritään vastaamaan myös sellaisiin lisäkysymyksiin, kuten: Miten ja miksi äänioikeus on muuttunut eri aikoina ja miten muutos on vaikuttanut demokratian toteutumiseen? Demokratian toteutumisessa on keskeisintä siis, että onko riittävän suurelle osalle kansaa annettu mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon, jotta voitaisiin puhua siitä, että kansalla on valta vaikuttaa. Tulevaisuuteen katsova, aiheeseen liittyvä, tutkimuskysymys on, onko äänioikeuteen tehtävä tulevaisuudessa joitain muutoksia, jotta edustuksellisen demokratian toiminnan edellytyksiä voitaisiin parantaa?

1.4 Aineisto ja tutkimusmetodi

Aineistona käytän äänioikeuden osalta lainsäädäntöä, vaalilaista, perustuslaista ja kuntalaista sellaisia osia, joissa säädetään, millä perusteilla henkilö saa oikeuden äänestää valtiollisissa vaaleissa ja myös kunnallisvaaleissa. Mukaan on otettu sekä nykyään voimassa olevat lait että äänioikeuden historiasta kerrottaessa 1906 vuonna voimaan tullut valtiopäivä uudistus, jossa äänioikeus ensimmäistä kertaa määriteltiin yleiseksi ja yhtäläiseksi. Äänestysikärajan muutamista tarkastellessa käytän aineistona kaikkien eduskuntapuolueiden (Keskusta, Kokoomus, Kristillisdemokraatit, Perussuomalaiset, RKP, SDP, Vasemmistoliitto ja Vihreät) virallisia kannanottoja sekä niiden olemattomuutta

aiheesta. Sähköpostit, joissa puolueiden kannat on esitelty, löytyvät liitteinä tutkimukseni lopusta. Nettiäänestystä käsiteltäessä aineistona toimii Tiede-lehden artikkeli sekä joitain poliitikkojen mielipiteitä aiheesta. Sähköisen äänestämisen osalta aineistona ovat oikeusministeriön vaalisivut.

Pro gradu -tutkimukseni tutkimusmetodi on käsitehistoriallinen analyysi. Pyrin selvittämään miten äänioikeus käsitteenä on muuttunut erilaisissa konteksteissa. Lakipykäliden osalta kovin syvästi analysoiva lukutapa ei ole mahdollinen, koska äänioikeutta koskevat lait on kirjoitettu niin selkeästi auki väärinkäsitysten ja väärinkäytösten välttämiseksi. Demokratiaa koskevaa kirjallisuutta sekä lausuntoja ja kannanottoja koskien äänestysikärajan muuttamista ja nettiäänestystä olen kuitenkin tutkimustani varten lukenut kriittisemmin ja analysoivammin.

Tämä tutkimus on merkityksellinen juuri siksi, koska siinä tarkastellaan, äänioikeuden ja demokratian suhdetta toisiinsa. Samalla tarkastellaan myös, onko äänioikeutta yhteiskunnallisten muutosten takia jotenkin muutettava, jotta demokratia ja demokratian ja äänioikeuden suhde säilyisi samanlaisena. Kysymykset ovat hyvin ajankohtaisia etenkin kunnallispolitiikassa, mutta myös valtiollisessa politiikassa ja niihin on tärkeä paneutua ja pohtia myös tulevaisuuden näkymiä tähän aiheeseen liittyen.

2 ÄÄNIOIKEUDEN HISTORIAA

2.1 Suomi Venäjän vallan alla

Venäjän valtakuntaan liitetty Suomi oli poliittiselta kulttuuriltaan olennaisesti ruotsalainen. Kuitenkin erillishallinnon, kansallisen identiteetin vahvistumisen ja venäläisen vaikutuksen vuoksi side ruotsalaiseen perintöön vähitellen heikkeni. Siinä tilanteessa Suomi ei kuitenkaan suinkaan venäläistynyt vaan ennemminkin länsieurooppalaistui ja kansallistui. Venäjän estely-yrityksistä huolimatta lännestä työntyivät 1800-luvun suuret poliittiset opit: aluksi perustuslaillisuus, liberalismi ja nationalismi ja lopulta myös demokratia. (Mylly 2006, 14.) Vallanjaon opit, kansan edustusoikeutta ilmentävät valtiopäivät, puolueet, riippumaton lehdistö, parlamentarismi ja yleiset kansalaisvapaudet, eli kaikki mikä liittyi lännestä leviävään liberalismiin ja demokratian oppeihin, kuuluivat Venäjällä uusien ja vaarallisten aatteiden listalle. Sensuuri ja Venäjän valtiollinen poliisi pyrkivät estämään tai ainakin hidastamaan niiden tuontia Suomeen. (Mylly 2006, 17.)

Kun liberalismien vaikutus vahvistui, modernin perustuslaillisuuden lähtökohta korostui suomalaisessa poliittisessä keskustelussa. Monet liberaalit olivat sitä mieltä, että Suomen poliittinen järjestelmä eli uskottavuuskriisissä, perustuslaillisuus horjui, valtiopäiviä ei ollut kutsuttu vuosikymmeniin koolle ja sananvapaus oli hyvinkin rajoitettua. Valtiopäivätoiminnan alkaminen uudelleen 1863, pitkän tauon jälkeen, ja uusi vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys merkitsivät perustuslaillisuutta korostaville suomalaisille suurta voittoa. Tärkeänä pidettiin myös, että Venäjän silloinen hallitsija Aleksanteri II tunnusti selvästi Suomen perustuslaillisen järjestelmän valtiopäivät avatessaan. (Mylly 2006, 19.)

Vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys ilmensi tavallaan perinteistä Ruotsin vallan aikaista kansanedustuksen ihannetta. Kun yhteiskunta muuttui suuresti alkavan teollistumisen ja maatilatalouden murroksen vuoksi, ja demokratianäkemykset levisi laajemmin kansan keskuuteen, alkoi käsitys oikeudenmukaisesta kansanedustuksesta vähitellen muuttua ja irtautui lopulta kokonaan vanhasta säätyedustuksesta. Poliittiset ja yhteiskunnalliset edellytykset kansanvallan läpimurtoon syntyivät siis jo säätyvaltiopäivien kaudella. Ennen

vuoden 1906 eduskuntauudistusta vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys oli luonut vakaan oikeudellisen perustan Suomen valtiopäivätoiminnalle 37 vuodeksi. (Mylly 2006, 10–11.)

Valtiopäiväjärjestys vuodelta 1869 perustui sääty-yhteiskunnan neljään etuoikeutettuun säätyyn, joiden jäsenistä osa pääsi valtiopäiville vain aateli- tai virka-asemansa perusteella ja osa valittiin tehtävään (Mylly 2006, 13). Suomalaisten oikeus osallistua valtiopäivämiehen valintaan määräytyi vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen mukaan syntyperän, ammattiaseman, varallisuuden tai maanomistuksen mukaan. Kullakin säädyltä oli edustusosoikeutensa perusteista ja vaalimenettelystä omat säädöksensä. Aatelin edustus perustui etuoikeutettuun syntyperään, papiston puolestaan virka-asemaan, porvarissäädystä keskeistä oli ammattiasema sekä veronmaksukyky ja talonpojilla maanomistus. Yhteistä kaikille oli, että valtiollisen edustuksen rajat laissa, koko aikuisväestöä ajatellen, olivat hyvin kapeat. Suurin osa kansasta ei päässyt äänestämään eikä voinut saada myöskään vaalikelpoisuutta. Kansaa edusti valtiopäivillä lähinnä parhaiten toimeen tuleva osa. (Mylly 2006, 36.) Aluksi säädyt saattoivat ollakin kelpoisia puhumaan ja toimimaan valtiopäivillä lohkoutumiensa nimissä, muuta vaikka vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys sanoi säätyjen valtiopäiville kokoontuneina edustavan Suomen kansaa, edustavuus oli kuitenkin käynyt heikoksi ja yhä pahemmin vinoutuneeksi suhteessa väestörakenteeseen (Nousiainen, J. 2006, 12). Säätyvaltiopäivät toimivat huonosti ja edustivat enimmillään 30 %:ia kansasta ja sitäkin osaa epätasaisesti (Lipponen 2006, 150).

Porvarissäädystä valittiin kaupungeittain ja väkiluvun mukaan valtiopäivämiehiä valtiopäiville. Vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen 12 § mukaan vaalissa oikeutettuja osallistumaan olivat verolle pannut porvarit, laivanomistajat, tehtaanomistajat, etuoikeutetut elinkeinonharjoittajat, talon omistajat sekä kaupungin vakinaiset pormestarit ja vaalimiehet. Vaalioikeutta eivät nauttineet naiset, naidut tai naimattomat, vapaasukuiset tai pappissäätyyn kuulumattomat, kauppamerimiehet, alhainen sotaväestö, toisen palveluksessa tai alituisessa työssä olevat, tai muut jotka elättävät itsensä satunnaisella työnteolla. 14 § mukaan valtiopäivämieheksi ei saanut hyväksyä sellaista, joka ei ole kristinuskoinen, 25 vuotta täyttänyt eikä hän myöskään ole saanut olla valitsemassa valitsijamiestä tai edusmiestä muuhun säätyyn kuin siihen, jossa hän ilmoittaa itsensä valtiopäivämiehen tointa käyttämään. (Valtiopäiväjärjestys 1869.)

Vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen 14 § mukaan aatelittomaan säätyyn valitsijamiehen tai valtiopäivämiehen vaalissa osallisena sai olla jokainen säätyyn kuuluva, vaalipiirissä asuva, täysi-ikäinen, suomalainen mies, vaikka ei olisikaan kristinuskoinen. Vaalioikeutettuna ei kuitenkaan pidetty sellaista, joka ei kolmena viime vuotena ole ollut maassa verolle kirjoitettuna, joka on holhouksenalainen tai joka on luovuttanut omaisuutensa velkojille eikä ole vapautettu heidän vaatimuksistaan. Vaalioikeutta ei myöskään ollut henkilöllä, joka on tuomittu rikoksesta edesvastuuseen tai julistettu kansalaistensa luottamuksen menettäneeksi, joka on vaalissa lahjonut tai uhkaillut äänestäjiä tai ottanut lahjuksen vastaan tai, joka on ollut valitsemassa valitsijamiestä tai edusmiestä muuhun säätyyn. (Valtiopäiväjärjestys 1869.)

Suomen säätyvaltiopäivät olivat oman aikansa kansanedustuslaitos, mutta demokraattiset ne eivät hyvällä tahdollakaan olleet (Mylly 2006, 13). Kansanvallan etenemisen näkökulmasta vuoden 1869 valtiopäiväjärjestys oli kovin varovainen. Tärkeää kuitenkin oli se, että se yleensä tunnusti kansanedustuksen periaatteen. Kansanedustuksen periaate oli nimittäin kirjattu perustuslakiin. Valtiopäivillä äänestykset tapahtuivat säädyyttäin. Kolmen säädyn yhtäpitävä kanta tuli viralliseksi valtiopäiväpäätökseksi. (Mylly 2006, 33.) Aikaa myöten kasvoi tyytymättömyys vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen luomaa perustaa kohden. Uudistustoiveilla oli kaksi päälinjaa: yhtäältä valtiopäivien aseman vahvistaminen, toisaalta edustus oikeuden laajentaminen (Mylly 2006, 35).

Vanhan sääty-yhteiskunnan rajat ja katsomukset alkoivat 1800-luvun lopulla vähitellen hämärtyä ja vaihtua uusiin. Teollistuminen, kapitalismi ja kaupungistuminen muuttivat elinoloja Suomessa. Ihmisten perinteinen ajatusmaailma joutui murrokseen, mikä näkyi selkeästi työväestön sekä myös talonpoikien keskuudessa. Työväen liike itsenäistyi ja radikalisoitui. Maaseudulla talollisvetoinen kunnallishallinto, talonpoikaissäädyn vaalit, maatalousalan organisoituminen sekä nuoriso- ja raittiusseurat, kansakoulut ja kansanopistot herättivät yhteiskunnallisesti. Tämän myötä perinteinen säätyjakoon perustuva yhteiskuntajärjestys joutui kriisiin, eikä kansa enää tyytynyt vain seuraamaan mukisematta herroja vaan nousi vaatimaan oikeuksiaan. (Mylly 2006, 24.) Kuitenkaan maaseudun alaluokka ei ollut vielä 1800-luvun lopulla herännyt vaatimaan oikeuksiaan (Mylly 2006, 30).

Äänioikeuskysymys nousi esiin vuoden 1885 valtiopäivillä, joilla käytiin perusteellinen ja tärkeä äänioikeuskeskustelu. Se syvensi pohdintoja vaihtoehdoista, tarkensi kuvaa mielipiderintamasta ja ennen kaikkea nosti äänioikeuskysymyksen kiivaan poliittisen kiistelyn kohteeksi. (Mylly 2006, 53.) Demokraatit nostivat esiin ajatuksen yhtäläisestä ja jopa yleisestä äänioikeudesta, joka oli kovin rohkea ehdotus, muttei kuitenkaan enää vieras ja mahdoton. Muutoksen merkkejä muualla Euroopassa huomattiin, kun tarkkailtiin kansainvälistä demokratiakehitystä, ja samalla myös ajateltiin, että yleinen ja yhtäläinen äänioikeus edusti todennäköisesti tulevaisuutta. (Mylly 2006, 57.) Vaikka vuoden 1885 valtiopäivät epäonnistuivat yhteisessä päätöksenteossa, keskustelu oli pureutunut perusteellisesti keskeisiin ongelmiin. Pitkällä aikavälillä jopa yhtäläinen äänioikeus oli alkanut vaikuttamaan jotenkin legitiimiltä tavoitteelta, mutta kuitenkin Suomessa vielä ennenaikaiselta. Myös yleinen äänioikeus oli levinnyt poliittiseen retoriikkaan, mutta sillä ei kuitenkaan tuolloin vielä viitattu naisiin eikä yhteiskunnan köyhiin. Siitä oltiin myös pitkälle yksimielisiä, että äänioikeuden laajentaminen oli todennäköinen sekä suotava kehityssuunta. (Mylly 2006, 61–62.)

Kysymys naisten äänioikeudesta nousi vahvasti esiin uutena asiana vuoden 1897 valtiopäivillä. Aikaisemmin, kun valtiopäivämiehet olivat puhuneet yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta, sillä oli tarkoitettu poikkeuksetta vain miesten yleistä äänioikeutta ja ”ääni mieheen” –periaatetta. Nyt yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella alettiin viitata myös naisiin. Tämä oli suomalaisessa äänioikeusdiskurssissa todella merkittävä näkökulman laajennus, jonka keskeisiä syitä voitiin ilmeisesti hakea ajankohtaisesta naisten äänioikeusliikkeestä niin ulkomailta kuin Suomestakin. Naisten äänioikeudesta oli tullut julkinen, laajasti keskusteltu ja legitiimi poliittinen kysymys. Argumentteja esitettiin kuitenkin paljon sekä puolesta että vastaan. Naisten äänioikeuden puolesta vedottiin esimerkiksi naisten työelämäänsikin siirtymiseen sekä kunnalliseen äänioikeuteen, joka oli naimattomilla, veroa maksavilla ja omaisuuttaan hallitsevilla naisilla. Vastustavana argumenttina käytettiin sitä, ettei ollut sopivaa vetää naista mukaan valtiolliseen elämään. (Mylly 2006, 73.)

Vuoden 1900 valtiopäivien jälkeen säädöt pääsivät kokoontumaan vasta 1904–1905. Näin myös kauan vireillä ollut äänioikeusuudistus lykkääntyi näille valtiopäiville. (Mylly 2006, 88–89.) Säädöt saivat vuosien 1904–1905 valtiopäiville viimein keisarillisen esityksen valtiopäiväjärjestyksen muutoksiksi. Keskeinen ajatus siinä oli tuoda yhtäläinen äänioikeus

aatelittomiin säätyihin. Hallituksen esitys jätti kummassakin säädysässä äänioikeutta vaille naiset, laillisesti pestatut palkolliset, vakinaisen sotaväen miehistön, toissäätyiset ja valtion tai kunnallisveronsa useammalta kuin edelliseltä vuodelta maksamatta jättäneet. Aiempaan valtiopäivillä nähtyyn verrattuna esitys oli suuri harppaus eteenpäin, mutta kansan äänioikeusmielenosoituksissa ja –kokouksissa ilmaisemiin tahdonilmauksiin nähden se jäi puolitiehen. Työväenliike oli nimittäin saanut kansan liikkeelle vaatimaan yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta ja yksikamarista eduskuntaa. (Mylly 2006, 91.)

Vuosien 1904–1905 valtiopäivillä hallitus oli antanut esityksen edustusjärjestelmän korjauksista porvarissäädysässä ja talonpoikaissäädysässä, mutta ajanpuutteen ja erimielisyyksien takia esitys kuitenkin lykättiin seuraaville valtiopäiville, jotka kokoontuivat runsaan puolen vuoden päästä. Siihen mennessä oltiin kuitenkin tultu jos sellaiseen tilanteeseen, jossa kysymykseen saattoi tulla vain järjestelmän kokonaisuudistus. (Nousiainen, J. 2006, 14.) Samaisille vuoden 1904–1905 valtiopäiville jätettiin myös neljä anomusta äänioikeuden myöntämisestä naisille. Senaatin äänioikeusesityksen ja valtiopäiville jätettyjen anomusten käsittely perustuslakivaliokunnassa osoitti toisaalta, miten välttämättömänä äänioikeusolojen uudistamista pidettiin, mutta toisaalta, millaisia pelkoja kiihtynyt poliittinen tilanne synnytti valtiollisen kansalaisuuden laajentamisen suhteen. Vanhentuneiden äänioikeusolojen korjaaminen koettiin tärkeäksi kansakunnan yhtenäisyyden vahvistamisen kannalta. (Sulkunen 2006, 43–44.) Perustuslakivaliokunnan mietintö tuotiin käsittelyyn kuitenkin vasta viime hetkellä, valtiopäivien jo päätellessä istuntokauttaan, joten lakipykälän yksityiskohtaiseen käsittelyyn ei jäänyt riittävästi aikaa (Sulkunen 2006, 47).

Venäjältä levinnyt yleislakko, Suomessa suurlakko, ja marraskuun manifesti olivat pysäyttäneet Suomen autonomian kuristamisen ja venäläistämisen (Mylly 2006, 111). Keisari Nikolai II allekirjoitti 4. marraskuuta 1905 manifestin, jossa hallitsija antoi Suomen senaatin tehtäväksi valmistaa ehdotus uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi, joka tarkoitti Suomen eduskunnan ajanmukaistamista ja uudelleen järjestämistä soveltamalla kansanedustajia valittaessa yleisen ja yhtäläisen vaalioikeuden periaatetta. Ylimääräiset valtiopäivät kutsuttiin koolle 20. joulukuuta käsittelemään senaatin ehdotuksia. (Mylly 2006, 101.) Samalla oli pohdittava myös uudistuksia kansalaisoikeuksien ja –vapauksien turvaamiseksi (Nousiainen, J. 2006, 14). Tästä seurasi Suomessa senaatin eduskunnan uudistamiskomitean asettaminen, jonka tehtävänä oli valmistaa ehdotus

uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi (Mylly 2006, 104–105). Vuoden 1869 valtiopäiväjärjestystä käytettiin konkreettisesti pykälä pykälältä pohjana, kun alettiin laatia uutta vuoden 1906 valtiopäiväjärjestystä (Mylly 2006, 11).

2.2 Vuoden 1906 valtiopäivä uudistus

Keisarillinen marraskuun manifesti oli luvannut suomalaisille yleisen ja yhtäläisen vaalioikeuden. Eduskuntakomitean tehtäväksi jäi tarkemmin määrittellä, mitä vaalioikeuden yleisistä ehdoista ja perusteista tulisi päättää. Miten vaalikelpoisuus yleensä poikkeaisi vaalioikeudesta? Mikä olisi sopiva ikäraja vaalioikeudelle ja vaalikelpoisuudelle? Mitkä kansalaisryhmät tuli sulkea valitsijoiden ulkopuolelle? Pitäisikö naisille myöntää myös vaalikelpoisuus? (Mylly 2006, 142.)

Paine vaalioikeuden myöntämiseen naisille oli monesta syystä suuri. Ensiksikin maan poliittisissa piireissä oli vallalla käsitys, että lupaus yleisestä ja yhtäläisestä vaalioikeudesta tulisi koskemaan samalla lailla miehiä ja naisia. Toiseksi niin porvarien kuin työväenliikkeenkin naisjärjestöt olivat tehneet asiassa pitkään ja intensiivisesti pohjustustyötä. Marraskuun manifesti ja lupaus eduskunta uudistuksesta olivat nostaneet naisjärjestöjen aktiivisuuden huippuunsa. Kolmanneksi naisten äänioikeus oli noussut Suomessa yleiseen keskusteluun 1890-luvulta lähtien, myös valtiopäivillä, joten se ei mitenkään tullut yllättäen. Mielipiteet olivat vähitellen muotoutuneet sellaisiksi, että vaatimus sukupuolten tasa-arvosta otettiin todesta. Neljänneksi naisten asema yhteiskunnassa oli vahvistunut yhteiskunnan modernisoitumisen seurauksena. Naisia oli alkanut kohota merkittäviin asemiin, he olivat saaneet yliopistollista ja muuta koulutusta sekä nousseet kansansivistyksen ja kulttuurielämän tärkeäksi osaksi. Naiset osallistuivat Suomessa työelämään enemmän kuin useimmissa muissa Euroopan maissa. Viidenneksi heillä oli viimeksi ollut näkyvä rooli myös yhteisessä perustuslakitaistelussa hallinnon kuristustoimia vastaan. Yleisesti oli muodostunut myönteistä kuvaa poliittisesta naisesta. (Mylly 2006, 142.)

Kaikki viisi naisten äänioikeutta puoltavaa argumenttia nousivat toistuvasti esiin eduskuntakomitean keskusteluissa. Vastustus jäi vähäiseksi ja selvästi alakynteeseen. Esitetyt vasta-argumentit perustuivat vanhaan kuvaan naisesta kodin piiriin kuuluvana miehen

kumppanina ja lasten kasvattajana, jonka kuului jättää politiikka ja yhteiskunnalliset asiat miehille. Tällaista perinteistä käsitystä sukupuolirooleista ei kuitenkaan enää kovin paljota tuettu, vaan sellainen ei monen mielestä kuulunut nykyaikaan eikä varsinkaan tulevaisuuteen. (Mylly 2006, 142.)

Komiteassa oltiin hyvin tietoisia siitä, että kaikkialla muualla Euroopassa naisilta puuttui valtiollinen äänioikeus. Suomen valtiopäivälaitoksen uudistajat tahtoivatkin saavuttaa jotakin, jossa Suomi oli edelläkävijä eikä vain suurten kulttuurimaiden seuraaja. Kansanvaltainen eduskuntauudistus ja naisten äänioikeus koettiin kansallisena ylpeyden aiheena. Keskustelu naisten vaalioikeudesta ei ollut pitkä eikä vaikea, vaan komitea päätti saman tien myöntää naisille vaalioikeuden 12.12.1905. (Mylly 2006, 142–143.)

Naisten vaalikelpoisuus aiheutti komiteassa paljon enemmän keskustelua. Koettiin huomattavasti vaativammaksi ja samalla vaikeammaksi myöntää naisille oikeus asettua ehdokkaaksi eduskuntavaaleissa kuin päästää heidät pelkästään äänestämään. Vaalikelpoisuus merkitsi naisten tuloa eduskuntaan ja osallistumista keskeiseen poliittiseen päätöksentekoon, vaalioikeus taas jätti naiset valitsijoiksi ja valtiopäivätyön ulkopuolelle. (Mylly 2006, 144.) Naisten vaalikelpoisuuden käsittelyssä komitean jäsenten kannat jakautuivat yli sääty- ja puoluerajojen. Myös argumentteja esitettiin puolesta ja vastaan ja välillä mielipiteenvaihto eri näkemyksiä edustavien välillä yltyi jopa kiivaaksi. (Sulkunen 2006, 64.)

Valtaenemmistö komitean jäsenistä oli naisten vaalikelpoisuuden kannalla. Komitean päätökseksi tuli siis, että naisille on annettava vaalikelpoisuus kuten miehillekin. Päätös oli historiallinen. Suomalaiset naiset saivat ensimmäisinä Euroopassa sekä yleisen vaalioikeuden että vaalikelpoisuuden. Koko laaja keskustelu vaalioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta oli tähän asti koskenut jokseenkin vain naisia. Miehet pääsivät mukaan kuvaan vasta vaalikelpoisuudesta päätettäessä. (Mylly 2006, 148.) Myöhemmin keväällä 1907 eduskuntaan oli valittu 19 naiskansanedustajaa ja he astuivat ensimmäisinä naisina maalimassa parlamenttiin. Suuri joukko ulkomaisten lahtien edustajiakin oli seuraamassa tätä historiallista tilannetta. (Mylly 2006, 290.) Seuraavat maat tulivat tässä asiassa vasta 11 vuotta myöhemmin, eli Suomi oli tässä suhteessa nimenomaan edelläkävijä (Lipponen 2006, 151).

Vaalioikeuteen ja –kelpoisuuteen oikeuttavasta ikäraajasta tai oikeammin ikärajoista alettiin keskustella komiteassa seuraavaksi. Tässä asiassa ei päästy yksimielisyyteen yhtä helposti kuin naisten äänioikeudesta. Sopivaa vaalioikeusikärajaa haettaessa päävaihtoehtoina olivat 21 ja 25 vuotta. 21 vuoden ikärajaa perusteltiin sillä, että vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen perusteella oli ollut perinteinen vaalioikeusikäraja valtiopäivävaaleissa. Lisäksi se oli myös täysi-ikäisyyden raja. Korkeampaa 25 vuoden ikärajaa puolustaneet olivat sitä mieltä, että nuoriso ei ollut vielä 21 vuoden iässä kypsä riittävästi valtiolliseen vastuuseen, eikä nuorisoa tullut liian aikaisin vetää mukaan politiikkaan. Yleistä vaalikelpoisuusikärajaa määrittäessään komiteassa oltiin tiukempia kuin vaalioikeusikärajaa käsitellessään. (Mylly 2006, 148.)

Aluksi ehdotettiin, että vaalioikeusikäraja olisi 21 vuotta ja yleinen vaalikelpoisuusikäraja olisi 25 vuotta. Ehdotuksia tuli kuitenkin myös, että molempien ikärajat olisivat 25 vuotta ja jotkut pitivät myös 30 vuotta sopivimpana ikärajana. Lopulta päätökseksi kuitenkin tuli, että vaalioikeuden saisi sellainen henkilö, joka ennen vaalivuotta on täyttänyt 24 vuotta. Samalla päätettiin, että vaalikelpoisuudenkin ikärajaksi tuli 24 vuotta. (Mylly 2006, 149.)

Vaalioikeuden yleisistä ehdoista ja rajoituksista käytiin kovaa keskustelua komiteassa. Enemmistö noudatti kuitenkin vaalioikeuden esteitä kirjattaessa varsin vapaamielistä linjaa. Ehdotusta tehtäessä pohjana oli vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen 14 §. Komitea päätti kieltää vaalioikeuden kahdeksassa tapauksessa. Vaalioikeutta vaille jäisi siis henkilö, joka on vakinaisessa asepalveluksessa, holhouksen alaisena tai ei kolmena viime vuonna ole ollut henkikirjoitettuna Suomessa tai on jättänyt suorittamatta kruununverot kahden viime vuoden aikana muusta syystä kuin köyhyyden vuoksi. Vaalioikeutta ei olisi myöskään henkilöllä, joka on luovuttanut omaisuutensa velkojille, kunnes on pesäntilan valalla vahvistanut, on irtolaisuudesta yleiseen työhön tuomittu, on vailla kansalaisluottamusta tai maan palvelukseen kelvoton tai on edustajanvaalissa todistettavasti ostanut tai myynyt ääniä tai häirinnyt vaalivapautta. Myöhemmin listaan lisättiin vielä yhdeksäs kohta jonka mukaan vaalioikeutta vaille jäisi henkilö, joka saa apua vaivaishoidolta, jollei se ole satunnaista. (Mylly 2006, 150–151, 305–306.)

Komitean muotoilemat vaalioikeuden yleiset ehdot ja rajoitukset tulivat lukemaan vuoden 1906 valtiopäiväjärjestykseen 5 §:ksi. Ne eivät paljon poikenneet vuoden 1869 valtiopäiväjärjestyksen 14§:stä. Kokonaan uutta oli, että vaalioikeus oli kielletty

irtolaisuudesta yleiseen työhön tuomituilta sekä vakinaisessa asepalveluksessa olevilta. Toisaalta komitea ei kelpuuttanut aivan kaikkea vanhaakaan mukaan ja muokkasi lisäksi sanamuotoja uudelleen. (Mylly 2006, 151.) Vuoden 1906 uudistuksessa kansalaisten poliittiset oikeudet, kuten äänioikeus, hyväksyttiin lopulta kuitenkin kansalaisten yleiseen yhdenvertaisuuteen perustuen (Pohjantammi 2003, 363).

Valtiopäivät hyväksyivät eduskuntauudistuksen muutamien erimielisyyksien jälkeen. Viimeiset säätyvaltiopäivät jättivät samalla hyvästit koko vanhalle neljään kamariin ja sosiaalisesti todella rajoitettuun äänioikeuteen perustuvalla kansanedustuslaitokselle ja raivasivat samalla tein uudelle, demokraattisesti valittavalle eduskunnalle. (Mylly 2006, 247.) Venäjän hallitsija Nikolai II vahvisti uuden valtiopäiväjärjestyksen ja samalla myös uuden vaalilain sekä toimeenpanolain esittelyn ja säätyjen vastauksen mukaan 20.7.1906. Eduskuntauudistusta ei voitu pitää keisarin lahjana Suomelle vaan ennen kaikkea suomalaisten omien toiveiden ja toiminnan tuloksena. (Mylly 2006, 249.) Äänioikeutettuja oli ennen uudistusta 125 000, ja sen jälkeen 1 125 000 (Hetemäki 2006, 25). Samalla Suomi oli saanut Euroopan demokraattisimman edustusjärjestelmän. Se tasa-arvoisti sekä yhteiskuntaluokat että sukupuolet valtionkansalaisina. (Sulkunen 2006, 69.)

Eduskuntauudistuksella oli selvästi piirteitä irtiotosta. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ja yksikamarinen eduskunta loivat nimittäin hyvin toisenlaisen järjestelmän kuin sitä edeltäneet nelisäätyiset valtiopäivät olivat olleet. Toisaalta eduskuntauudistus ilmensi myös institutionaalista jatkuvuutta suhteessa säätyvaltiopäiviin, sillä uuden eduskunnan organisaatorakenteessa ja käytännöissä säilytettiin paljon vanhaa ja hyväksi koettua, joskin myös uutta otettiin mukaan. (Mylly 2006, 11.) Yksikamarisuus, yleiset ja yhtäläiset vaalit ja suhteellinen vaalitapa institutionalisoivat kuitenkin myös uusia poliittisia toimintaperiaatteita. (Pohjantammi 2003, 364.)

Kansallista valtiolaitosta koskeva uudistus onnistui ennätysnopeasti. Kansalaisoikeuksien turvaaminen sai kuitenkin jäädä odottamaan valtiollista vapautumista. On kuitenkin ymmärrettävä, että asennoitumistapojen ja kannanottojen muutos ei ollut tapahtunut yhtäkkisenä murroksena, vaan uudistuksella oli ollut valmistusaikansa. Valtioelämän murroksessa ja sosiaalisessa paineessa oli toteutettu se, mistä oli jo aiemmin keskusteltu, mitä oli toivottu tai jopa pelätty. (Nousiainen, J. 2006, 16.) Äänioikeusuudistusta pidettiin todennäköisesti kuitenkin lopulta keinona, jolla kansaa on

mahdollista kasvattaa osallistumaan ja olemaan mukana yhteiskunnan toiminnassa (Pohjantammi 2003, 386).

2.3 Laajentuneen äänioikeuden merkitykset demokratialle

Juhani Mylly (2006) määrittelee demokratian kattavasti. Hänen mukaansa kansanvalta eli demokratia edellyttää yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta, eli vaalioikeus, joka tarkoittaa oikeutta äänestää, kuuluu siis kaikille yhteiskuntaryhmille ja jokaisella valitsijalla pitäisi olla yksi ääni. Demokraattiseen järjestelmään kuuluu myös oikeus asettua vaaleissa ehdolle eli vaalikelpoisuus. Demokratiassa vallitsee vaalivapaus, aito poliittinen kilpailu ja oikeus oppositio toimintaan sekä olennaisena osana laajat kansalaisoikeudet ja -vapaudet. Tällaisia ovat esimerkiksi oikeus ilmaista ja julkaista mielipiteitä, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus sekä yhdenvertaisuus lain edessä. (Mylly 2006, 13.)

Tästä laajasta demokratiaperspektiivistä katsottuna kansanvalta murtautui vuonna 1906 Suomessa läpi nimenomaan radikaalina äänioikeusreformina, joka toi mukanaan edustuksellisen demokratian. Kansalaisoikeuksien ja -vapauksien sekä parlamentarismien juurruttaminen tuli kuitenkin todella mahdolliseksi vasta itsenäisessä Suomessa, mutta alkuun oli päästy kuitenkin lupaavasti. (Mylly 2006, 13.) Vuosien 1905–1907 murros oli Suomen puoluejärjestelmänkin suurista murrosvaiheista jyrkin ja perustavanlaatuisin. Sen aikana maahan syntyi moderni, Pohjoismaille tyypillinen monipuoluejärjestelmä. (Mylly 2006, 254.)

Jaakko Nousiainen (2006) kuvailee demokratiaa moniaineiseksi valtiolliseksi järjestelmäksi, jonka sisältöä ei ole todellakaan helppo tyhjentävästi määrittellä. Hänen mukaansa sen keskeisiä toiminnallisia edellytyksiä ovat kansalaisten vaikuttava osallistuminen julkiseen päätöksentekoon, tasa-arvoisuus poliittisten oikeuksien käyttämisessä, valinnan vapaus, yhteiskunnallinen pluralismi sekä monien vallan keskusten rinnakkaisuus. Käytännön järjestelyissä voidaan erottaa toisistaan kansanvallan valtiollis-rakenteellinen ulottuvuus ja kansalaisoikeuksia koskeva ulottuvuus. Kansanvallan valtiollis-rakenteelliseen ulottuvuuteen sisältyvät yleiseen äänioikeuteen perustuvat vapaat vaalit, todellinen kilpailu ja opposition oikeus sekä vallan hajautus useisiin toimintakeskuksiin. Kansalaisoikeuksien ulottuvuuteen kuuluu julkisen ja yksityisen

keskustelun vapaus, yhdistymis- ja kokoontumisvapaus, yhdenvertaisuus lain edessä, sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet sekä laajamittaisen korruption puuttuminen hallituksen toiminnasta. (Nousiainen, J. 2006, 11.)

Kansanvallan rakentumisessa näiden vaatimusten pohjalta Suomi on länsieurooppalaisten yhteiskuntien piirissä poikkeava tapaus. Suomi kuuluu Euroopan nuorten kansakuntien ja kansallisvaltioiden joukkoon, joiden valtiollinen muotoutuminen on ollut sisäisen kehityksen ohella vahvasti riippuvainen ulkoisen maailman tapahtumista. Suomen tilanne oli vielä omaleimainen siksikin, että maan poliittisen järjestelmän kehitys oli tapahtunut kahden toisistaan jyrkästi eroavan valtiojärjestelmän ja valtiollisen kulttuurin välissä. Venäjän itäinen imperiumi määräsi rakenteita ja vuorovaikutussuhteita valtiollisella ylätasolla ja esti osaltaan Suomen valtiollisen järjestelmän kehittymistä, mutta toisaalta perusrakenteet ja –prosessit olivat kuitenkin periytyneet Ruotsin vallan ajalta ja säilyivät autonomian turvissa. Edellytykset kansakunnan ja valtion rakentamiselle olivat Suomessa ehdottomasti paljon paremmat kuin esimerkiksi Baltian maissa, joissa valtaa piti ohut vieras yläluokka. (Nousiainen, J. 2006, 11–12.)

Sekä Juhani Myllyn että Jaakko Nousiaisen käsitykset demokratiasta ovat hyvin samankaltaiset. Molempien mielestä demokratiaan kuuluu ehdottomasti yleinen ja yhtäläinen äänioikeus, mutta tietenkin myös muita asioita. Yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta kuitenkin pidetään tavallaan demokratian edellytyksenä. Kuten jo aiemmin mainittiin, Myllyn mukaan edustuksellinen kansanvalta, demokratia, tuli Suomeen nimenomaan äänioikeuden laajentamisen myötä. Äänioikeuden muutoksella on siis ollut, kansalaisten äänioikeutettujen määrän perusteella, erittäin suuri vaikutus sekä itse demokratialle että ylipäätään demokratian toteutumiselle. Mylly ja Nousiainen nostavat demokratian kannalta olennaisena esiin myös laajat kansalaisoikeudet ja –vapaudet. Niihin päästiin Suomessa kuitenkin enemmän paneutumaan vasta kun oli irtauduttu Venäjältä, itsenäistymisen jälkeen 1917.

Suomessa kansanvaltaisen poliittisen järjestelmän alku oli äkkinäinen ja perusteellinen. Säätyedustukseen perustuvasta poliittisesta mallista oli siirrytty aikaansa verrattuna todella edistykselliseen demokratiaan. Yksikamarinen, yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva kansanedustuslaitos oli jo sellaisenaan lähes aikaisemman järjestelmän vastakohta. (Nousiainen, K. 2006, 53.) Samoin kuin muualla Euroopassa, syrjästä nousi

suoraan politiikan eturiviin alempia yhteiskuntaluokkia edustavia työväen- ja talonpoikaispuolueita. Tällainen muutos pakotti myös vanhat puolueet uudenaikaistamaan ohjelmiaan ja organisaatioitaan. Kansanvaltainen eduskuntauudistus oli luonut sellaiset olosuhteet, joissa puolueiden täytyi kilpailla aktiivisesti jokaisesta äänestä, etenkin niistä uusista, joita oli ylivoimainen enemmistö. (Mylly 2006, 254.)

Äänioikeusliike oli osaltaan herättänyt kansaa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen tietoisuuteen jo 1880-luvun puolivälistä lähtien. Vaikutusta äänioikeusliikkeellä oli ollut ennen muuta kaupungeissa. Kun demokratian ihanteet alkoivat 1900-luvun edetessä laajemminkin levitä kansan keskuuteen, vaatimukset yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta sekä kansanvaltaisesta valtiopäiväreformista vetosivat yhä enemmän myös työväestön sekä äänioikeutta vailla olevan kansanosan toiveisiin. Yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta puhuminen laajasti merkitsi tavallaan siirtymistä demokraattiseen diskurssiin. (Mylly 2006, 255.) Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus herätti keskustelua kaikissa kansanryhmissä, joka mielestäni myös osaltaan kertoi siitä, että laajempi joukko kansasta oli todellakin valmis osallistumaan politiikkaan ja oli myös kiinnostunut ja perillä asioista.

Murrosajan poliittinen toimeliaisuus ja innostava ilmapiiri vetivät mukaansa aivan uusia, aiemmin valtiollisesta politiikasta syrjässä olleita väestöryhmiä. Tällaistahan poliittinen mobilisaatio nimenomaan on, että passiivinen joukko muuttuu aktiiviseksi ja yhteistyötä hakevaksi poliittiseksi toimijaksi, joka tulee samalla tietoiseksi politiikasta ja yhteiskunnasta. Kaupunkien työväestö oli muuttunut aktiiviseksi jo huomattavasti ennen eduskuntauudistusta porvarissäädyn vaalien, äänioikeusliikkeen ja oman poliittisen toimintansa ansiosta. Eduskuntauudistuksen myötä maan politiikkaan aktivoituivat myös torpparit, maatyöläiset ja syrjäseutujen pienviljelijät. (Mylly 2006, 254.) Kun näin suurella osalla kansaa oli mahdollisuus eduskuntauudistuksen myötä osallistua politiikkaan ja vaikuttaa asioihin äänestämällä, voitiin hyvillä mielin alkaa puhua demokraattisesta yhteiskunnasta.

Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden omaksuminen naiset mukaan lukien oli hyvin rohkea askel kohti demokraattisempaa yhteiskuntaa. Tätä vielä korostivat siirtyminen moderniin yksikamariseen kansanedustuslaitokseen, poliittisten perusoikeuksien vahvistuminen sekä suhteellinen vaalitapa. Kun Suomi oli aiemmin ollut poliittisessa modernisoitumisessa ja

demokratisoitumisessa selvästi skandinaavisia naapureitaan ja läntisen Euroopan kehittyneitä maita jäljessä, se loikkasi nyt äänioikeuden ja edustuslaitoksen uudistamisella suuren askeleen niiden edelle. Kansanvallan läpimurrossa Suomessa kysymys oli lopulta poliittisen kulttuurin jatkuvuudesta ja demokratian ajatuksen etenemisestä. (Mylly 2006, 292.)

Suuri yllätys kansainvälisestikin verrattuna oli se, kuinka nopeasti ja kitkattomasti, rauhanomaisin muodoin aiemmin valtiollisesta politiikasta syrjässä olleiden väestöryhmien poliittinen mobilisaatio ja kytkeytyminen poliittiseen järjestelmään tapahtuivat. Tähän saattoi osaltaan vaikuttaa se, että Suomessa pieni kansallinen yhteisö oli joka tapauksessa sen verran yhtenäinen, että siinä ei ole ollut vahvasti toisistaan eroavia alueellisia alayhteisöjä ja alakulttuureja, eikä luokkienkaan välillä ole ollut ylittämättömiä rajoja. taloudellinen taistelu, lakot ja ammatillinen järjestäytyminen eivät vielä päässeet suuremmin sekoittamaan poliittista mobilisaatiota. (Nousiainen, J. 2006, 19.)

Edustuksellisen kansanvallan läpimurto raivasi tietä uudelle demokraattiselle kansalaiskulttuurille. Se juurrutti Suomen poliittiseen kulttuuriin kansanvallan ajatustapoja, periaatteita ja instituutioita sekä pyrki edistämään kansalaisvapauksia. Demokratisoituminen merkitsi myös yritystä tuoda poliittiseen käytäntöön parlamentarismen periaatteita. Parlamentarismen läpimurto kuitenkin viivästyi Suomessa vuoteen 1917, koska senaatti, maan hallitus, pysyi siihen saakka vastuunalaisena hallitsijalle. (Mylly 2006, 295.) Senaatti sai edelleen myös nimityksensä keisarilta. Jonkinlaisina parlamentarismen korvikkeina tuotiin valtiopäiväjärjestykseen eduskunnan säännöllinen, vuosittainen kokoontuminen valtiopäiville, hallituksen jäsenten läsnäolo- ja puheoikeus eduskunnan istunnoissa, hallituksen kertomusmenettely, kansanedustajien oikeus esittää kysymyksiä senaatin jäsenten vastattavaksi sekä valiokuntien oikeus asiakirjojen ja tietojen saantiin hallintovirastoilta. (Nousiainen, J. 2006, 17.)

Sensuuri ja muut poliittiset tukahdutustoimet palasivat toisen venäläisen yhtenäistämiskauden alkaessa vuonna 1908. Tärkeää kuitenkin oli, että kansanvaltainen traditio, demokratian henki ja eduskunta olivat syntyneet ja jäivät perinnöksi myös itsenäiselle Suomelle. Suomen sitoutuminen Venäjään esti uuden demokraattisen kansalaiskulttuurin täysimittaisen kehittymisen autonomiakauden loppuvuosina. Venäläistämisen paineessa eduskunnasta, joka oli ainoa suomalaisten käsiin jäänyt

valtioelin, tuli sekä kansanvallan että maan perustuslakien ja kansallisten etujen tärkein puolustaja. (Mylly 2006, 296.)

Kun jäädytetty tilanne purkautui 1917 keisarivallan kukistumisen jälkeen, eduskunta oli vahvin kotimainen hallituslaitos ja pystyi ottamaan ohjat käsiinsä dramaattisessa tilanteessa. Tärkeää oli, että eduskunnan asemaa vahvistavat uudistukset toteutettiin viivyttämättä heti vapautumisen tapahduttua, odottelematta hallitusmuodon säätämiseen liittyvää tilanteen kokonaistarkastelua. Parlamentaarinen hallitustapakin omaksuttiin niin pian kuin mahdollista kirjoittamalla valtiopäiväjärjestykseen nimenomainen säännös hallituksen ja sen ministereiden vastuunalaisuudesta eduskunnalle. (Nousiainen, J. 2006, 21.)

Yhteiskunnan, asetelmien ja tilanteiden muututtua demokratian asettamiin haasteisiin oli vastattu. Oli luotu yksikamarinen, yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva, kansanedustuslaitos. Haasteet olivat olleet suuret, eikä mitään vastaavaa ollut tehty vielä missään päin maailmaa, jotta olisi voitu katsoa toiminta mallia sieltä. Silti demokratisoituminen ja edustuksellisen kansanvallan läpimurto toteutui ja toteutettiin mallikelpoisesti. Äänioikeuden laajeneminen merkitsi selvästikin huomattavasti demokraattisempaa yhteiskuntaa ja poliittista järjestelmää kuin mitä se oli ollut aikaisemmin. Voitiin oikeasti olla hyvillä mielin siitä, että oli pystytty luomaan sellainen eduskuntauudistus, joka oikeasti edusti suurinta osaa kansasta, eikä pelkästään yläluokkaa. Tästä tilanteesta oli helppo jatkaa vapaammin käsin Suomen itsenäistymisen jälkeen. Suomalaiset voivat olla ylpeitä siitä, että olivat ensimmäisiä maailmassa jotka saivat tässä muodossa olevan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, joka kuului siis myös naisille. Tämän vuoksi Suomi on saanut myös maineen tasa-arvon mallimaana.

3 ÄÄNIOIKEUS NYT JA HAASTEET TULEVAISUUDESSA

Äänioikeus ja äänestyskäytännöt eivät ole juurikaan muuttuneet Suomessa sitten vuoden 1906 valtiopäivä uudistuksen jälkeen. Vain muutamissa kohdissa on tapahtunut muutoksia, kun olosuhteiden muutos on näin todennäköisesti edellyttänyt tai ainakin mahdollistanut tällaiset muutokset. Äänestysikärajaa on laskettu silloisesta 24 vuoden iästä 18 vuoteen. Ensimmäisen kerran äänestysikärajaa laskettiin 21 vuoteen vuonna 1944 sodan jälkeen, ja tämä uusi ikäraja oli voimassa ensimmäisen kerran vuoden 1945 eduskuntavaaleissa (Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, 839/1944). Seuraavan kerran äänestysikärajaa laskettiin 20 vuoteen vuonna 1969 (Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, 341/1969), joka toteutui ensimmäisen kerran vuoden 1970 eduskuntavaaleissa. 18-vuotiaat saivat äänioikeuden vuonna 1972 (Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, 357/1972), joka toteutui ensimmäisen kerran eduskuntavaaleissa 1975. (myös Suomen eduskunnan historia, www.eduskunta.fi ja Oikeusministeriön vaalisivut, <http://www.vaalit.fi>.)

Toisin kuin vuoden 1906 valtiopäiväjärjestyksessä, nykyisin myös asepalveluksessa olevat saavat äänestää. Este ja kielto poistettiin vuonna 1944 laaditussa laissa valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta (839/1944), jonka jälkeen siis myös asepalveluksessa olevat henkilöt ovat saaneet äänioikeuden. Sotilasvirassa oleva henkilö ei kuitenkaan ole vaalikelpoinen, eli hän ei voi asettua ehdokkaaksi eikä häntä voida valita eduskuntaan. Tästä on ollut maininta jo vuonna 1944 säädetyssä laissa valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta ja näin on yhä edelleen Suomen perustuslain (731/1999) 27 §:ssä.

Presidentinvaaleissa on tapahtunut kaikkein suurin muutos. Se on tapahtunut lähinnä äänestyskäytännössä, mutta se on samalla vaikuttanut hyvinkin paljon demokratian toteutumiseen. Aikaisemmin lain tasavallan presidentin valitsemisesta (esimerkiksi säädös 574/1987) mukaisesti presidentinvaaleissa äänestettiin 300 valitsijamiestä, jotka sitten valitsivat presidentin, mutta vuoden 1991 laki tasavallan presidentin vaalista (1076/1991) kumosi tämän käytännön ja siirryttiin nykyisinkin voimassa olevaan menettelytapaan. Nykyisin presidentinvaalista säädetään vaalilaissa (1998/714), joka on siis kumonnut vuoden 1991 lain tasavallan presidentin vaalista. Presidentti on siis valittu suoralla

kaksivaiheisella kansanvaalilla vuoden 1994 presidentinvaalista lähtien, ja tämä on lisännyt kansan mahdollisuutta vaikuttaa valintaan entisestään.

3.1 Äänioikeus nykyään

Äänioikeutta Suomessa säätelevät nykyään Perustuslaki, 1999/731 (PL), Vaalilaki, 1998/714 (VL) sekä Kuntalaki, 1995/365 (KL), jossa säädetään äänioikeudesta ja äänestyskäytännöistä kunnallisvaaleissa. Tästä eteenpäin kyseisistä laeista käytetään edellä mainittuja lyhenteitä niihin viitattaessa. Perustuslaki on astunut voimaan 1. päivä maaliskuuta 2000 ollen Suomen ensimmäinen Perustuslaki ja kumoten esimerkiksi aikaisemman vuoden 1928 Valtiopäiväjärjestyksen sekä vuoden 1919 Suomen hallitusmuodon (PL 130§, 131§). Perustuslain säännökset ovat aina etusijalla muihin säännöksiin nähden ristiriitatilanteissa (PL 106§) Vaalilaki astui voimaan 8. lokakuuta 1998. Se oli uusi laki, jossa yhdistettiin aikaisemmat kaikkia eri vaaleja koskevat lait ja samalla se siis kumosi 1969 annetun lain kansanedustajain vaaleista, 1991 annetun lain tasavallan presidentin vaalista, 1972 annetun kunnallisvaalilain sekä 1995 annetun lain, joka koski Suomesta Euroopan parlamenttiin valittavien edustajien vaaleja (VL 196§). Kuntalaki astui voimaan 1. päivänä heinäkuuta 1995 ja sillä kumottiin vuoden 1976 kunnallislaki (KL 101§). Kunnallisvaaleja käsitellään tarkemmin tulevassa luvussa 2.2.

3.1.1 Eduskuntavaalit

Eduskuntavaaleissa ja kansanäänestyksissä äänioikeus on jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta (PL 14§). Eduskuntavaaleissa riittää, jos juuri vaalipäivänä täyttää 18 vuotta (VL 2§). Jokaisella äänioikeutetulla on vaaleissa yhtäläinen äänioikeus (PL25§). Kaikilla äänestäjillä on käytettävissään siis sama määrä ääniä ja eduskuntavaaleissa se tarkoittaa yksi ääni äänestäjää kohden. Äänioikeutta ei saa käyttää asiamiehen välityksellä (VL 2§). Ei voi siis tehdä valtakirjaa, jolla luovuttaisi oman äänioikeuden jonkun toisen käytettäväksi esimerkiksi siitä syystä, että itse on estynyt menemään äänestämään.

Väestörekisterikeskus perustaa äänioikeutetuista viimeistään 46. päivänä ennen vaalipäivää rekisterin, johon otetaan mukaan jokainen sellainen henkilö, joka väestötietojärjestelmän

tietojen mukaan on tulevissa vaaleissa äänioikeutettu eli täyttää äänioikeutetun kriteerit. Tätä rekisteriä kutsutaan äänioikeusrekisteriksi (VL 18§). Sen rekisterin perusteella äänioikeutetuille lähetetään kotiin hyvissä ajoin ennen vaaleja ilmoitus äänioikeudesta kyseisissä vaaleissa, jotta henkilö varmasti tietää oikeutensa äänestä ja sitä kautta vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Ilmoituksessa kerrotaan päivät, milloin on mahdollista äänestää sekä paikat, joissa voi äänestää.

Jotta jokaisella todellakin olisi mahdollisuus äänestää, vaikka juuri vaalipäivänä ei olisikaan kykeneväinen menemään vaaliurnille, niin on järjestetty ennakkoäänestysmahdollisuus. Jokainen äänioikeutettu saa äänestää ennakolta kotimaan yleisissä ennakkoäänestyspaikoissa ja ulkomailla Suomen edustustoissa etukäteen ilmoitettuna ajankohtina (VL 46§). Äänioikeutettu, joka on hoidettavana sairaalassa, sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka joka on otettu rangaistuslaitokseen, saa äänestää ennakolta kyseisessä laitoksessa. Suomalaisen laivan henkilökuntaan kuuluva äänioikeutettu saa myös äänestää ennakolta laivassa sen ollessa ulkomailla. Äänioikeutettu, jonka kyky liikkua tai toimia on siinä määrin rajoittunut, ettei hän pääse äänestys- eikä ennakkoäänestyspaikkaan ilman kohtuuttomia vaikeuksia, saa äänestää ennakolta kotonaan Suomessa siinä kunnassa, joka on merkitty äänioikeusrekisteriin hänen kotikunnakseen. (VL 46§.)

Eduskuntavaaleissa on vaalikelpoinen jokainen äänioikeutettu, joka ei ole vajaavaltainen. Vaalikelpoisuus tarkoittaa sitä, että henkilö on kelpoinen asettumaan ehdokkaaksi vaaleissa. Suomessa jokainen, jolla on oikeus äänestää, saa siis myös asettua ehdolle vaaleissa. Tässä on kuitenkin muutama poikkeus, jotka on mainittu vaalilaissa. Kansanedustajaksi ei voida valita sotilasvirassa olevaa henkilöä, ammattisotilasta. Lisäksi esimerkiksi valtioneuvoston oikeuskansleri eivätkä korkeimman oikeuden jäsenet voi olla ehdolla eduskuntavaaleissa elleivät eroa virastaan. (PL 27§.)

3.1.2 Presidentinvaali

Presidentti valitaan Suomessa suoralla, tarvittaessa kaksivaiheisella vaalilla. Mikäli joku ehdokkaista saa jo ensimmäisessä vaalissa yli puolet annetuista ja hyväksytyistä äänistä, hän tulee valituksi presidentiksi. Jos näin ei käy, toimitetaan kahden viikon kuluttua toinen vaali kahden ensimmäisessä vaalissa eniten ääniä saaneen ehdokkaan kesken. Tässä toisessa vaalissa enemmän ääniä saanut ehdokas valitaan presidentiksi. Jos olisi sellainen tilanne, että vaaliin asetetaan vain yksi ehdokas, tulee hän valituksi presidentiksi ilman vaalia. (Suomen vaalijärjestelmä 2002, www.om.fi.) Presidentinvaalissa ehdokkaaksi voi asettua ainoastaan syntyperäinen Suomen kansalainen (PL 54 §).

Presidentinvaalissa on äänioikeutettu jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta (PL 14§). Presidentinvaalissa äänioikeusikä tulee saavuttaa viimeistään ensimmäisen vaalin vaalipäivänä (VL 2§). Ei siis riitä, että täyttää 18 vuotta sinä aikana, kun presidentinvaali on käynnissä eli esimerkiksi toisen kierroksen vaalipäivään mennessä. Äänioikeutetulla on presidentinvaalissakin yhtäläinen äänioikeus (PL25§). Kuten eduskuntavaaleissa, ei presidentinvaalissakaan äänioikeutta saa käyttää asiamiehen välityksellä (VL 2§), vaan äänestyspaikalle on saavuttava itse käyttämään oma äänioikeutensa. Tietenkin eduskuntavaalien yhteydessä mainittu oikeus kotona äänestämiseen siihen vaativissa olosuhteissa on voimassa myös presidentinvaalissa. Presidentinvaalissa perustetaan myös vaalilain 18 §:n mukainen äänioikeusrekisteri, kuten eduskuntavaalien kohdallakin.

3.2 Valtiolliset vaalit vs. kunnallisvaalit

Valtiollisissa vaaleissa, joihin lukeutuvat eduskuntavaalit sekä presidentinvaali, ja kunnallisvaaleissa äänioikeuden saa toisistaan poikkeavilla perusteilla. Edellä on esitelty, mitä äänioikeus edellyttää eduskuntavaaleissa ja presidentinvaalissa ja seuraavaksi kuvaan, mitä kriteereitä on täytettävä saadakseen äänestää kunnallisvaaleissa. Sen jälkeen käyn läpi, mitkä ovat äänioikeuden keskeiset erot valtiollisissa vaaleissa ja kunnallisvaaleissa, ja pohdin mistä tällaiset erot voisivat johtua, ja vaikuttaako eroavaisuudet jollain tavalla mahdollisesti demokratian toteutumiseen.

3.2.1 Kunnallisvaalit

Äänioikeudesta kunnallisvaaleissa säädetään perustuslaissa ja kuntalaissa (VL 2§). Perustuslaissa sanotaan, että jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään (PL 14§). Kunnallisvaalit pitää toimittaa välittöminä, salaisina ja suhteellisina ja kaikilla äänioikeutetuilla on yhtäläinen äänioikeus näissä vaaleissa (KL 9§). Johdannossa on jo aiemmin selvitetty, mitä tarkoittaa välitön, salainen ja suhteellinen vaali sekä yhtäläinen äänioikeus.

Kuntalaissa tarkennetaan äänioikeutta kunnallisvaaleissa. Sen mukaan äänioikeus kunnallisvaaleissa on Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden sekä Islannin ja Norjan kansalaisella, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta ja jonka kotikunta kyseinen kunta on väestötietojärjestelmässä olevien tietojen mukaan 51. päivänä ennen vaalipäivää päivän päättyessä. Myös muilla ulkomaalaisilla on äänioikeus kunnallisvaaleissa, kunhan hän täyttää 18 vuotta viimeistään vaalipäivänä sekä kyseinen kunta on hänen kotikuntansa, ja jos hänellä tuolloin on ollut kotikunta Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään kahden vuoden ajan. Samat edellytykset on täytettävä, jotta henkilöllä on äänestysoikeus neuvoo-antavassa kunnallisessa kansanäänestyksessä. Äänestysoikeus kunnan osa-alueella koskevassa kansanäänestyksessä on vain henkilöllä, jonka asuinpaikka on asianomaisella kunnan osa-alueella. (KL 26§.) Kunnallisvaaleissa perustetaan myös vaalilain 18 §:n mukainen äänioikeusrekisteri, kuten eduskuntavaalien ja presidentinvaalin kohdallakin.

Vaalikelpoisuus kunnan luottamustoimeen edellyttää, että kyseinen kunta, jonka luottamustoimea henkilö hakee, on hänen kotikuntansa (KL 33§). Luottamustoimia ei siis saa hakea tai asettua ehdolle niistä äänestettävissä vaaleissa kuka tahansa, mistä tahansa kunnasta omien mieltymysten mukaisesti, vaikka olisi suomalainen 18 vuotta täyttänyt henkilö. Vaalikelpoisuus kunnan luottamustoimeen edellyttää jatkuvaa asumista kyseisessä kunnassa. Henkilöllä tulee olla jossakin kunnassa äänioikeus kunnallisvaaleissa sinä vuonna, kun valtuutetut valitaan tai toimitetaan vaali muuhun luottamustoimeen. Henkilö ei myöskään saa olla holhouksen alainen eli näin ollen vajaavaltainen. (KL 33§.)

Vaalikelpoisuutta valtuustoon ei ole valtion virkamiehellä, joka hoitaa välittömästi kunnallishallintoa koskevia valvontatehtäviä tai kunnan palveluksessa jo oleva henkilö, joka toimii esimerkiksi kunnanhallituksen tai lautakunnan tehtäväalueen johtavassa tehtävässä tai muussa vastuullisessa tehtävässä. Vaalikelpoisuutta ei myöskään ole henkilöllä, joka voidaan rinnastaa kunnan palveluksessa olevaan henkilöön työskennellessään kunnan määräämisvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa tai kuntayhtymän palveluksessa oleva henkilöllä, joka voidaan myös rinnastaa kunnan palveluksessa olevaan henkilöön. Edellä kuvattuja esteitä ei kuitenkaan muodostu, jos palvelussuhde päättyy ennen kuin valtuutettujen toimikausi alkaa. (KL 34§.)

3.2.2 Keskeiset erot

Kunnallisvaalien ja valtiollisten vaalien, eli eduskuntavaalien ja presidentinvaalin, välillä suurin eroavaisuus liittyen äänioikeuteen on se, että kunnallisvaaleissa ei välttämättä tarvitse olla Suomen kansalainen. Riittää kunnan henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän äänestää ja tietyissä tapauksissa henkilö on täytynyt asua Suomessa yhtäjaksoisesti vähintään kahden vuoden ajan. Valtiollisissa vaaleissa Suomen kansalaisuus on äänioikeuden toinen perusedellytys toisen ollessa tietenkin täysi-ikäisyys.

On hyvä, että kansalaisuutta ei pidetä niin olennaisena kriteerinä kunnallisvaalien äänioikeudelle, koska sitä kautta on annettu mahdollisimman monelle oikeus vaikuttaa. Vaikuttamisen kynnyks voidaan kokea ehkä siksi myös matalammaksi ja vaikuttaminen helpommaksi. Tällaiset olosuhteet ovat hyvät, koska kunnalliset päätökset koskettavat ihmisiä läheisemmin kuin valtiolliset päätökset. Kunnissa kuitenkin päätetään yksilön jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista, kuten palveluista ja asumiseen liittyvistä asioista. Tällaiseen päätöksentekoon tulisi kaikkien vakituisesti kunnassa asuvien täysi-ikäisten olla oikeutettuja osallistumaan tai ainakin vaikuttamaan valitsemalla ihmisiä, jotka päättävät kunnan asioista. Kyse on kuitenkin heidän elinympäristöään koskevien päätösten tekemisestä, huolimatta siitä, ovatko henkilöt Suomen kansalaisia vai eivät. Se, että mahdollisimman monella täysi-ikäisellä kunnan asukkaalla on mahdollisuus vaikuttaa kunnan asioihin valitsemalla, kenen haluavat asioista päättävän kunnassa, lisää varmasti myös demokratian toteutumista. Kun mahdollisimman monella on mahdollisuus vaikuttaa, toteutuu enemmistön tahto demokraattisemmin.

Toinen eroavaisuus on se, että valtiollisissa vaaleissa vaalikelpoisuuden kriteerit ovat samat kuin äänioikeuteen vaadittavat kriteerit, lukuun ottamatta sotilasvirassa olevia henkilöitä ja muutamaa valtion korkeaa virkamiestä, jotka siis eivät ole vaalikelpoisia. Kunnallisvaaleissa vaalikelpoisuudelle valtuustoon ja luottamustoimiin on kuitenkin paljon enemmän esteitä, joita on käsitelty edellä. Tällainen eroavaisuus valtiollisten vaalien ja kunnallisvaalien käytäntöjen välillä on hyvin ymmärrettävä, koska esteet joita vaalikelpoisuudelle kunnallisvaaleissa on esitetty, ovat erittäin relevantteja kunnallisen toiminnan kannalta. Samankaltaiset ongelmat, joita varten esteet on luotu, koskevat harvemmin valtiollista toimintaa. Niitä ongelmia varten, joita valtiollisessa toiminnassa voi muodostua on luotu tilanteeseen liittyvät rajoitteet vaalikelpoisuudelle.

Käytännössä vaalikelpoisuuden esteet muodostuvat tarpeellisiksi ja ymmärrettäviksi. Henkilön on tarpeen asua kunnassa, jonka kunnallisvaaleissa hän on ehdolla, sillä jos hän tulee valituksi, hänellä on läheinen perspektiivi kuntaa koskevista asioista päätettäessä. Henkilöllä, joka työskentelee kunnan palveluksessa tai kunnan määräämisvallassa olevan yhteisön, säätiön tai kuntayhtymän palveluksessa, saattaa taas olla liiankin läheinen perspektiivi, ja ei voida olla enää varmoja, että kyseinen henkilö kykenisi asemansa tai työnsä vuoksi tekemään puolueettomia päätöksiä, jos hänet valittaisiin kunnanvaltuustoon.

3.3 Äänestysikärajan muuttaminen haasteena tulevaisuudessa

Äänestysikärajaa on laskettu kolme kertaa sen jälkeen kun yleinen ja yhtäläinen äänioikeus tuli Suomeen 1906 valtiopäiväjärjestyksen myötä. Aluksi äänestysikäraja oli 24 vuotta, jonka jälkeen sitä laskettiin portaittain eri vuosina. Ensiksi ikäraja laskettiin 21 vuoteen vuonna 1944. Seuraavaksi se laskettiin 20 vuoteen vuonna 1969 samalla 20 vuoden iästä tuli muutenkin täysi-ikäinen. Nykyiseen 18 vuoteen äänioikeusikäraja laskettiin vuonna 1972. Täysi-ikäisyyden rajaksi 18 vuotta tuli kuitenkin vasta 1976 lain holhouslain muuttamisesta (1976/457) myötä. Nykyinen säädös 18 vuoden täysi-ikäisyydestä sisältyy Lakiin holhoustoimesta (442/1999, 2§). Äänioikeusikärajaa on siis laskettu ennenkin vuosien saatossa ja nykyiseen 18 vuoteen jopa ennen, kuin 18 vuoden iästä muuten oli tullut täysi-ikäisyyden raja. Ikärajamuutokset ja keskustelut ennen muutosta ovat varmaankin omana aikanaan kuulostaneet yhtä paljon ennen kuulumattomilta, kuin monien mielestä kuulostaa nykyinen keskustelu äänioikeusikärajan laskemisesta 16 vuoteen.

Äänioikeusikärajan muuttaminen on Suomessa yksi keskeisimmistä äänioikeuden haasteista tulevaisuudessa. Kysymys äänioikeusikärajan muuttamisesta jakaa mielipiteitä ohi perinteisen poliittisen jaottelun. Monissa puolueissa yhteistä virallista kantaa ei ole, joten puolueen sisällä saattaa olla toisistaan paljonkin poikkeavia mielipiteitä ja ristiriitoja. Monien mielestä ensimmäiset vaalit, joissa ikärajan laskemista 16 vuoteen voisi edes harkita olisivat kunnallisvaalit eikä missään nimessä eduskuntavaalit tai presidentinvaali. Tämä tuskin kuitenkaan johtuu siitä, että kunnallisvaaleja pidettäisiin jotenkin vähempiarvoisina vaaleina, vaan siitä samaisesta asiasta, miksi myös ei-kansalaisilla on Suomessa mahdollisuus äänestää kunnallisvaaleissa. Kunnissa päätetään ihmisten jokapäiväiseen elämään liittyvistä asioista ja 16-vuotiaiden nuorten saatetaan katsoa olevan oikeutettuja ja kykeneviä vaikuttamaan välitöntä elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon.

Seuraavaksi esittelen eduskuntapuolueiden kantoja äänioikeusikärajan laskemisesta Suomessa. Asiaa on tiedusteltu sähköpostitse kaikkien eduskuntapuolueiden poliittisilta sihteereiltä. Keskustalla tiedustelu kohdistui tiedottajalle ja Perussuomalaisilla puoluesihteerille. Sähköpostit löytyvät pro gradun lopusta liitteinä. Kaikki kannat eivät ole virallisia, esimerkiksi puolueiden periaateohjelmista löytyviä, vaan osa on puolueiden yleisiä linjoja, joita löytyy, vaikka virallisesti asiaan ei olisi kantaa otettukaan. Osa on puolueiden yksittäisten jäsenten ehkä jopa valtalinjasta poikkeaviakin kannanottoja tai mielipiteitä. Tavallaan eräänlainen kannanotto on sekin, ettei kantaa ole otettu mahdollisesti millään tavalla, virallisesti tai epävirallisesti. Monien puolueiden nuorisjärjestöiltä löytyy eriävä kanta verrattuna emäpuolueeseen. Nuorten kannanotot ovat pääosin hyväksyvämpiä ja avoimempia, ehkä radikaalimpia, kuin emäpuolueen kannat.

3.3.1 Keskustan kanta

Keskusta ei vastannut toistuviin sähköpostitse tapahtuneisiin tiedusteluihin, eikä Keskustan tiedottajaa Matti Mönttistä tavoittanut edes puhelimitse, joten Keskustan linja on muodostettu ensisijaisesti heidän kotisivujensa (www.kestusta.fi) avulla, toisin kuin muiden puolueiden osalta. Keskusta hyväksyi Puoluevaltuuskunnan syyskokouksessa 26.11.2006 kannanoton, jonka mukaan puolue kannattaa äänioikeusikärajan laskemista 16

vuoteen kunnallisvaaleissa. Kannanoton mukaan 16-vuotiaiden äänestäminen olisi pitänyt mahdollistaa erillisinä kokeiluina joissakin kunnissa jo vuoden 2008 kunnallisvaaleissa, jotta kokeiluista saatujen kokemusten pohjalta olisi voitu arvioida seuraavalla vaalikaudella äänioikeusikärajan yleistä laskemista 16 vuoteen kunnallisvaaleissa. (Puoluevaltuuskunnan kannanotto, www.keskusta.fi.)

Kannanoton mukaan nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja osallistumismahdollisuuksia omaan elämäänsä liittyvien palvelujen ja yhteisöjen kehittämiseen tulisi muutenkin lisätä. Tämä voisi tapahtua vahvistamalla nuorten omia järjestöjä, antamalla mahdollisuus olla aidosti mukana koulujen päätöksenteossa esimerkiksi oppilaskuntatoiminnan kautta, sekä sitä kautta, että kunnan sekä valtion päättäjät ja hallinto kuulisivat nuoria ja antaisivat mahdollisuuden nuorten aloitteille. Nuorten kannustaminen yhteisten asioiden hoitoon ylipäätään on ensiarvoisen tärkeää. (Puoluevaltuuskunnan kannanotto, www.keskusta.fi.) Äänioikeusikärajan laskeminen olisi siis todennäköisesti vain yhtenä keinona muiden rinnalla nuorten osallistumisaktiivisuuden lisäämiseksi.

Puolueen puheenjohtaja Matti Vanhanen tarkentaa Keskustan kantaa vielä siten, että kannanotto ei koske vaalikelpoisuutta, eli sitä, että ehdolle voisi asettua jo 16-vuotiaana. Ikärajan laskeminen ei tulisi myöskään koskemaan valtiollisia vaaleja. Matti Vanhanen perustelee kannanottoa sillä, että useimmat nuoret ovat 16–18-vuotiaina vielä kasvuympäristössään, jossa käsiteltävät asiat ja kunnallisvaaleissa ehdolla olevat henkilöt ovat ennalta tuttuja. Sen vuoksi todennäköisyys käydä äänestämässä on suurempi kuin sen jälkeen, kun nuoret ovat mahdollisesti muuttaneet toiselle paikkakunnalle esimerkiksi opiskelemaan. (MTV 3, www.mtv3.fi.)

Keskustanuoret ovat ilmaisseet kantansa äänioikeusikärajan laskemiseen vuonna 2007 hyväksytyssä politiikka ohjelmassaan. Heidän mielestään nuorten poliittiseen osallistumiseen tulisi kiinnittää huomiota alentamalla äänestysikärajaa kunnallisvaaleissa 16 vuoteen, koska lähidemokratiaan osallistumisen kautta on mahdollisuus edistää nuorten osallistumista laajempaan päätöksentekoon. (Keskustanuoret, www.keskustanuoret.fi) Keskustanuoret ovat ottaneet esille myös spekulatiot siitä, että Keskusta kannattaisi äänioikeusikärajan laskemista siksi, että tällainen toimenpide toisi mahdollisesti lisää äänestäjiä itselleen Keskustalle. Tämä kuitenkin kuitataan sillä, että uusien äänestäjien määrä ikärajan laskemisen jälkeen on niin vähäinen, ettei se vaikuttaisi lopputulokseen

mitenkään. Tärkeintä on siis nuorten vaikuttamaan oppiminen jo nuorempana. (Keskustanuoret, www.keskustanuoret.fi)

3.3.2 Kokoomuksen kanta

Kokoomuksen poliittisen sihteerin Riku Honkasalon mukaan Kokoomuksessa on käsitelty äänioikeusikärajan laskemista vuoden 2004 puoluekokouksessa ja siellä hyväksyttiin Kokoomusnuorten tekemä aloite. Tämän aloitteen keskeinen sisältö on, että nuorten osallistumisen vahvistamiseksi tulisi antaa äänioikeus 16–17-vuotiaille kunnallisvaaleissa ja suorissa kunnallisissa äänestyksissä. Nuortenliiton mukaan suora vaikutuskanava, äänioikeus, on yksinkertaisuudessaan helppo järjestää ja sen myötä äänioikeus koskisi aidosti koko 16–17-vuotiaiden ikäluokkia. Sen myötä nuorten todelliset mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon ja palvelujen järjestämiseen kunnallisella tasolla paranisivat. Aloitteessa kehoitetaan eduskuntaryhmää toimimaan niin, että 16-vuotiaat saavat äänioikeuden kunnallisvaaleissa sekä kunnallisissa äänestyksissä. Honkasalon mukaan puoluekokous siis hyväksyi nuortenliiton tekemän aloitteen, vaikka Kokoomuksen puoluehallituksen pohjaesitys oli hiukan toisenlainen.

Puoluehallituksen pohjaesityksessä puhuttiin esimerkiksi siitä, että yhteiskunnallisten aineiden opetuksessa tulisi nykyistä enemmän painottaa aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattamista kertomalla osallistumisen ja äänestämisen tärkeydestä sekä yhteiskunnan toiminnasta ja pelisäännöistä. Pohjaesityksessä korostetaan, että vaikka äänioikeus onkin Suomessa vahvasti sidottu täysi-ikäisyyteen, niin kansalaisuus ja kunnan jäsenyys eivät ole sidottu mihinkään ikään vaan kuuluvat kaikille. Kuitenkin uskotaan, ettei äänioikeuden alentamisella koskemaan kunnallisvaaleissa ja kunnallisissa äänestyksissä kaikkia yli 16-vuotiaita saataisi todennäköisesti merkittävästi lisättyä nuorten kiinnostusta äänestämistä kohtaan, vaan aktiiviseen kansalaisuuteen kasvaminen tapahtuu muilla keinoin.

Kokoomuksen pohjaesityksen mukaan vaalijärjestelmän osalta tulisi ennen äänestysikärajan alentamista kehittää ja kokeilla pikemminkin uusia äänestämisen muotoja, kuten nettiäänestämistä, äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi ja seurata niiden vaikutuksia. Tällaisia asioita tulisi käsitellä olennaisena osana hallituksen Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa, jonka tehtävänä on esimerkiksi edistää aktiivista kansalaisuutta,

kansalaisyhteiskunnan toimintaa, kansalaisten yhteiskunnallista vaikuttamista ja edustuksellisen demokratian toimivuutta. Siitä huolimatta, että Kokoomuksen pohjaesitys oli vähän erilainen kuin Kokoomusnuorten aloite, puoluekokous siis hyväksyi aloitteen ja siitä tuli samalla puolueen virallinen kanta.

Myöhemmin (2007) Kokoomusnuoret ovat vaatineet hallitukselta todellisia toimia edustuksellisen demokratian toiminnan edellytysten parantamiseksi ja muistuttaneet 16 vuoden äänestysikärajasta, sekä samalla myös positiivisesta suhtautumisestaan nettiäänestykseen. Heidän mukaansa alhainen äänestysaktiivisuus ja nuorten kasvava välinpitämättömyys politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita kohtaan, eli tilanne nykyisellään, kertovat siitä, että demokraattinen päätöksenteko saattaa alkaa menettämään oikeutustaan, jos tilanteeseen ei tule mitään muutosta. Nuortenliiton mukaan edustuksellisen demokratian ja osallistumisen välineiden on kyettävä kehittymään yhteiskunnan muutoksissa. (Kokoomusnuoret, www.kokoomusnuoret.fi.)

3.3.3 Kristillisdemokraattien kanta

Kristillisdemokraateilla ei heidän poliittisen sihteerin Niklas Anderssonin mukaan ole virallista kannanottoa äänioikeusikärajan laskemisesta. Andersson toteaa kuitenkin, että puolueen puheenjohtaja Päivi Räsänen on ottanut kantaa sen puolesta, että jos päädytään laskemaan äänioikeusikärajaa, tulisi samalla laskea myös ehdokkuuden ikäraja. Äänioikeuteen ja vaalikelpoisuuteen tulisi päteä siis samat säännöt ja edellytykset. Yhteenvetona poliittinen sihteeri lausuu, että Kristillisdemokraatit eivät yleisesti suhtaudu äänioikeusikärajanlaskemishankkeeseen positiivisesti, sillä lasten pitää antaa olla lapsia. Heitä ei siis tule kuormittaa ylimääräisellä äänioikeuden tuomalla vastuulla.

3.3.4 Perussuomalaisten kanta

Perussuomalaisten puoluesihteerin Ossi Sandvikin mukaan heidän puolueellaan ei ole äänioikeusikärajan laskemisesta virallista kannanottoa. Yleisesti Perussuomalaiset suhtautuvat kuitenkin pidättyväisesti äänestysikärajan laskemiseen. Tällaista linjaa perustellaan sillä, että heidän mielestään äänestämisen, sekä valtiollisissa että kunnallisvaaleissa, katsotaan kuuluvan aikuisuuteen ja sen vuoksi nykyistä 18 vuoden

äänestysikärajaa pidetään sopivana. Yleistä kantaa ei tästä asiasta puolueella siis näytä olevan, joten valtalinjasta eriäviäkin kantoja löytyy varmasti puolueen sisältä, ja jokainen on todennäköisesti oikeutettu tuomaan tämän henkilökohtaisen kantansa esiin niin halutessaan.

3.3.5 RKP:n kanta

RKP:n poliittinen sihteeri Magnus Öster esitteli puolueensa linjaa äänioikeusikäraja-asiasta sen mukaan, mitä puolueen puheenjohtaja Stefan Wallin on sanonut julkisuudessa. Wallinin mukaan 16-vuotiaiden oikeus äänestää kunnallisvaaleissa pitää perusteellisesti selvittää ja hän haluaa nostaa kysymyksen esille ensimmäisen nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmistelun yhteydessä. Tavoitteena on Wallinin sanoin aktiivista kansalaisuutta harjoittava nuoriso ja on pohdittava, olisiko äänioikeusikärajan laskeminen yksi tapa aktivoida nuorisoa. Keskeistä on RKP:n puheenjohtajan mielestä se, ettei äänioikeusikärajakysymys ole helppo, vaan vaatii perusteellista harkintaa ja johtaa moniin jatkokysymyksiin, joihin tulee myös löytää vastaus. Suurin kysymys on vaalikelpoisuusikäraja, koska jos 16-vuotias tulee valituksi poliitikoksi, häneltä puuttuisi kuitenkin täysi oikeustoimikelpoisuus.

Wallin tiivistää, että mikäli tarkan harkinnan jälkeen päädyttäisiin siihen, että 16-vuotiaat sisällytetään äänestäjäkuntaan, voitaisiin asia ottaa seuraavien eduskuntavaalien jälkeen muodostettavan hallituksen ohjelmaan. Näin ollen mahdollinen äänioikeusikärajan alentaminen olisi ajankohtaista aikaisintaan vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Selvästikään mitään selkeää mielipidettä ei RKP puheenjohtajansa suulla ole esittänyt puolesta eikä vastaan, vaan puheet ovat lähinnä pohdintaa siitä, mitä eri vaihtoehtoja ja vaiheita äänioikeuskeskustelussa voi olla, ja mitä ne tarkoittavat käytännössä. Puolueen linja vaikuttaa olevan ennemminkin tarkkailevaa ja reaktiivista kuin proaktiivista, tällaisessa mielipiteitä jakavassa äänioikeusikärajakeskustelussa.

3.3.6 SDP:n kanta

SDP:n poliittisen sihteerin Arto Virtasen mukaan SDP on suhtautunut epäilevästi äänestysikärajan alentamiseen. Myös SDP:n oma nuorisjärjestö on epäileväinen asian suhteen. Puolueen mukaan myös vaalikelpoisuus tulisi sallia saman ikäisille, jos äänestysikärajaa lasketaan, koska heidän mielestään velvollisuudet ja oikeudet kulkevat käsi kädessä. Mielestäni tämä perustelu on erikoinen, sillä eihän kumpikaan, äänioikeus tai vaalikelpoisuus, ole missään nimessä velvollisuus, vaan molemmat ovat oikeuksia ja mahdollisuuksia. Uutispäivä Demarin artikkelin mukaan Sosialidemokraatit eivät ole innostuneita äänestysikärajan alentamisesta esimerkiksi siksi, että 16-vuotias ei ole lain mukaan täysi-ikäinen, eikä oikeustoimikelpoinen. 16-vuotiaalle maksetaan lisäksi lapsilisää. (www.demari.fi.) Lapsilisään viittaaminen mielestäni on mielenkiintoista, kun kyseessä on kuitenkin keskustelu äänioikeusikärajan laskemisesta. Ehkä kyse on sen korostamisesta, että 16-vuotias on vielä holhouksen alainen.

Tärkeintä Virtasen mukaan SDP:n mielestä ei ole alentaa äänestysikärajaa vaan tärkeämpää on edistää, että äänestysikäinen nuori käyttää äänioikeuttaan. Sen vuoksi nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen lisäämiseksi heidät on saatava nykyistä laajemmin mukaan päätöksentekoon esimerkiksi nuorisovaltuustojen kautta, joiden toimintaa, asemaa ja vaikutusmahdollisuuksia pitäisikin puolueen mukaan kehittää. Keskeistä SDP:n mielestä on myös, että yhteiskunnallisia asioita käsiteltäisiin kouluissa nykyistä enemmän, ja että kouluissa perehdyttäisiin demokraattisen päätöksenteon malleihin. Nuoret on siis oleellista kasvattaa yhteiskunnalliseen ajatteluun.

3.3.7 Vasemmistoliiton kanta

Vasemmistoliitto ei vastannut sähköpostitse, mutta tiedusteltuani asiaa puhelimitse puolueen poliittiselta sihteeriltä Turo Bergmanilta, hän sanoi, ettei Vasemmistoliitolla ole asiasta virallista kannanottoa puoleen tai toiseen. Asiasta on hänen mukaansa keskusteltu, mutta äänioikeusikärajan laskemista ei ensisijaisesti kannateta. Myönnytys linjaan tuli kuitenkin siten, että kunnallisvaaleissa voisi olla mahdollisesti jotain kokeiluja, mutta valtiollisissa vaaleissa alemmaa ikärajaa ei tulisi edes kokeilla. Vasemmistoliiton sisällä on kuitenkin myös erilaisia mielipiteitä ja kantoja asiasta, kuten Pohjois-Savon Vasemmiston kanta, jonka mukaan äänioikeusikärajaa tulisi alentaa kunnallisvaaleissa (Vasemmistoliitto, www.vasemmistoliitto.fi).

Vasemmistoliiton varapuheenjohtajan Aino-Kaisa Pekosen mukaan puolue suhtautuu äänioikeusikärajan laskemiseen kriittisesti, koska äänioikeusikärajan on hyvä olla loogisesti sidoksissa täysi-ikäisyyteen. Pekonen jatkaa, että jos äänioikeusikäraja olisi 16 vuotta, niin 16–17-vuotiaat joutuisivat väliinputoajiksi, kun he voisivat äänestää, muttei asettua ehdokkaaksi, eli vaalikelpoisuutta ei siis ainekaan oltaisi valmiita antamaan 16-vuotiaille. Pekosen varapuheenjohtajakollega Paavo Arhinmäki olisi valmis kokeilemaan ikäraja alentamista kunnallisvaaleissa, eli nuorten äänestysikäraja jakaa siis mielipiteitä puolueen sisällä selkeästi. (Verkkoapila, Keskustan verkkolehti, www.verkkoapila.fi.)

3.3.8 Vihreiden kanta

Vihreiden poliittisen sihteerin Jouni Vauhkosen mukaan Vihreät eivät ole ottaneet kantaa äänioikeusikärajan laskemisen puolesta puolueena. Puolueen virallinen linja on siis toisin sanoen, että he kannattavat nykyisiä ikärajoja. Tätä linjaa ei ole perusteltu dokumentoidusti missään, mutta asiaa on perusteltu sillä, että kyse ei ole ainoastaan äänioikeudesta vaan siihen liittyy koko täysi-ikäisyyden problematiikka. Vauhkonen lisää kuitenkin, että ikärajan laskemisen puolesta ovat ottaneet kantaa muutamat hyvin keskeiset Vihreät henkilöt, kuten puoluesihteerit Panu Laturi ja oikeusministeri Tuija Brax.

Laturin mukaan äänioikeusikäraja tulisi alentaa kunnallisvaaleissa 16 vuoteen, sillä ikärajan laskeminen olisi yksi osaratkaisu nuorten aktivoimiseksi kouluissa politiikan lukutaidon opettamisen lisäksi. Laturin mielestä 16 vuoden ikäraja tulisi ottaa käyttöön jo vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. (Keskisuomalainen, www.kxml.fi.) Oikeusministeri Tuija Brax olisi valmis harkitsemaan 16 vuotta täyttäneiden äänioikeutta kunnallisvaaleissa, koska jos ikärajaa jossain pitäisi kokeilla, niin hänen mukaansa sitten juuri kunnallisvaaleissa (Helsingin sanomat, www.hs.fi). Braxin mielestä äänestysikärajan alentaminen voisi olla keino sitouttaa nuoret aikaisemmin ja pysyvämmiin äänestämiseen. Tällä vaalikaudella asiasta ei kuitenkaan hänen mukaansa päätetä. (MTV 3, www.mtv3.fi.)

Vauhkosen mukaan Vihreiden nuorisjärjestö Vihreät Nuoret ja Opiskelijat ry eli ViNO on vaatinut ikärajan laskua kunnallisvaalien osalta jo vuonna 2006. Nykyisin heidän periaateohjelmaansa perustuva virallinen kanta on, että äänestysikäraja on laskettava 16

vuoteen kaikissa vaaleissa, aloittaen kunnallisvaaleista (ViNO, www.vino.fi). Nuorilla on siis Vihreissä poikkeava kanta verrattuna emäpuolueen yleiseen linjaan, eikä ole mitenkään yllättävää, että nuoret kannattavat äänioikeusikärajan laskemista 16 vuoteen, onhan kyse kuitenkin läheisesti heidän ja sidosryhmän, jonka asioita he ajavat, osallistumismahdollisuuksien parantamisesta.

3.3.9 Äänioikeusikärajan muuttamisen tulevaisuus

Tällä hetkellä valtionhallinnossa ei ole vireillä sellaista lainsäädännön valmistelua, joka liittyisi äänioikeusikärajan alentamiseen. Äänioikeusikärajan laskemista 16 vuoteen kunnallisvaaleissa on kuitenkin alettu selvittämään osana kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa, sillä Kansalaisyhteiskunta 2006 –toimikunta on esittänyt selvitystyön käynnistämistä raportissaan Kohti aktiivista kansalaisuutta (Oikeusministeriön julkaisuja 2005:14) jo vuonna 2005. Oikeusministeri Tuija Brax on sanonut, että oikeusministeriössä valmistellaan äänioikeusikärajan laskuun liittyviä selvityksiä kuitenkin vasta seuraavia, vuoden 2011 keväällä pidettäviä hallitusneuvotteluja varten (Karjalainen, www.karjalainen.fi). Mitään konkreettista äänioikeusikärajan laskemisen tiimoilla ei tapahdu siis ainakaan ennen sitä, joten puolueillakin on mahdollisuus rauhassa spekuloida ja pelata 16 vuoden äänioikeusikärajan avulla sen mukaan, mikä niille itselleen tuntuu hyödyllisimmältä.

Yhteistä kaikille eduskuntapuolueille on, että yksikään heistä ei haluaisi laskea äänioikeusikärajaa valtiollisissa vaaleissa, vaan ikärajan lasku koskisi ainoastaan kunnallisvaalien äänestysikärajaa. Tämä vaikuttaa siltä, että puolueiden näkemyksen mukaan vaalit olisi mahdollisesti arvotettu jotenkin, että kunnallisvaalit eivät ole niin merkitykselliset vaalit kuin valtiolliset vaalit. Myönteisesti äänioikeusikärajan alentamiseen suhtautuu puolueena Keskusta ja Kokoomus. Muidenkin puolueiden, kuten Vihreiden ja Vasemmistoliiton, sisällä on kuitenkin yksittäisiä henkilöitä, jotka kannattavat 16 vuoden ikärajaa, mutta kyseiset puolueet eivät ole ikärajan alentamisen takana kuitenkaan yhtenä rintamana. SDP suhtautuu erittäin epäileväisesti äänioikeusikärajan laskemiseen ja poikkeuksena useimmista muista puolueista myös heidän nuorisjärjestönsä suhtautuu skeptisesti asiaan.

Kaikkia äänioikeuskärajan laskemiseen negatiivisesti suhtautuvia puolueita yhdistää sama perustelu, minkä vuoksi 16-vuotiaiden ei tulisi saada äänioikeutta. Äänestäminen kuuluu aikuisuuteen, eikä sellaista vastuuta voi eikä pidäkään sysätä alaikäisille, lapsille. Äänestysikärajan laskemiseen sisältyy siis koko täysi-ikäisyyskysymys. Suurin osa negatiivisesti suhtautuvista puolueista nostaa myös esille vaalikelpoisuus aspektin. Esimerkiksi SDP:n mielestä myös vaalikelpoisuus pitäisi antaa 16-vuotiaille, jos äänioikeuskin annetaan, mutta se tekisi asian kuitenkin huomattavasti monimutkaiseksi. Jos 16-vuotias olisi vaalikelpoinen ja hän tulisi vaaleissa valituksi, hän ei kuitenkaan voisi toimia täysipainoisesti esimerkiksi kunnanvaltuutettuna, koska hänellä ei olisi kaikkia oikeuksia toimia, koska hän ei vielä muuten olisi juridisesti täysi-ikäinen. Suurin osa eduskuntapuolueista ei kuitenkaan haluaisi antaa vaalikelpoisuutta 16-vuotiaille, vaikka heille annettaisiinkin äänioikeus.

Aikaisemmin korkeampaa äänioikeuskärajaa on perusteltu esimerkiksi nuorten harhaanjohtavuudella (Pohjantammi 2003, 392). Nuoret saattaisivat hyvinkin olla ulkopuolisille vaikutuksille alttiita, eivätkä näin ollen pystyisi muodostamaan omaa todellista kantaansa. Todennäköisesti moni nuori ottaisi vaikutteita kotoa vanhemmiltaan, jos se tuntuisi ainoalta paikalta, josta saa tietoa politiikkaan ja äänestämiseen liittyen oikeasti. Vaalilain muutoksella ei myöskään saada aikaan nuorten äkillistä kypsymistä, vaan sen eteen olisi tehtävä kovasti ja pitkäjänteisesti töitä jo ennen kuin äänioikeuskärajaa todellisuudessa alennetaan (Pohjantammi 2003, 392).

3.4 Muita tulevaisuuden haasteita

Demokratian kannatus on Suomessa korkeaa tasoa, kuten länsimaissa yleensäkin. Samalla kansalaisten luottamus keskeisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten eduskuntaan on vähentynyt. Kansalaisten kiinnittyminen poliittiseen järjestelmään sekä poliittisen osallistumisen muodot ovat joka tapauksessa muutostilassa, joka näkyy esimerkiksi siinä, että äänestysaktiivisuus on pienentynyt vaaleissa, jopa enemmän kuin muissa kehittyneissä demokratioissa. Perinteisen vaali- ja puolueosallistumisen suosion laskiessa uusien ja erilaisten osallistumismuotojen suosio on pikkuhiljaa kasvanut. Kansalaiset ovat halukkaita vaikuttamaan politiikkaan vetoamuksilla sekä boikoteilla ja he kannattavat myös kansanäänestyksiä. (Karvonen & Paloheimo 2005, 291–294.)

Monien kansalaisten tyytymättömyys demokratian toimivuuteen johtuu siitä, että demokratiaa arvostetaan ja sitä halutaan lisää, muttei oikein osata löytää luontevia tapoja demokratian laajentamiseksi. Yksi mahdollisuus kansalaisten demokratian toimivuutta koskevan tyytymättömyyden vähentämiseksi olisi mahdollisesti kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisääminen poliittisessa päätöksenteossa. (Karvonen & Paloheimo 2005, 303–304.) Osallistumismahdollisuuksia voitaisiin lisätä esimerkiksi laskemalla äänestysikärajaa, jota on käsitelty tässä tutkimuksessa jo aiemmin, jotta laajemmalla joukolla olisi mahdollisuus osallistua, tai helpottamalla mahdollisuuksia osallistua, esimerkiksi internetäänestämisen tai sähköisen äänestämisen avulla, tai sitten pitäisi keksiä joitain aivan uusia keinoja.

Nettiäänestäminen tarkoittaa sitä, että äänestäjällä olisi mahdollisuus äänestää internetiin kytketyn tietokoneen avulla tai vaikka sellaisella kännykällä, jolla on mahdollisuus päästä nettiin. Näin voisi jokainen äänestää missä tahansa. Tunnistautuminen tapahtuisi esimerkiksi verkkopankkitunnuksilla tai sähköisellä henkilökortilla. Oikeusministeriön vaalijohtaja Arto Jääskeläinen on kommentoinut Tiede-lehdessä julkaistussa artikkelissa, että nettiäänestyksessä jokainen demokraattisten vaalien peruspilareista, vaalisalaisuus, äänestyksen tasa-arvoisuus ja äänestysvapaus, voivat vaarantua. Uhkana ovat, että joku myy äänensä esimerkiksi luovuttamalla tunnistautumisvälineensä toiselle henkilölle, tai jotain saatetaan painostaa äänestämään sellaista ehdokasta, jota hän ei muuten äänestäisi, tai joku saattaa urkkia, miten toinen henkilö on äänestänyt. (Tiede-lehti, www.tiede.fi.)

Viestintäministeri Suvi Lindén on ottanut kantaa nettiäänestykseen vuonna 2007. Hänen mukaansa nettiäänestystä voitaisiin käyttää jo vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, ja sitä ennen kansalaiset voisivat äänestää kotikoneiltaan kunnallisvaaleissa. Lindénin mielestään tunnistautumisen voisi hoitaa sirullisella henkilökortilla ja kortinlukijalla. Samalla hän viittaa Viroon, jossa internetäänestystä on jo kokeiltu ja kokemukset ovat olleet hyviä, joten miksei Suomessakin voitaisi äänestää internetin välityksellä. (Helsingin sanomat, www.hs.fi.) Nettiäänestäminen voisi olla kuitenkin mahdollinen keino herätellä nukkuvienpuoluetta vaaliuurnille.

Sähköisellä äänestämällä tarkoitetaan äänestyspaikassa tapahtuvaa sähköistä äänestämistä, jolloin perinteisiä äänestyslippuja ei tarvita. Äänestäjä antaa äänensä haluamalleen ehdokkaalle äänestyspaikassa olevalla tietokoneella. Sähköistä äänestystä on

tarkoitus käyttää aluksi perinteisen lippuäänestyksen rinnalla. Äänestäminen on mahdollista siis myös perinteisellä tavalla, mutta tavoitteena on sähköisen äänestämisen mahdollisimman laaja käyttöönotto tulevaisuudessa. Sähköisessä äänestämisessä on keskeistä, että turvataan vaalien keskeiset periaatteet, yhtäläinen äänioikeus, vaalisalaisuus ja vaalivapaus, samoin kuin perinteisessä lippuäänestyksessä. Järjestelmä perustuu luotettaviin tietoteknisiin ratkaisuihin, joten äänestäjän antama ääni ja henkilötunnus kirjautuvat äänestyspaikan äänestyspääteeltä oikeusministeriön sähköiseen vaaliurnaansillällä tavalla, ettei niitä ole mahdollista yhdistää keskenään. (Sähköinen äänestäminen 2008, yleistietoa)

Sähköistä äänestämistä kokeiltiin vuoden 2008 kunnallisvaaleissa kolmessa kunnassa, Karkkilassa, Kauniaisissa ja Vihdissä. Palaute siitä oli oikeusministeriön mukaan pääosin myönteistä. Kuitenkin noin 200 äänestystä keskeytyi erehdyksessä, koska äänestäjät eivät olleet seuranneet ja noudattaneet annettuja ohjeita. Näin ollen nämä äänet eivät kirjautuneet ollenkaan rekisteriin ja äänet jäivät tavallaan antamatta. Kokeilun myötä selvitetään järjestelmän kehittämistä siten, että äänestäjä saisi äänestäessään tiedon äänestyksen mahdollisesta keskeytymisestä tai mahdollisesti tositteen, vähän kuin kuitenkin, äänestyksen onnistumisesta. (Oikeusministeriö, www.om.fi.) Mediassa sähköisen äänestämisen kokeilu tuomittiin pääosin selkeästi epäonnistuneeksi. Korkein hallinto-oikeus päätti myös keväällä 2009, että kunnallisvaalit uusitaan kokeilussa mukana olleissa kunnissa sähköisen äänestyksen puutteiden ja virheiden vuoksi. Uusintavaalit järjestettiin näissä kolmessa kunnassa syyskuussa 2009. (Oikeusministeriö, www.om.fi.)

Sähköinen äänestys nopeuttaa äänestystoimitusta äänestäjän kannalta, sekä parantaa vaalivarmuutta ja luotettavuutta. Kun sähköinen äänestys joskus tulevaisuudessa laajenee kattamaan koko maan, voi tulla mahdolliseksi, että vaalipäivinä saa äänestää missä äänestyspaikassa tahansa asuinpaikasta riippumatta. Sähköisesti annetun äänen tulkinnasta ei synny myöskään epäselvyyttä, joten ääni ei ainakaan tästä syystä tule hylätyksi. (Sähköinen äänestäminen 2008, etuja.) Äänestämisestä tulee siis todennäköisesti sähköisen äänestämisen myötä äänestäjille helpompaa ja vaivattomampaa, mikä saattaa houkuttaa ihmisiä äänestämään. Ääniä ei myöskään jouduta hylkäämään turhaan epäselvien numeroiden vuoksi. Monelle huonompikuntoiselle voi olla myös helpompaa painaa nappulaa kuin ottaa kynä käteen ja kirjoittaa numero.

Sähköisestä äänestämisestä on toki hyötyä myös viranomaisille. Se vähentää viranomaistyötä huomattavasti, kun ei enää tarvitsisi leimata äänestyslippuja, tehdä äänioikeusrekisterimerkintöjä, tarkastaa asiakirjoja keskusvaalilautakunnassa, avalla kuoria ja laskea äänestyslippuja. Säästöjä aiheutuu siitä, kun voidaan luopua erilaisista kuorista, lomakkeista ja äänestyslipuista, myös postituskuluissa tulisi suuria säästöjä. Sähköisesti annetut äänet voidaan laskea nopeasti ja luotettavasti, jolloin äänestyksen tulos olisi lähes välittömästi tiedossa. (Sähköinen äänestäminen 2008, etuja.) Tärkeintä kuitenkin on, ennen kuin sähköinen äänestäminen laajenee kattamaan koko Suomen, että sähköisessä äänestämässä käytettävät järjestelmät ja laitteistot toimivat ongelmitta, jotta siitä voi olla todellisuudessa hyötyä äänestämisen helpottamiseksi ja parantamiseksi ja sitä kautta hyötyä demokratialle.

4 EDUSTUKSELLISEN DEMOKRATIAN MERKITYS

Sana demokratia tulee antiikin Kreikasta ja tarkoittaa kirjaimellisesti kansanvaltaa. Antiikin Kreikkaa, ja erityisesti Ateenaa, pidetään usein alkuperäisenä ja aitona demokratiana, vaikka se todellisuudessa olikin vain vapaiden miesten demokratia, koska vain heidän uskottiin olevan kykeneväisiä ottamaan selvää asioista ja äänestämään oman mielensä mukaisesti. Nykyisten käsitysten mukaan se oli aito demokratia kuitenkin siinä mielessä, että se pyrki rikkomaan yleisen käytännön, jonka mukaan varallisuus toi automaattisesti poliittista valtaa. Ateenan demokratiassa sillä ei ollut merkitystä, oliko köyhä vai rikas, vaan molemmilla oli yhtäläinen oikeus osallistua poliittiseen toimintaan ja päätöksentekoon. Ateenan demokratiaan kuitenkin usein peilataan ajattelua demokratiasta, ja sen vuoksi nykyistä edustuksellista hallintomallia saatetaan pitää jopa epädemokraattisena, koska ihmiset ovat valinneet edustajat tekemään päätöksiä heidän puolestaan, mikä ei ollut aidon demokratian mukaista. (Urbinati 2006, 2.)

Demokratia voidaan ymmärtää käsitteenä, joka vain kuvailee tietyn tyyppistä järjestelmää, päätöksentekojärjestelmää, mutta toisaalta demokratiaa pidetään usein myös itseisarvona, järjestelmänä, joka on hyvä ja tavoiteltava itsessään. (Setälä 2003, 5.) Sen vuoksi melko harvoin kyseenalaistetaan, mitä demokratia ylipäätään on, miksi se on niin tavoiteltua ja miksi siihen pitäisi pyrkiä. Näitä asioita on kuitenkin keskeistä käsitellä, jotta voisi paremmin pohtia demokratian tulevaisuutta. Samalla, kun demokratia käsitettä on alettu käyttämään arvon ominaisuudessa, on myös entistä enemmän hämärtynyt, minkälaisiin poliittisiin instituutioihin ja käytäntöihin demokratialla tarkalleen ottaen viitataan, koska demokratialla ei suinkaan ole minkäänlaista yksiselitteistä merkitystä (Setälä 2003, 9).

Demokratian käsitteellä on yleisesti ottaen nykyisin erittäin myönteinen kaiku, ja siksi valtaosalla maailman hallituksistakin on suuria intressejä korostaa omaa demokraattisuuttaan. Toisinaan tuntuu, että demokratia sanalla viitataan monenlaisiin yhteiskunnassa vallitseviin, hyvinä pidettyihin asioihin, kuten yksilöiden valinnanvapauteen, yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen tai kansalaisten väliseen tasa-arvoon. (Setälä 2003, 9.) Joskus vaikuttaa siltä, että demokratiaa pidetään myös sivistyksen synonyyminä ja ominaisena länsimaisuudelle. Esimerkiksi demokraattista valtiota pidetään sivistyneenä, ja jos jokin valtio ei ole demokraattinen, sitä saatetaan pitää

sivistymättömänä kokonaisuudessaan, eikä ainakaan länsimaisena. Tämä saattaa olla myös syynä siihen, että suurin osa valtioista haluaa tuoda korostetusti esiin sitä, että he ovat nimenomaan demokraattisia, jotta heitä pidettäisiin yleisesti myös sivistyneenä valtiona.

Kollektiivisen päätöksenteon käytäntöjä ja instituutioita on hyödyllistä arvioida ja analysoida, jotta olisi helpompi pohtia sitä, minkälaisen käytäntöjen ja instituutioiden avulla päätöksiä tulisi tehdä tulevaisuudessa. Käytäntöjä ja instituutioita tulisi eri aikoina arvioida nimenomaan demokratian periaatteiden ja arvojen avulla, koska voidaan olettaa, että ainakin demokratian peruseriaatteet säilyvät jokseenkin muuttumattomina ajan saatossa. Tietynlaiset instituutiot ja käytännöt voivat muuttua ja ovat muuttuneetkin historiassa esimerkiksi silloin, kun demokratian käsitteellä alettiin viitata antiikin Ateenan kaltaisen suoran demokratian ohella myös edustuksellisiin demokratioihin. (Setälä 2003, 10.) Sen vuoksi on keskeistä pitää mielessä nimenomaan demokratian keskeiset arvot ja muistaa, että demokratia on kansan valtaa. Kaikkien normatiivisten demokrateorioiden demokraattisyyden mukaan kansalaisilla tulee olla instituutioiden suomat tasa-arvoiset mahdollisuudet vaikuttaa poliittisessa päätöksenteossa tai päätöksentekijöiden valinnassa (Setälä 2003, 28–29).

Demokrateorioiden ei missään nimessä ole tarkoitus tarjota patenttiratkaisuja, vaan instituutioiden suunnittelussa tulee ottaa huomioon muun muassa yhteiskunnalliset olosuhteet, konteksti. Pyrkimys tulisi olla lisätä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia poliittisessa päätöksenteossa siten, että samalla suojaudutaan vallan väärinkäytöksiltä ja edistetään kansalaisten harkintaa. Loppujen lopuksi demokratiassa on kuitenkin kyse kansalaisten reiluista ja todellisista vaikutusmahdollisuuksista poliittisessa päätöksenteossa. (Setälä 2003, 176–177.)

Edustuksellisessa demokratiassa esiintyy usein ongelmia, jotka tulisi ottaa demokratian haasteena. Edustuksellisen demokratian ongelmat tulevat esiin usein julkisessa keskustelussa tai poliittista käyttäytymistä ja asenteita koskevissa tutkimuksissa, kuten esimerkiksi, miksi ihmiset eivät äänestä. (Setälä 2003, 177.) Suurin ongelma on varmaankin, että kuinka saadaan ihmiset osallistumaan ja kiinnostumaan politiikasta enemmän, ja millaista toimintaa pitäisi olla, jotta kiinnostuneet voisivat osallistua poliittiseen päätöksentekoon ja keskusteluun enemmän, helpommin tehokkaammin ja vaikuttavammin.

4.1 Edustuksellisen demokratian erityispiirteet

Anthony H. Birch esittelee edustuksellisen demokratian teoriaa teoksessaan *The Concepts and Theories of Modern Democracy* (1993). Hänen mukaansa ei voida ajatella, että demokratia, ainakaan nykymerkityksessään, olisi peräisin Ateenasta, koska kreikkalaisten käsitykset ja käytännöt olivat niin erilaisia kuin ne, jotka nykyisin liitetään demokratiaan. Yksilön oikeudet eivät esimerkiksi kuuluneet silloiseen demokratiaan, mutta demokratian moderniin konseptiin ne sisältyvät kiinteästi. Kansalaiset äänestivät myös suoraan asioista, mikä poikkeaa todella paljon nykyisin vallalla olevan edustuksellisen demokratian käytännöistä. Nykyisin sanalla demokratia siis viitataan Birch'in mukaan yleensä nimenomaan edustukselliseen hallintomalliin, jossa edustajat valitaan vapailla vaaleilla, joissa kaikilla täysi-ikäisillä kansalaisilla on oikeus äänestää. (Birch 1993, 45–46.) Edustuksellisen demokratian määritelmään kuuluu äänioikeuden lisäksi oikeus muodostaa poliittisia puolueita ja painostusryhmiä sekä ilmaista mielipiteensä poliittisista asioista julkisesti ilman pelkoa kostotoimista, jos mielipide sattuu olemaan epäsuosittu poliittisten päättäjien keskuudessa (Birch 1993, 82).

Nadia Urbinati kuvailee omaa käsitystään demokratiasta ja erityisesti edustuksellisesta demokratiasta teoksessaan *Representative Democracy* (2006). Hänen mukaansa poliittinen edustuksellisuus liittyy siihen, kun demokratia kehittyy jatkuvasti, sopeutuu muuttuviin ja muuttuneisiin olosuhteisiin sekä uusintaa itseään tarpeen mukaan. Urbinati korostaa, että vaikka nykyisiä länsimaisia yhteiskuntia kutsutaankin demokratioiksi, niiden instituutiot luotiin alun perin ennemmin pitämään demokratiaa kurissa, kuin edistämään sitä. Monet modernit instituutiot, erityisesti edustuksellisuus, tuomitaan siitä perspektiivistä ja kontekstista, jolloin demokratia on laajemmin yleistynyt, eli 1700-luvulla. (Urbinati 2006, 1.) Tällöin ei kuitenkaan oteta huomioon sitä, että demokratian on muututtava ympäristön muuttuessa, eikä se voi vain jähmettyä alkuasetelmiinsa. Edustuksellinen demokratia on nimenomaan muokannut ja sopeuttanut demokratiaa toimimaan laajemmissa yhteisöissä, joissa jokaisen ei ole mahdollista osallistua päätöksentekoon suoraan, koska siitä aiheutuisi monenlaisia usein jopa ylitsepääsemättömiä ongelmia.

Urbinati väittää vahvasti, että edustuksellisen demokratian teorialla on mahdollisuus mennä kauemmaksi, pidemmälle, ja sen pitäisikin mennä syvemmälle kuin yksinkertaistavien identifikaatioiden, joita politiikasta ja demokratiasta on esitetty

suvereniteetti-konseptissa. Sen mukaan demokratia identifioituu ehdottomasti fyysiseen läsnäoloon ja suoraan vaikuttamiseen. Poliittinen edustuksellisuus perustuu viime kädessä kuitenkin vaikutusvallan jatkumoon ja poliittisen harkinta- ja arviointimahdollisuuden luomaan valtaan. (Urbinati 2006, kansilehti.) Äänestäjät ovat tavallaan luovuttaneet vaikutusvaltansa edustajalleen, joka edustaa siis monen ihmisen vaikutusvaltaa. Äänestäjillä eli edustettavilla on kuitenkin valta arvioida, toimiiko edustaja heidän etujensa mukaisesti ja harkita haluavatko he saman edustajan jatkavan heidän edustamistaan. Vallan avaimet ovat siis kuitenkin lopulta kansa eli äänestäjien käsissä, eli kyseessä on demokratia, ja edustajat ovat tavallaan vain vallankäytön välineitä, jotka todella vain edustavat kansaa niin kauan, kuin kansa katsoo heidän toimivan hyvin.

Urbinin mukaan edustuksellisuus on monipuolinen prosessi, jossa suodattamisen, parannusten tekemisen ja sovittamisen avulla pyritään poliittisen tahdon muodostamiseen ja ilmaisuun (Urbinati 2002, 71, Urbinati 2006, 6). Keskeistä on siis, että kansalaiset muodostavat kansakunnan poliittisen tahdon ja kontrolloivat samalla edustajien työtä (Urbinati 2006, 140). Koko edustuksellinen demokratia perustuu hänen mukaansa, ei vain yksilöiden, vaan kaikkien kansalaisten deliberaatioon, eikä esimerkiksi pelkästään vaaleihin ja äänestämiseen (Urbinati 2002, 8). Hänen mielestään poliittinen edustuksellisuus ansaitseekin tulla pidetyksi täysin legitiiminä poliittisen päätöksenteon muotona, eikä ainoastaan toisena, käytännön vaatimana ja huonompana, vaihtoehtona, kun suora demokratia ei jostain syystä ole mahdollista. (Urbinati 2006, 10.)

Edustuksellinen demokratia on monella eri tavoin demokraattisen politiikan resurssi, konsepti, jonka avulla demokraattista politiikkaa on tehokasta toteuttaa. Se on poliittinen prosessi ja olennainen demokratian komponentti. (Urbinati 2006, 10.) Edustuksellinen demokratia rohkaisee kansalaisia monenlaiseen poliittiseen osallistumiseen – ei ainoastaan äänestämiseen – deliberatiivisen, sekä harkintaa ja arviointia korostavan, luonteensa vuoksi (Urbinati 2006, 16). On ensiarvoisen tärkeää ymmärtää, että hallinto ei ole edustuksellista siksi, että kyseessä olisi edustettavien, eli kansan, kontrollointi. Hallinto on edustuksellinen nimenomaan siksi, että kansalla on oikeus ja mahdollisuus kontrolloida edustuksellista hallintojärjestelmää.

Demokratia vaatii kansalaisten osallistumista yksilöinä. Osallistuminen on aina paikallisesti erityistä ja vaatii yksilöitä, joilla on erilaiset taustat ja erilaisia ideoita.

Kansalaiset siis tuovat oman erityisyytensä ja erityisosaamisensa politiikkaan. Sen vuoksi kaikilla tulee olla yhtäläinen oikeus valita edustajansa äänestämällä sekä asettua ehdolle äänestettäväksi, ja tulla kuulluksi tärkeissä asioissa. Edustuksellinen demokratia tukee esitellyt ehdot toteuttaen myös vähemmistöjä. Vähemmistöt voivat muistuttaa enemmistöä siitä, että se on vain yksi monista mahdollisista enemmistöistä, tuomalla äänensä kuuluviin. Edustuksellisessa poliittisessa järjestelmässä kaikilla, sekä enemmistöllä että vähemmistöllä, on oikeus arvioida ja tuomita poliittisia prosesseja. (Urbinati 2006, 41–42.) Edustuksellisessa demokratiassa kaikilla on tasapuolinen mahdollisuus menestykseen, eikä ketään voida pitää häviäjänä vaalijärjestelmässä, koska kaikille on annettu tasapuolinen mahdollisuus osallistua vaalikilpaan (Urbinati 2002, 80).

Edustuksellisuuteen on Birch in mukaan liittynyt keskeisesti kolmenlaisia julkisia erimielisyyksiä modernin demokratian aikakaudella liittyen tavallaan lainsäädännölliseen puoleen. Ensiksi on kiistelty siitä, ketä edustuksellisessa demokratiassa edustetaan. Toisin sanoen kysymys on ollut siis siitä, ketkä saavat äänestää, eli olla valitsemassa edustajia. Keskeistä on ollut tietenkin myös se, kenen asioita edustajat pääasiassa pyrkivät edustamaan. Toiseksi on kiistelty siitä, millä tavalla edustajat tulisi valita. Aikaisemmin on pohdittu pitäisikö heidät valita äänestämällä vai sopimalla. Nykyisin on enemmänkin ajankohtaista se, minkälaisilla vaaleilla edustajat tulisi valita, eli millaista vaalitapaa pitäisi noudattaa. Kolmas kiistelyn aihe on ollut se, miten valittujen edustajien tulisi käyttäytyä. Keskeisenä pohdinnan kohteena on ollut, että pitäisikö edustajien käyttäytyä siten kuin heillä olisi mandaatti pyrkiä heidän äänestäjiään miellyttäviin politiikkoihin, toimintatapoihin, vai itsenäisesti äänestäjien toiveista riippumatta, kuitenkin julkisten intressien toteuttamiseen pyrkivänä valtuutettuna. (Birch 1993, 69–70.) Nämä kaikki kysymykset ovat jossain määrin jatkuvasti avoinna edustuksellisessa demokratiassa, myös Suomessa. Toiset kysymykset ovat enemmän ja toiset ovat vähemmän mukana keskustelussa, riippuen aina ajasta ja tilanteista.

Edustuksellisuus toimii Urbinat in mielestä avainasemassa diskursiivisen demokratian muovaamisessa ja ennemmin edistää kuin estää poliittista osallistumista. Hänen mielestään edustuksellisuus myös korostaa politiikan idealisoivaa ja arvioivaa luonnetta. Edustuksellinen demokratia tarjoaa mahdollisuuksia, joiden avulla yksilöt voivat nousta omien näkökantojensa yläpuolelle ja muilta oppimalla laajentaa tietämystään ja poliittista lukutaitoaan. Yksilöt oppivat myös ajattelemaan asioita muiden kannalta ja pyrkimään

kokonaisvaltaiseen ratkaisuun arvioimalla omia ja muiden mielipiteitä sekä vertailemalla näkökulmia. Poliittinen edustuksellisuus on siis paljon enemmän kuin vain valtion instituutio ja hallintomuoto. Se tuo mukanaan monimutkaisen poliittisen prosessin, joka aktivoi kansalaisia osallistumaan politiikkaan muutenkin kuin vain äänestämällä. Edustuksellisella politiikalla on kyky yhdistää ja yhtenäistää yhteiskunnan häilyvät ryhmittymät tuomalla kansalaisille esiin tulevaisuuskeskeisen näkökulman. On helpompi päättää asioista, kun on yhteiset tavoitteet, joihin pyritään, ja katseet on suunnattu tulevaisuuteen. (Urbinati 2006, 5.)

Edustuksellisen demokratian teoriaan kuuluu keskeisesti valtion ja yhteiskunnan välinen suhde. Poliittinen edustuksellisuus on jatkuva prosessi valtion instituutioiden ja sosiaalisten käytäntöjen välillä. (Urbinati 2006, 21.) Valtioon ja yhteiskuntaan liittyen edustuksellisuus heilahtelee kahden vastakkaisen näkemyksen välillä, joista toinen on ylivertaisuus sosiaaliin eroihin nähden ja toinen uskollisuus näille sosiaalisille eroille. Juridiikalla ja institutionaalisten konseptien avulla edustuksellisuudesta on pyritty luomaan sellainen hallinnon muoto, etteivät sosiaaliset erot vaikuttaisi mitenkään poliittiseen toimintaan. Uskollisuus sosiaalisille eroille tulee esiin siinä, minkälaisia mielikuvia politiikasta ihmisillä on. Tähän vaikuttaa yksilön sosiaaliset identiteetit, kuten luokka, ammatti ja kulttuurin ja uskontoon liittyvät identiteetit, joille uskollisesti yksilö todennäköisesti toimii ja ajattelee. Yhteiskunnan jäsenet siis toimivat valtiossa helposti uskollisina sosiaalisille eroille. (Urbinati 2006, 23.)

Edustuksellisessa demokratiassa ei ole vain kyse siitä, että edustajat päättävät kansan sijasta. Tärkeintä on, että edustajat tarkkailevat hallintoa kansan lisäksi ja kansan puolesta. Keskeistä on myös toiminnan julkisuus, että kansalaisilla on oikeus tietää kaikki asioista ja toiminnasta, jotka saattavat vaikuttaa kyseenalaisilta. Näkyvyys ja avoimuus toimivat politiikan väärinkäyttöä vaikeuttavana ja hidastavana tekijänä. Kansalaisilla on myös oikeus arvostella poliittista toimintaa, jos siinä on jotain tuomittavaa, ja jos hallinnosta vastaavat ihmiset menettävät luottamuksensa, kansalla on oikeus poistaa heidät tehtävästään. Tämä edustuksellisen hallintomuodon mahdollistama kansalaisten puolustautumisen oikeutus perustuu mielipiteiden ja suostumuksen muodostamiseen, eikä päätökseen, ja yhtä tärkeässä roolissa on oikeus deliberointiin sekä koko kansalaisten ja instituutioiden kehäsuhde, eli molemmat vaikuttavat toisiinsa. Edustuksellinen demokratia kannustaakin sekä kansalaisia että edustajia tekemään sellaisia päätöksiä, jotka voidaan

julkisesti oikeuttaa, ja tällaisessa toiminnassa on deliberointi keskeisessä roolissa, kun opetellaan tulkitsemaan toisten mielipiteitä ja preferenssejä. (Urbinati 2002, 70.)

Julkinen diskurssi on Urbinatin mukaan yksi demokratian luonteenomaisista pääpiirteistä, joka antaa arvoa koko demokraattiselle hallintomuodolle, riippumatta siitä, oliko kyseessä antiikin demokratia vai moderni demokratia, tai suora vai edustuksellinen demokratia. Asioista pitää voida keskustella äänen julkisesti ja punnita eri ratkaisuvaihtoehtoja perustelujen avulla. (Urbinati 2006, 5.) Edustuksellisuuteen vaikuttavat nykyään monenlaiset informaation lähteet sekä erilaiset kommunikaatiomuodot. Tällaisen vaikutuksen myötä kansalaiset aktivoituvat median kautta, sosiaalisten liikkeiden kautta sekä poliittisten puolueiden toiminnan kautta, eli sosiaalisesta toiminnasta tulee aivan kuin itsestään poliittista. Tämä on tärkeää, sillä kaikki kansalaisten toiminta on perustava osa edustuksellisuudessa. (Urbinati 2006, 24.)

Läsnäolo mielipiteen ilmaisemisen kautta määrittää politiikan välillisen luonteen kansalaisten äänestäessä sekä laeista että edustajien valinnasta. Läsnäolo edustuksellisessa demokratiassa perustuu siis siihen, että jokaisella täysi-ikäisellä kansalaisella on äänioikeus, eikä kyseessä siis välttämättä ole konkreettinen läsnäolo. Huolimatta päätöksentekoprosessin muodosta, äänestäminen ja mielipiteen ilmaiseminen ylipäätään sisältää kahdenlaista aktiivista tekemistä. Toinen on positiivista, tarkoittaen valmistautumista toimintaan sekä ehdottamista, ja toinen on negatiivista tarkoittaen vastaanottavaisuutta sekä valvontaa. Jotta voi ymmärtää arvioinnin ja harkinnan roolin sekä osallistumisen luonteen edustuksellisessa demokratiassa, on keskeistä sisäistää, miten julkinen diskurssi ja läsnäolo ilmenevät edustuksellisissa demokratioissa. (Urbinati 2006, 5.)

Demokraattisen politiikan deliberatiivinen piirre on myös yhteinen liittyen sekä antiikin ajan demokratiaan että nykyiseen demokratiaan. Deliberatiivisuus tarkoittaa tässä tapauksessa neuvottelevaa otetta politiikkaan, ei ainoastaan päätöksentekoon liittyen vaan myös diskurssina ja tulkintana ylipäätään. Ihmisillä on oikeus ilmaista mielipiteensä ja osallistua muutenkin poliittiseen keskusteluun koskien esimerkiksi valtion tärkeitä asioita. Mielipiteen ja oman kannan muodostaminen on vapaata, samoin kuin valinnainen osallistuminen liikkeisiin, muiden kantojen haastamiseen, äänestämiseen ja päätöksentekoon. Nykyaikaisessa demokratiassa osallistuminen ja edustuksellisuus

voidaan nähdä läheisesti yhteenkuuluviksi demokratian muodoiksi ja tästä johtuen voidaan konstituoida poliittisen harkinnan, arvioinnin ja toiminnan jatkumo, johon koko edustuksellinen demokratia Urbinatin mukaan perustuu. Hänen mielestään edustuksellisuus myös tukee vahvasti demokraattista osallistumista ja jopa kannustaa siihen, ja sitä kautta on tärkeä piirre demokratiassa. (Urbinati 2006, 3.)

Usein käsiteltäessä edustuksellista demokratiaa, keskitytään pääasiassa vaaleihin, joissa kansa valitsee edustajat, sekä edustajien käyttäytymiseen ja rooliin lainsäädännössä. Birch hahmottelee kuitenkin myös muita keskeisiä edustuksellisuuden ilmenemismuotoja ja tehtäviä. Ensimmäiseksi edustuksellisuuden myötä mahdollistuu sellainen poliitikkojen rekrytointi, joka pohjautuu pääasiassa vaaleihin sekä kunnallisella että valtiollisella tasolla. Tämän vuoksi kaikenlainen nepotismi ja muu suosiminen on lähes olematonta, joten periaatteessa jokaisella on mahdollisuus tulla valituksi poliittisiin tehtäviin, kunhan vain saa riittävän monen äänestäjän tuen taustalleen. Toinen tehtävä liittyy kiinteästi ensimmäiseen eli henkilöiden valintaan eri tehtäviin. Vaaleihin pohjautuva rekrytointi tuo nimittäin työhön mukaan myös julkista kilpailua, jonka myötä henkilöitä voidaan arvioida paremmin, asioista voidaan keskustella enemmän ja vapaammin, tilastoja ja saavutuksia kritisoida ja arvioida sekä väitellä erilaisista politiikka vaihtoehdoista. Julkinen valinta tarjoaa samalla useammalle ihmiselle mahdollisuuden osallistua politiikkaan enemmän. (Birch 1993, 76.)

Kolmas edustuksellisen demokratian toiminnan ilmenemismuoto on edustajien vastuu ja reagoivuus. Puhuttaessa hallinnon vastuusta, siihen liitetään yleensä se, että edustajat reagoivat kansalaisten suuren joukon toiveisiin ja intresseihin. Edustajien tulee myös kantaa vastuu päätöksistään ja siitä, että päätökset ovat kansan toiveisiin reagoivia. Toisinaan päätösvaihtoehdot ovat sellaisia, että mikään ei ole hyvä, mutta silloin edustajien vastuullisuudesta kertoo ennen kaikkea varovaisuus ja harkitsevuus päätöksiä tehdessä sekä johdonmukaisuus toiminnassa. Neljäs keskeinen toiminta liittyy tiiviisti kolmanteen ja siinä on kyse nimenomaan siitä, että edustajat ovat ja heidän pitää ehdottomasti ollakin vastuullisia ja tilivelvollisia toimistaan äänestäjille. Edustaja joutuu viimekädessä kantamaan vastuun tietenkin seuraavissa vaaleissa, jos kansalaiset eivät enää haluakaan häntä edustajakseen. Nämä neljä esiteltyä edustuksellisen demokratian toimintamuotoa liittyvät kaikki kansan suorittamaan hallinnon kontrolliin. Näistä prosesseista on hyötyä koko demokraattiselle järjestelmälle, koska niiden kautta saatavan palautteen avulla

järjestelmä kehittyä ja sitä voidaan kehittää jatkuvasti paremmaksi ja vähintään säilyttää saavutettu demokratian taso. (Birch 1993, 76–77.)

Edustuksellista demokratiaa kritisoidaan usein siitä, että valitut edustajat eivät välttämättä edusta kansaa kattavasti ja joka suhteessa. Tämä on totta, mutta kuten Urbinati on todennut; poliittinen edustuksellisuus perustuu viime kädessä vaikutusvallan jatkumoon ja poliittisen harkinta- ja arviointimahdollisuuden luomaan valtaan (Urbinati 2006, kansilehti.), ja ihmisillä on mahdollisuus vaihtaa edustus mieleisempään seuraavissa vaaleissa. On nimittäin ehdottomasti hyvä, että Suomessa edustuksellinen demokratia nojaa edustajien vapaaseen mandaattiin, koska ilman sitä edustajat eivät voisi itsenäisesti deliberoida tehtävässään vastaan tulevia kysymyksiä sekä puolesta että vastaan ja pyrkiä muuttamaan toisten edustajien käsityksiä eri aiheista. (Palonen 2009, 149.) Deliberointi ja toisten mielipiteisiin vaikuttamaan pyrkiminen ovat politiikkaa par excellence ja jos sellainen ei olisi sallittua, ei politiikkaa olisi lainkaan.

Edustuksellisen demokratian heikentymistä voidaan pitää oikeudenmukaisuusongelmana, koska poliittisten vaikutusmahdollisuuksien tulisi olla tasaisesti jakautuneita jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle, eikä näin aina tosiaankaan ole, kun osallistumisesta on usein tehty melko hankalaa (Setälä 2003, 181). Edustuksellisen demokratian heikkenemisen myötä myös kansalaisten poliittisen tiedon ja harkinnan taso madaltuu, koska jos kansalaiset eivät osallistu politiikkaan, siitä tulee heille jotenkin kaukaista, saavuttamatonta ja itselleen kuulumatonta, joka ei oikeastaan edes kiinnosta. Vaikutusmahdollisuuksien huonontuessa kansalaisten motivaatio pyrkiä harkittuihin ja informoituihin mielipiteisiin todennäköisesti heikkenee. Tästä muodostuu helposti noidankehä, koska seuraavaksi kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä mahdollisesti vastustetaan vetoamalla heidän tietämättömyyteensä ja huonoon poliittiseen lukutaitoonsa, eikä panosteta ollenkaan kansalaisten yhteiskunnallisen tietämyksen ja kiinnostuksen lisäämiseen. (Setälä 2003, 182.)

4.2 Vaalit ja äänestäminen edustuksellisuuden ilmentäjinä

Edustuksellisessa demokratiassa on keskeistä, että kaikilla kansalaisilla on oikeus, ja mahdollisuus, äänestää vaaleissa ja tulla valituksi vaaleissa, sekä hylätä joku vaaleissa tai tulla hylätyksi. Vaalit yhtäaikaaisesti sekä yhdistävät että erottavat kansalaisia ja hallintoa. Vaalit luovat kuilun valtion ja yhteiskunnan välille samalla, kun ne mahdollistavat toistensa kommunikoinnin. Valtion ja yhteiskunnan kanssakäyminen voi johtaa jopa konflikteihin, mutta ne eivät voi koskaan täysin sulautua toisiinsa. Vaalit voivat toimia tasapainon säilyttäjänä ja konfliktin välttäjänä yhteiskunnassa, kun kansalaiset pääsevät ilmaisemaan oman näkökulmansa edustajien toiminnasta. Äänestämällä vaaleissa on myös kansalaisia kansalaisuuteen kasvattava vaikutus, unohtamatta vaikutusta kansakuntaan identifioitumiseen. (Urbinati 2006, 14.) Äänestäminen pitäisi nähdä yksilökeskeisen ajattelutavan sijaan edustuksellisenä toimintaperiaatteena, jonka merkitys kansalaisille on ymmärrettävissä ainoastaan kollektiivisena tapahtumana. Kukaan ei siis pysty valitsemaan ketään yksin, sillä yksi ääni harvoin ratkaisee mitään. (Pohjantammi 2003, 405.)

Vaaleja voidaan pitää jopa vaihtoehtona vallankumoukselle, koska ne antavat mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä pehmeämmin keinoin. Edustuksellisessa demokratiassa pitää vaaleissa äänestämisen lisäksi olla myös Urbinatinkin mukaan muitakin poliittisen osallistumisen muotoja ja todellisia mahdollisuuksia olla mukana yhteiskunnallisessa toiminnassa. (Urbinati 2006, 14.) Äänioikeus mahdollistaa kuitenkin rikkaan poliittisen elämän, jossa on mahdollista tuoda esiin ja edistää erilaisia poliittisia agendoja esimerkiksi sitä kautta, ketä äänestää edustajaksi (Urbinati 2006, 26).

Edustuksellisuus aktivoi eräänlaista poliittista yhdistymistä, jota ei voida määritellä ainoastaan äänestettävien ja äänestäjien väliseksi sopimussuhteeksi, eikä se ole vain järjestelmä, jossa pyritään kilpailun avulla vaaleissa nimittämään edustajia ilmaisemaan yleisiä intressejä. Edustukselliseen demokratiaan keskeisesti kuuluvat vaalit myötävaikuttavat valtion politiikan suunnan muodostamiseen. Kansalaiset tehostavat ja tukevat oleellisesti tätä koko prosessia monenlaisen poliittisen läsnäolon kautta, äänestäminen mukaan luettuna. Edustuksellisuus ei siis reflektoi vain näkemyksiä ja mielipiteitä yleisesti, vaan erityisesti kansalaisten näkemyksiä ja mielipiteitä valtion ja yhteiskunnan tilasta ja eri näkemysten välisistä suhteista. Jos kansalaiset esittävät

vaatimuksia ja tuovat niitä politiikan areenalle koskien edustuksellisuutta, on kyse yleensä kamppailusta määritellä uudelleen rajat sosiaalisten olosuhteiden ja lainsäädännön välillä. (Urbinati 2006, 20–21.) Vaalien myötä edustuksellisuus luo kansalaisille tulevaisuuteen suuntaavan näkökulman ja tarjoaa politiikalle ideologisen ulottuvuuden (Urbinati 2002, 70). Edustuksellisen järjestelmän toimivuus edellyttää sitä, että kansalaiset osallistuvat vaaleihin. Äänestämällä kansalaiset antavat tukensa paitsi määrätyille poliitikoille, he antavat epäsuorasti tukensa myös poliittiselle järjestelmälle.

Edustuksellinen demokratia on instituutio, joka tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden identifioitua poliittisesti ja vaikuttaa, mihin suuntaan valtion politiikka on menossa (Urbinati 2006, 37). Vaalien ja äänestämisen tehtävänäkin on edesauttaa kansalaisten intressien toteutumista (Urbinati 2002, 113). Edustuksellisessa demokratiassa suurin osa poliittisista kysymyksistä muodostetaan ja päätetään valittujen toimihenkilöiden toimesta. Yleensä heidän asenteensa ja näkemyksensä erilaisiin poliittisiin kysymyksiin on julkisesti tiedossa, toisin kuin heidän valitsijoidensa, eli kansan, joiden näkemykset tavallisesti pysyvät piilossa, tai ainakaan niitä ei voida tunnistaa yksilöllisesti. Valitsijat siis yleensä identifioidaan heidän edustajiinsa liittämällä edustajan näkemykset valitsijan näkemyksiksi, vaikka ne eivät aina täysin vastaakaan toisiaan. (Urbinati 2006, 51.)

Tämä selittää sen, että äänestäjien valitessa äänestettäviä, he eivät valitse ehdokkaita, joiden mielipiteet eroavat heidän omistaan heille itselle tärkeissä asioissa (Urbinati 2006, 51). Äänestäjät valitsevat itselleen sellaisia edustajia, jotka voivat parhaiten ajaa heidän näkemyksiään heille tärkeissä asioissa (Urbinati 2006, 45). Keskeistä on, että äänestäjällä ja edustajalla olisi jollain tasolla samansuuntaiset ajatukset ja linjat asioihin, vaikka toki ajatukset voivat aina muuttua, mukautua ja vaihdella jonkin verran vaalien välillä. Ideologiset kuilut eivät ole aina vältettävissä edustuksellisessa demokratiassa, mutta tärkeintä on kuitenkin, että erilaisia ja yksilöllisiä poliittisiä näkemyksiä tuodaan esiin ja tätä kautta voidaan luoda ympäristö poliittiselle keskustelulle ja puoluepolitiikalle.

Edustuksellisuuden myötä vastuu voidaan todennäköisesti myös helposti antaa päättäjien kannettavaksi. Kun on rajoitettu joukko päättäjiä, niin on helpompaa osoittaa, kuka on vastuussa mistäkin, toisin kuin, jos kaikilla olisi suora mahdollisuus osallistua politiikkaan ja päätöksentekoon. Päättäjiksi valitaan myös todennäköisesti asiansa osaavia ja päteviä kansalaisia, joilla on poliittista lukutaito ja muutenkin taito politikoida, ehkä enemmän

kuin rivikansalaisella, jolla ei välttämättä ole tietoa politiikan pelisäännöistä ja toimintatavoista käytännössä. Päättäjät kantavat vastuunsa pääasiassa seuraavissa vaaleissa, mutta suuren epäluottamuksen kohdatessa edustajan toiminta saattaa päättyä myös kesken vaalikautta.

4.3 Poliittinen osallistuminen osana edustuksellista demokratiaa

Suurin osa demokratiateoreetikoista kautta aikojen ovat olleet sitä mieltä, että kunnollisen hallintojärjestelmän pitää tarjota tavallisille kansalaisille mahdollisuuksia poliittisen osallistumiseen. Mahdollisuus äänestää vaaleissa on minimivaatimus, joka hallintojärjestelmän tulee täyttää voidakseen tulla luokitelluksi demokratiaksi ja muiden muotojen sekä mahdollisuuksien tarjoaminen poliittiseen osallistumiseen on erittäin suositeltavaa ja toivottua. Osallistuminen on toimintaa, jossa otetaan muiden kanssa osaa johonkin sosiaaliseen prosessiin ja poliittinen osallistuminen on osallistumista hallinnointiprosessiin, jossa keskeisimpänä toimijana ovat yksittäiset kansalaiset julkisten virkamiesten ja valittujen edustajien ohella. Yksittäisten kansalaisten on ensiarvoisen tärkeää olla mukana prosessissa, jossa valitaan poliittisia johtajia sekä muodostetaan ja toimeenpannaan politiikkoja, toimintatapoja. (Birch 1993, 80.) Birchin mukaan poliittisen osallistumisen muodot voidaan helposti määritellä ja hän onkin tehnyt seuraavanlaisen listan niistä:

- 1 äänestäminen kunnallisissa ja valtiollisissa vaaleissa
- 2 äänestäminen kansanäänestyksissä
- 3 äänen kalastelu tai muunlainen osallistuminen vaalikampanjointiin
- 4 aktiivinen jäsenyys poliittisessa puolueessa
- 5 aktiivinen jäsenyys painostusryhmässä
- 6 osallistuminen poliittisiin mielenosoituksiin, lakkoihin ja muihin yleisten käytäntöjen muuttamiseen tähtääviin toimiin
- 7 useat kansalaistottelemattomuuden muodot, kuten verojen maksamisesta tai asevelvollisuudesta kieltäytyminen
- 8 jäsenyys hallitusta neuvovassa komiteassa
- 9 jäsenyys valtionyritysten kuluttajaneuvostossa
- 10 asiakkaan osallistuminen sosiaalipoliitikkojen toimeenpanemiseen

11 monet yhteisöllisen toiminnan muodot, kuten asumiseen ja ympäristöön liittyvät toimet paikallisesti (Birch 1993, 81.)

Poliittisella osallistumisella voidaan laajasti tarkoittaa kaikenlaisia ihmisten tekoja, joilla he osallistuvat poliittisiin prosesseihin tarkoituksenaan vaikuttaa hallituksen, parlamentin tai jonkun muun päätöksentekuelimen päätöksiin tai kansalaisyhteiskuntaan. Keskeistä on, että pyritään selkeästi muuttamaan jonkin toimijan käytöstä. Poliittisen osallistumisen kannalta on erittäin tärkeää, että kansalainen on omaksunut tietoja, taitoja, asenteita ja uskomuksia, joiden avulla hän voi osallistua politiikkaan ja valita monien erilaisten toimintatapojen sekä osallistumistapojen välillä. Tästä prosessista voidaan puhua poliittisena sosialisena, jonka aikana yksilö tutustuu vallitsevaan poliittiseen järjestelmään ja oppii, mitkä ovat juuri sen järjestelmän olennaiset piirteet. Samalla ihmiselle muodostuu tietynlainen perspektiivi politiikkaan, hän omaksuu tietyt poliittiset ja ideologiset arvot sekä sen, miten hän reagoi tapahtuviin poliittisiin ilmiöihin. (Wiberg 2006, 105.)

Hyvin harvat ajattelevat, että poliittinen osallistuminen on huono asia. Monien mielestä poliittinen osallistuminen on nimenomaan yksi syy siihen, että länsimainen demokraattinen järjestelmä on ylipäättään menestynyt. Toisten mielestä demokratian laatua olisi voitu jopa parantaa tai kehittää sen tehokkuutta, jos poliittista osallistumista olisi lisätty, joko olemassa olevien kanavien avulla tai keksimällä täysin uusia poliittista osallistumista lisääviä toimintoja tai instituutioita. Poliittinen osallistuminen on hyödyllistä siinäkin mielessä, että poliittisten johtajien on helpompi toimia tehokkaammin, jos heillä on riittävästi tietoa kansalaisten ja ympäröivän yhteiskunnan ongelmista, tarpeista ja asenteista, huolimatta siitä, onko kyseessä kunnallinen vai valtiollinen politiikka, koska ilman kansalaisilta tulevaa tietoa päättäjät eivät pysty aina huomaamaan kaikkea yhteiskunnassa tapahtuvaa. On siis aina parempi, mitä enemmän on tarjolla avoimia kommunikointikanavia, joiden kautta yksittäiset kansalaiset ja valitut edustajat voivat välittää relevanttia tietoa poliittisille päättäjille. Poliittisen osallistumisen mahdollisuuden myötä kansalaisten taipumus mukautua vapaaehtoisesti laadittuihin sääntöihin, lakeihin ja päätöksiin lisääntyy. Tärkeintä on, että kansalaisille on vain annettu mahdollisuus jollain tavalla osallistua julkisten virkamiesten valintaan, oman mielipiteensä ja näkemyksensä julkisista asioista ilmaisemiseen ja sitä kautta myös päättäjien painostamiseen. (Birch 1993, 81–82.) Erilaisten osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen täydentää

edustuksellista demokratiaa vaalien välillä ja itse asiassa mahdollistaa puheen demokratiasta ylipäätään.

Kansanäänestykset ja kansalaisaloitteet voivat olla reiluja menettelytapoja demokratiassa, vaikka ne saattaisivat olla myös melko raskaita ja aikaa vieviä toimintoja. Sitovat kansanäänestykset takaavat kuitenkin kaikille kansalaisille samanlaiset mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon ja kansalaisaloitteet antavat kaikille, ainakin muodollisesti, yhtäläiset mahdollisuudet tuoda julki omat näkökulmansa ja nostaa asioita päätöksentekoon tai ainakin tarkasteltavaksi. Kansanäänestyksillä ja kansalaisaloitteilla on myös kansalaistaitoja kehittävä vaikutus, sillä ne motivoivat ja innostavat kansalaisia pohtimaan ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä ja etsimään niistä tietoa. Silloin on tärkeää, että on helposti saatavilla puolueetonta tietoa sekä monia eri näkökulmia aiheesta. (Setälä 2003, 184.)

Vaikka poliittista osallistumista ja sen lisäämistä yleisesti suositaankin, on myös muutamia näkökulmia, minkä vuoksi jotkut vastustavat sitä. Joidenkin mukaan kansalaisten poliittisen osallistumisen lisääminen saattaa olla uhka koko demokraattiselle järjestelmälle. Uhka se olisi siinä mielessä, että yksittäisillä kansalaisilla ei välttämättä ole kiinnostusta poliittisiin asioihin, riittävästi tietoa tehdä päätöksiä tai kykyä tehdä rationaalisia päätöksiä, heitä saattaisi myös olla helppo manipuloida. Se, että enemmän kiinnostuneet olisivat osallistumisessa aktiivisempia, saattaisi myös vääristää koko kansan mielipidettä ja tahtoa, kun vähemmän kiinnostuneet eivät ilmaisisi omaa tahtoaan ollenkaan. Tällöin ei välttämättä voitaisi puhua enää täydestä demokratiasta. (Birch 1993, 82–83.)

Toiset vastustavat poliittista osallistumista siksi, että poliittinen osallistuminen ja erityisesti, jos sen määrää lisättäisiin, johtaisi epätasapainoon aiheuttaen joko suunnatonta henkilökohtaista hyötyä tai kohtuuttomia henkilökohtaisia kustannuksia yksittäisille kansalaisille (Birch 1993, 82). Yksilöt pyrkisivät jatkuvasti maksimoimaan omia henkilökohtaisia hyötyjään ja minimoimaan haittoja, joita poliittisissa prosesseissa voisi syntyä. Kyseessä on siis itsekkyyys, koska jokainen osapuoli olisi motivoitunut vain halusta suojella tai parantaa omia henkilökohtaisia intressejään. Kyseessä on samalla yksilöiden rationaalisuus, koska jokainen osapuoli tekisi todennäköisesti rationaalisia laskelmia mahdollisista hyödyistä sekä haitoista ennen kuin tekisi mitään päätöksiä. Yksilöt saattavat

myös pohtia, kuinka paljon he hyötyvät ylipäättään äänestämisestä suhteessa siihen, minkä verran äänestäminen vie aikaa ja energiaa. (Birch 1993, 88–89.)

Yksilölle saattaa koitua poliittisesta osallistumisesta myös konkreettisesti kustannuksia, kuten ammattiliittojen tai painostusryhmien jäsenmaksut tai puolueen jäsenmaksu, unohtamatta myöskään, että aktiivinen poliittinen toimiminen vie myös ihmisiltä konkreettisesti enemmän aikaa kuin esimerkiksi vain vaalipäivänä äänestäminen. Tällaiset organisaatiot tarjoavat hyötyjä kuitenkin suurelle joukolle ihmisiä, huolimatta siitä, ovatko he jäseniä vai eivät, ja siitä johtuen monikaan ei halua lisätä omia henkilökohtaisia kustannuksiaan liittymällä johonkin ryhmään tai toimimalla aktiivisesti. Ihmisistä tulee tämän vuoksi siis helposti poliittiseen osallistumiseen liittyen vapaamatkustajia eikä suinkaan osallistujia. (Birch 1993, 89.)

5 DEMOKRATIA, ÄÄNIOIKEUS JA POLIITTINEN OSALLISTUMINEN

Demokratian ihanne hallitsee nykyään lähes täydellisesti maailmaa, mutta siihen vetoavat järjestelmät saavat kuitenkin lähes poikkeuksetta voimakasta kritiikkiä osakseen. Kansalaisten tuntemasta lisääntyvästä epäluottamuksesta johtajia ja poliittisia järjestelmiä kohtaan on puhuttu paljon. Äänestämättä jättäminenkin ja syyt siihen ovat olleet paljon esillä keskusteluissa. Yleisesti syiksi tällaiseen muuttuneeseen tilanteeseen pidetään individualismin nousua, ihmisten arkuutta, poliittisen tahdon heikkenemistä sekä etäänntyneen eliitin syntyä, ja tällaisen käytöksen katsotaan johtuvan joko päättäjien lyhytnäköisyydestä ja piittaamattomuudesta tai kansalaisten kyllästymisestä ja passiivisuudesta. Demokratia on historiassa aina merkinnyt sekä lupaus että ongelmaa. Kun yhteiskunta on perustunut muun muassa tasa-arvoon, demokratia on luvannut sen tarpeita vastaavan hallintojärjestelmän. Kun hienojen ihanteiden toteuttamisessa on jääty käytännössä kauas, todellisuus on muodostunut ongelmaksi. Toiveiden rinnalla on siis aina ollut pettymyksiä. (Rosanvallon 2008, 21–22.)

5.1 Muuttuva demokratia

Pierre Rosanvallon on hahmotellut erilaisia tapoja ymmärtää demokratian nykytilaa teoksessaan *Vastademokratia* (2008). Rosanvallon korostaa teoksessaan, että edustuksellinen demokratia on jossain määrin kriisissä. Hänen mielestään se ei ole kuitenkaan mitenkään huolestuttavaa tai poikkeuksellista, koska demokratia käsitteenä ja järjestelmänä elää ja muuttuu jatkuvasti, ja sen tuleekin tehdä niin. Hän ei myöskään esitä minkäänlaisia suoria tai mullistavia ratkaisuja, joilla kriisistä voitaisiin selvitä, koska oletettavasti hänen mukaansa tärkeintä on koko muutoksen prosessi, jota demokratia käy kokoajan läpi. Teoksessaan Rosanvallon painottaa myös, että demokratiassa ei missään nimessä ole kyse vain äänioikeudesta ja parlamentaarisesta järjestelmästä, vaan siihen sisältyy keskeisesti ajatus siitä, että yhteiskunnalla on valta tuomita valitsemansa päättäjät ja tätä kautta muokata yhteiskuntaa (Rosanvallon 2008, 156).

Demokratian ongelmia ei voi, eikä pidäkään ratkaista muuttamalla koko järjestelmän perusteita täysin. Sen sijaan Rosanvallonin mielestä demokratian sisäisiä jännitteitä luovia erilaisia puolia tarvitaan, jotta demokratia olisi olemassa. Tällaisia erilaisia puolia ovat esimerkiksi edustukselliset ja suoraan osallistumiseen perustuvat elementit. Ristiriidat ovat demokratian perustava ilmenemismuoto, ja demokratia on aina jossain määrin kriisissä, sillä sen sisäiset jännitteet muuttuvat, mutta ovat kuitenkin aina olemassa. Demokratia on siis prosessi, aina kesken oleva asiointi. Demokratian prosessiluonne näkyy parhaiten vastademokraattisten voimien, eli kansalaisten, joita vallankäyttäjien pitää kuunnella, toiminnassa. Rosanvallonin mukaan demokratiaan kuuluu inklusiivisesti se, että sen eri osa-joukkojen voimasuhteet ja toimintatavat muuttuvat yhteiskunnallisen todellisuuden ja kansalaisten todellisuuden muuttuessa, ja sen rakenteiden tulee vastata kansalaisten vaatimuksiin. (Luhtakallio & Alapuro 2008, 9–10.) Demokratia on luonteeltaan päättymätöntä kamppailua nojaten sosiaalisiin konflikteihin (Palonen 2008, 42).

Rosanvallonin mukaan demokratia ei ole pelkästään päätöksentekoproseduuri, vaan yhteiskunnan muoto itsessään. Sen vuoksi demokratiaa ei voida siirtää sellaisenaan paikasta toiseen tai tasolta toiselle, koska se vaatii aina oman kontekstinsa. (Luhtakallio & Alapuro 2008, 15.) Demokratia merkitsee Rosanvallonille yhteiskuntatilan ajallista säätämistä poliittiseen muotoon ja sen vuoksi demokratia ei sinänsä ole mitään pysyvää ja vakiintunutta vaan muuttuva käsite ja poliittinen järjestelmä (Palonen 2008, 52). Demokratia on yhtäältä valtion kykyä luoda itse itsensä ja toisaalta vallan hajauttamista, mutta se on paljon muutakin. Demokratian toiminta ylittää äänestyksellisten edustuksellisten instituutioiden rajat ja pitää sisällään monenlaista poliittista toimintaa ja käytäntöjen kirjavuutta. Demokratian eri voimat synnyttävät parhaimmillaan tehokkaan vallan ja poliittisen dynamiikan. (Rosanvallon 2008, 199–200.)

Puhuttaessa demokratian edistämisestä hallinnollisin keinoin, oletetaan, että demokratia sinänsä on toteutunut tila, jota pyritään levittämään ylhäältä alas ja keskuksesta reunoille sekä saamaan ihmiset sisäistämään, minkälaisessa tilassa ollaan. Kari Palonen kritisoi tätä, sillä hänen mukaansa: ”demokratia latistetaan, vesitetään ja epäpolitisoidaan hallinnollistamalla se.” Demokratian tulee olla nimenomaan vastavoima hallinnolle ja ehto hallinnon poliittiselle kontrolloinnille. (Palonen 2009, 146.) Myös minun mielestäni demokratia on ehdottomasti vastavoima hallinnolle ja kansan tehtävä on kontrolloida hallintoa, mutta itse en silti sulkisi pois demokratian edistämistä hallinnollisin keinoin.

Valtiovallan tulee mahdollistaa demokratian toteutuminen ja kannustaa kansaa demokratiaan poliittisen osallistumisen kautta, vaikka osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen toteutettaisiin hallinnollisin keinoin. Ei voitaisi nimittäin välttämättä edes puhua demokratiasta, jos hallinto ei kannustaisi ihmisiä käyttämään valtaansa kansalaisena. Hallinollistaminen ei suinkaan mielestäni pilaa demokratiaa, jos siinä on kyse siitä, että valtio ja julkinen valta pyrkivät luomaan yksilöille lisää mahdollisuuksia käyttää valtaansa kansalaisina eli mahdollistavat osallistuvan demokratian toteutumisen käytännössä.

Demokratialle on tunnusmerkillistä positiivinen väite, jonka mukaan on mahdotonta käsittää kaikkia yksilöitä yksilöinä, koska kaikkia ei ole määritelty, sillä vain kokonaisuus kyetään määrittelemään, toteuttaa kaikkien toiveita, koska niitä ei ole aina määritelty ja sitä kautta täysin edustaa kansaa. Ihmisten määrittämättömyys voidaan nähdä siis demokratian lähteenä, vaikka se tekee siitä myös vaikeaa. (Disch 2009, 67.) Toisaalta se antaa demokratialle myös liikkumavaraa ja eritoten edustukselliselle demokratialle, koska myönnetään, että edustuksellisen demokratian voidaan katsoa toimivan hyvin, vaikkei se pystykään edustamaan joka ikistä kansalaista yksilönä. Kokonaisuus on siis edustuksellisessa demokratiassakin tärkeintä. Edustuksellista demokratiaa on Rosanvallonin mukaan turha pitää uhkana spontaanille yleisen tahdon ilmaisulle tai deliberatiivisen konsensuksen muodostamiselle, sillä edustuksellisessa demokratiassa tällainen toteutuu myös (Disch 2009, 67).

Edustuksellista demokratiaa tulisi Rosanvallonin mukaan arvioida sen omilla ehdoillaan, eikä verrata sitä esimerkiksi antiikin Kreikan demokratia käsitykseen tai ylipäätään suoran demokratian muotoon. Tässä hän on samoilla linjoilla Nadia Urbinatin kanssa. Monet demokratiateoreetikot, kuten Hannah Arendt ja Rousseau, ovat kuitenkin sitä mieltä, että edustuksellinen demokratia ei ole demokratiaa ollenkaan vaan ennemminkin demokratian vastakohta. Heidän mukaansa edustuksellinen demokratia on epäonnistunut kansalaisten poliittisen osallistumisen edistämisessä ja kansalaisten kannustamisessa sitoutumaan yhteisen hyvän tavoitteluun. (Disch 2009, 57–58.) Demokratia on Rosanvallonin mukaan kuitenkin yritys luoda yksilöiden joukosta yhteisö, edistää yksilöiden yhteisöllisyyden muodostumista, ja edustuksellinen demokratia täyttää nämä ehdot oikein hyvin. Toki demokratia on järjestelmä, joka antaa yhteisön tavallaan hallita itse itseään, mutta se on

samalla myös hallintojärjestelmä, jonka alla konstruoidaan yhteisöllistä identiteettiä. (Disch 2009, 63.)

5.2 Vastademokratia osallistumisen ilmentäjänä

Vastademokratia tarkoittaa vastakkaista demokratiaa eikä suinkaan demokratian vastaisuutta, kuten voisi äkkiä kuvitella, sillä kansalaisten suorittama valvonta, vastustaminen ja tuomitseminen eivät ole suinkaan demokratian turmelemista vaan sen olennaisia muotoja, jotka kertovat valppaasta kansalaisasenteesta. Vastademokratiassa lähtökohtana on, että edustuksellinen demokraattinen legitimaatio tulisi korvata jollakin muulla muodolla, jotta se olisi mahdollista sovittaa nyky-yhteiskuntien sosiaaliseen monimutkaisuuteen. Vastademokratia ei asetu edustuksellista demokratiaa vastaan, vaan tuo siihen ikään kuin lisäulottuvuuden. Vastademokratia siis sekä täydentää että haastaa vaaleihin perustuvaa demokratiaa. (Luhtakallio & Alapuro 2008, 7–8.) Nimittäin demokratian taustalla on jatkuvasti etsitty tasapainottavaa ja korvaavaa valtaa, joka Rosanvallonin mukaan on juuri kansalaisten suorittamaan valvontaan, torjumiseen¹ ja arvosteluun² perustuva vastademokratia (Rosanvallon 2008, 29). Vastademokratia on siis kansalaislähtöistä poliittista toimintaa.

Suhde politiikkaan on muuttunut, joten toimintatapojen on myös muututtava ja sopeuduttava uuteen kontekstiin (Rosanvallon 2008, 36). Demokraattinen järjestelmä voi nimittäin perustua ainoastaan jatkuvaan itsetutkisteluun ja mukautumiseen (Rosanvallon 2008, 136). Suoran demokratian muotojen kehittämisen, siten, että kansalaiset osallistuisivat enemmän politiikkaan, ja äänestysdemokratian parantamisen lisäksi tulisi muistaa myös vastademokratian keinot, jotta voitaisiin jollain tavalla ratkaista edustuksellisen demokratian ongelmia. Tärkeää on siis perinteisten osallistumismuotojen, kuten vaalit ja kansanäänestykset, lisäksi kehittää ja luoda suotuisa ilmapiiri myös kansalaisten muunlaiselle poliittiselle osallistumiselle, jotta saadaan kansalaiset kiinnostumaan ja vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin ja näin pidettyä yllä demokratiaa.

---

¹ Rosanvallon käyttää torjunnan rinnalla usein synonyyminä käsitettä vastustaminen, mutta kyse on siis samasta asiasta.

² Rosanvallon käyttää arvostelu-sanalla usein myös sanaa tuomitseminen tarkoittaen molemmilla ilmauksilla kuitenkin samanlaista toimintaa.

5.2.1 Valvonta

Vastademokratiaan kuuluu siis kansalaisten suorittama valvonta, vastustaminen ja arvostelu, jotka ovat demokratian toimimisen kannalta keskeisiä kansalaisten osallistumisen muotoja. Valvonta ilmenee esimerkiksi kansalaisten valppautena ja valppaus on yhtä aikaa sekä kontrollia että toimintaa. Kontrollia se on siten, että se on päättäjien toimien alituista tarkkailua, myös vaalien ja äänestämisen välilläkin ja se tekee kansalaisista aina toimintavalmiin. Valppaus tarkoittaa siis kansalaisten läsnäoloa sekä tarkkaavaisuutta, ja samalla se luo mahdollisuuksia ja rajoituksia jäsentämällä yleistä politiikan toimintakenttää ja toimijoita. (Rosanvallon 2008, 45–46.)

Kansalaisten valppaus vaikuttaa poliittisesti ja ohjaa yhteiskuntaa, vaikka se helposti vaikuttaa siltä, että kukaan ei tee mitään ja millään ei ole mitään vaikutusta mihinkään. Voidaan tavallaan puhua markkinoita säätelevän näkymättömän käden tapaisesta ohjaavasta kädestä. Valvonnan demokraattisella ulottuvuudella tarkoitetaan eräänlaista aktiivista läsnäoloa, joka on kaikkien ulottuvilla ja muodostuu kaikkien kansalaisten toiminnasta. (Rosanvallon 2008, 47–48.) Koska valppaus on suoraa, se tarjoaa mahdollisuuden korjata edustusjärjestelmän, edustuksellisen demokratian, heikkoudet ja toimimattomuuden, ja on kaikista vallan muodoista tehokkain antaen kaikille kansalaisille mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin. (Rosanvallon 2008, 49–50.)

Kansalaisvalppaus on avoimesti poliittista ja ilmenee nykyisin esimerkiksi lehdistön, yhdistysten ja ammattiliittojen kannanottoina, anomuksina ja lakkoina. Valppaus ilmenee myös kansalaisten tekeminä arvioina ja päättäjien tekojen kritiikkinä monilla poliittisen elämän tasoilla mielipidemittausten, raporttien ja erilaisten reportaasien muodossa. Internetin kehitys on ollut tärkeässä osassa valvonnan, seurannan ja valppauden kehittämisessä ja asioista tiedottamisessa. Valppaus onkin osoittautunut tehokkaammaksi kuin monet vakiintuneet ja järjestäytyneet poliittisen osallistumisen muodot, sillä sen avulla kansalaiset voivat puuttua asioihin jotka eivät vielä ole varsinaisen politiikan toiminnan kohteena. (Rosanvallon 2008, 49–50.)

5.2.2 Vastustaminen

Kansalaisten suorittama vastademokratiaan kuuluva vastustaminen tarkoittaa laajasti kansalaisiin itseensä kohdistuvan vallankäytön vastustamista. Siinä keskeistä on, että kansan aktiivisuutta saatetaan tarkastella negaation kautta, eli jos kansa ei erityisesti vastusta jotain asiaa, tulkitaan se suostumukseksi. Vastustaminen ilmenee myös esimerkiksi vaaleissa äänestämässä, koska vaaleissa käytetään usein tilaisuutta rangaista edellisen kauden edustajia, eikä kuitenkaan välttämättä niin selvästi ilmaista tulevaisuuteen suuntautuvia valintoja. (Rosanvallon 2008, 105–106, 139.) Toki vaaleissa kuuluukin rangaista ja jättää äänestämättä edellisen kauden edustajia, jos heidän toiminta ei ole ollut mieleistä ja odotusten mukaista, mutta tulevaisuuteen suuntautuvat valinnat olisivat myös ensiarvoisen tärkeitä ja vielä tärkeämpiä kuin vanhojen muistelu. Nykyään edustuksellisessa demokratiassa, kuten Suomessa, on tärkeintä, että kansalaiset tietävät heillä olevan oikeus ja mahdollisuus tarpeen tullen osoittaa vastustusta esimerkiksi lakkojen avulla.

Torjuntavalta, eli vastustaminen, ilmenee myös oppositiopolitiikassa ilmaisunvapauden kautta. Oppositio on moniarvoisuuden järjestäytynyt ilmaus ja se yhdistetään myös vähemmistöjen kunnioittamiseen ja suojelemiseen. Oppositio on myös tehokas tapa hillitä vallankäyttöä, koska oppositio antaa yleisen mielipiteen muodostamalle hajanaiselle vastavoimalle uusia ulottuvuuksia ja ilmaisukeinoja ja –kanavia. Oppositio on kuitenkin myös vallankäytön osatekijä, joka osallistuu epäsuorasti vallan toimintaan pakottamalla istuvaa hallitusta selittelemään tekojaan, todistelemaan toimiensa tehokkuutta ja ylipäätään perustelemaan valintojaan. Oppositio siis käyttää valtaa korjatessaan todellista vastavaltaa ja torjuntavallalla on siis todellinen poliittinen tehtävä, eikä se ole pelkästään rajoittavaa, vaan ennen kaikkea demokratiaa ruokkivaa toimintaa. (Rosanvallon 2008, 128–129.)

Kaikenlainen kritiikki ja vastustaminen tekevät maailmaa ja yhteiskuntaa ymmärrettävämmäksi ja tekee siten myös yhteiskunnan ja sen toimintatapojen muuttamisen mahdolliseksi (Rosanvallon 2008, 137). Torjunnan ja vastustamisen muotojen leviämistä nykyään ei pidä tulkita epäpolitisoitumiseksi, sillä vastustava ja torjuva kansalainen on poliittisesti sängen aktiivinen (Rosanvallon 2008, 148). Kansalaisten käyttämä torjuntavalta ei ole vakiintunut varsinaiseksi instituutioksi juuri missään edustuksellisessa demokratiassa, ei myöskään Suomessa. Opposititiikka on

Suomessa kuitenkin melko institutionalisoitunutta. Ehkä Suomessa pitäisi alkaa kannustaa kansalaisiakin käyttämään enemmän vastustamista vastademokratian keinona demokratian ja sen legitimaation vahvistamiseksi.

Rosanvallon puhuu negatiivisesta politiikasta ja negatiivisesta demokratiasta, johon myös torjuminen ja vastustaminen sisältyvät. Keskeisintä negatiivisessa politiikassa on, että ennemmin vastustetaan jotain kuin puolustetaan jotain muuta. Kieltäytyminen kokoaa nimittäin helpoimmin kansalaisia taakseen, koska negatiivinen reagoiminen katsotaan todennäköisesti helpommaksi kuin positiivinen reagoiminen. Negatiivinen demokratia on myös hyvin aktiivista toimintaa ja todellista yhteiskunnallista vallankäyttöä, kun aletaan vastustaa jotain. Negatiivisen politiikan suosio ja sen lisääntyminen johtuvat siitä, että negatiiviset toimet tuottavat todennäköisemmin välittömiä tuloksia kuin niin sanotut positiiviset toimet. Negatiivisen politiikan toteutuminenkin on helpommin arvioitavissa kun tulokset ovat konkreettisia, eli onnistuiko vastustaminen vai hyväksyttiinkö asia. On helpompaa pyrkiä estämään yksittäisen epäoikeudenmukaisen asian toteutumista ja arvioida tuloksia, kuin tavoitella kokonaisvaltaista oikeudenmukaisuutta joka osa-alueella. Kansalaisten on ylipäätään helpompi käsittää negatiivista toimintaa, sillä yksittäiset tulokset näkyvät heti, eikä pidemmällä aikavälillä, jonka useimmat positiiviset asiat vaativat. (Rosanvallon 2008, 146–147.)

Negatiivinen politiikka ilmenee demokratiassa myös heikommassa muodossa passiivisuutena ja hiljaisena suostumuksena. Vetäytyminen, hiljaisuus ja äänestämättä jättäminen ovat siis poliittista mielenilmaisua, eli osallistumista, eikä niiden osuutta tule jättää huomioimatta. Tällainen käyttäytyminen saattaa johtua esimerkiksi täydellisestä tai suhteellisesta välinpitämättömyydestä, eli panokset nähdään liian pieninä ja vastustaminen olisi paljon raskaampaa kuin passiivisuudella saavutettavat edut. (Rosanvallon 2008, 148–149.) Toimintatapa voi johtua myös siitä, että koetaan, ettei aktiivisella toiminnalla kuitenkaan olisi vaikutusta, se olisi turhaa, tai ei ylipäätään löydy sanoja tai riittävän tehokkaita argumentteja oman kannan esittämiseen ja puolustamiseen. Kansan ääntä ei mielestäni kuitenkaan koskaan tulisi korvata kansan vaikenemisella, jos halutaan puhua demokratiasta. Negatiivisesta politiikasta ylipäätään on nimittäin vain lyhyt matka siihen, että kansalaistoiminta heikkenee olemattomiin.

5.2.3 Tuomitseminen ja arvostelu

Tuomitseminen on kolmas vastademokratian muoto, jonka avulla yhteiskunnassa vallitsevaa mielipidettä voidaan tehokkaasti ilmaista ilman, että tarvitsee turvautua vaaleihin ja äänestämiseen. Tuomitseminen on käyttäytymisen sekä tekojen arvostelemista. Siinä on sama idea kuin valvonnassa, mutta se on samalla radikaalimpi ja kehittyneempi muoto valvonnasta, koska epäily viedään pidemmälle odottamalla asiaan selkeää ratkaisua. (Rosanvallon 2008, 155.) Tuomitsemisella ja arvostelemisella pyritään ylipäättään herättämään keskustelua. Valtion toimintaa säädellössään se luo vielä nimenomaan keskustelua valvontana ja vastustamisena ilmenevän vastademokratian ja yhteiskunnan äänestyksellis-edustuksellisen ulottuvuuden välille. (Rosanvallon 2008, 195.)

Tuomitsemisella pyritään samaan lopputulokseen kuin äänestämällä, eli yhteisen edun mukaisten päätösten tekemiseen. Äänestäminen ja tuomitseminen ovat tavallaan rinnakkaisia poliittisia muotoja, koska kumpikin perustuu oikeuteen sanoa viimeinen sana käsiteltävästä asiasta. Usein tuomitseminen ja arvostelu tulevat mukaan toimintaa siinä vaiheessa, kun kansalaiset eivät usko äänestämällä saavuttavansa haluamaansa päämäärää. (Rosanvallon 2008, 155.) Äänestäminen ja tuomitseminen ovat siis toisiaan tukevia poliittisen osallistumisen muotoja ja sitä kautta kansalaisuuden tärkeitä ulottuvuuksia. Tuomitsemista ei ole välttämättä aikaisemmin esiintynyt niinkään paljon Suomen poliittisessa kulttuurissa, mutta nykyään se on yleistynyt enemmän. Tämä saattaa johtua siitä, että tuomitsemisesta on tehty nykyaikana helpompaa ja sallitumpaa Suomessa kuin aikaisemmin. Kansalaisille on siis annettu uusi keino ja mahdollisuus osallistua politiikkaan edes jossain muodossa.

Tuomitsemisen yhteydessä on nostettu esiin politiikan oikeudellistuminen. Siinä on kyse tuomioistuinten roolin korostumisesta politiikassa. Se liittyy muun muassa poliittisten instituutioiden luonteeseen, että ne eivät ole itsessään kykeneviä valvomaan ja kontrolloimaan itseään. Poliitiikan oikeudellistumiseen liittyy myös hallitusten reaktiivisuuden vähenemiseen, kun hallituksilta odotetaan enemmän selvityksiä asioista, koska ne vaikuttavat kuuntelevan yhteiskunnan odotuksia entistä vähemmän. On siis siirrytty vastakkainasettelun ja edustamisen demokratiasta enemmänkin syyttämisen demokratiaan. (Rosanvallon 2008, 180–181.) Tuomitseminen ei ole kuitenkaan laissa

tunnustettujen oikeuksien puolustamista ja suojelua, vaan myös osa yhteiskunnan toiminnan ja demokratian perustan rakentamista ja vahvistamista (Rosanvallon 2008, 190).

Politiikan oikeudellistuminen ilmenee yhteiskunnassa myös siten, että päätösprosessit ovat entistä suljetumpia ja hallintorakenteet entistä monimutkaisempia. On siis vaikeaa tietää, kuka päätöksistä on todella vastuussa ja sitä myöten vastuuseen saattaminen on muodostunut ongelmallisemmaksi. Tästä johtuen, kun poliittista vastuuta ei kanneta kansalaisia tyydyttävästi, syyllinen pyritään yhä useammin saamaan selville rangaistusmenettelyn avulla. Tuomarien valta on demokratioissa lisääntynyt, kun oikeudelliseen vastuuseen panemalla yritetään korvata poliittisen vastuunkannon puutteita. (Rosanvallon 2008, 181–182.) Oikeusteitse saadaan ainakin varmasti nopeampia tuloksia, kuin pelkän poliittisen toiminnan kautta, mutta ehkä olisi hyvä kehittää poliittista järjestelmää ja instituutioita, jotta ne toimisivat tehokkaammin myös ongelmatilanteissa ja pystyisivät valvomaan ja tuomitsemaan myös itse itseään.

Erilaiset vastademokratian muodot ovat syntyneet itsestään toimintatapojen pohjalta noudattamatta mitään valmista suunnitelmaa. Ne ovat nimittäin nousseet esiin äänestysellis-edustuksellisen hallintajärjestelmän puutteisiin kohdistuvina reaktioina, eivätkä ne ole mitenkään varsinaisesti institutionalisoituneet. Vastademokratian luonne on siksi epätasapainoinen, ja siksi sitä täytyy jatkuvasti tarkkailla, jotta se ei muutu demokratialle epävakautta aiheuttavaksi epätoivotuksi toiminnaksi. (Rosanvallon 2008, 235–236.) Vastademokratian muotoja tulisi demokraattisessa yhteiskunnassa kuitenkin vahvistaa ja samalla voitaisiin välttää vastademokratian muotojen luisumista vain populistisiksi toimiksi (Rosanvallon 2008, 241). Vastademokratian muotoja on esiintynyt yhteiskunnassa jossain määrin varmasti aina, mutta ehkä valtiovalta voisi tehdä vastademokratiasta järjestelmällisemmin käytettävän työkalun kansalaisten poliittisen osallistumisen lisäämiseksi.

5.3 Äänioikeus ja äänestäminen osana demokratiaa

Demokratia kietoutuu yleisesti kolmen poliittisen toiminnan muodon ympärille, mielipiteen ilmaiseminen, asioihin osallistuminen ja asioihin puuttuminen, ja nämä kaikki muodot ilmenevät myös poliittisessa osallistumisessa. Mielipiteen ilmaiseminen tarkoittaa

yhteiskunnan äänenä toimimista, yhteisten tunteiden ilmaisemista, arvioiden tekemistä päättäjistä ja heidän toiminnastaan sekä vaatimusten esittämistä. Asioihin osallistumiseen kuuluu kaikki keinot, joilla kansalaiset kokoontuvat yhteen luomaan keskinäisiä suhteita tuottaakseen yhteistä maailmaa. Asioihin puuttumisella tarkoitetaan niitä kaikkia toiminnan muotoja, joilla pyritään haluttuun lopputulokseen. Nämä kolme kansalaisuuden ilmenemismuotoa yhdistyvät tyypillisesti vaaleissa ja äänestämässä, koska ne ovat kaikkein erottuvinta ja organisoiduinta toimintaa. (Rosanvallon 2008, 34–35.) Edustuksellinen demokratia siis identifioidaan yleensä vaaleihin, äänioikeuteen ja äänestämiseen (Palonen 2009, 147).

Rosanvallon sitoo äänioikeuden historian kiinteästi poliittisiin kamppailuihin. Äänioikeuden historia näyttäytyy Rosanvallonin mukaan kolmen eri teeman kautta, äänioikeutettujen määrän laajentamisen, äänestäjien autonomian sekä lukumäärän ja järjen vastakohtaisuuden näkökulmista. Äänioikeutettujen määrän laajentamisella ei välttämättä pyritty ensisijaisesti antamaan suuremmalle määrälle yksilöitä oikeutta poliittisiin ratkaisuihin, vaan tärkeämpää oli sosiaalisen yhteisöllisyyden ja yhteenkuulumisen lisääminen. Äänestäjien autonomialla tarkoitetaan sitä, ketkä on milloinkin katsottu pystyviksi tekemään autonomisesti päätöksiä, ilman, että he ovat riippuvaisia muista. Lukumäärään ja järjen suhteella viitataan siihen, minkälaisella määrällä kansalaisia, ja missä kansanryhmissä oli riittävästi poliittista kompetenssia ja kyvykkyyttä toimia politiikassa ja tehdä päätöksiä. (Palonen 2008, 46–49.)

Äänestäminen on näkyvin ja vakiintunein kansalaisuuden ilmaus. Tekona se symboloi poliittista osallistumista ja kansalaisten tasa-arvoa. (Rosanvallon 2008, 34.) Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus sisältää Rosanvallonin mielestä radikaalin yksilöpohjaisen tasa-arvon ajatuksen. Äänioikeuden sisältämä tasa-arvo synnyttää ihmisten välille uudenlaisia suhteita, jotka merkitsevät siirtymistä yksilöiden maailmaan, avaten yksilön ajan ja tuottaen kokonaan uudenlaisen yhteiskuntatilan, jossa äänioikeus ei ole vain kansalaisoikeus vaan itse kansalaisuuden perusta, ominaisuus, joka määrittelee kansalaisuutta. Edustuksellinen demokratia siis toisaalta hajottaa yhteisöllisiä kiinteyden muotoja, mutta toisaalta se on keskeinen uuden kiinteyden luomisessa. (Luhtakallio & Alapuro 2008, 11–12, Palonen 2008, 46–47.) Yhteisöllisen kiinteyden muodot hajoavat, kun korostetaan niin paljon yksilöllisyyttä ja yksilöitä omina irrallisina yksiköinä kansasta.

Uuden kiinteyden luomisessa demokratia on kuitenkin keskeinen, kun se antaa kaikille mahdollisuuden kokea olevansa tasa-arvoisia kansalaisia.

Aikaisemmin äänestysaktiivisuuden kultakaudella äänestäminen oli ilmaus yhteisöön kuulumisesta, mutta nykyään äänestäminen on ehkä enemmän yksilöllisen mieltymyksen ilmaisemista (Rosanvallon 2008, 35). Vaalit ovat tavallaan koko äänestäjäkuntaan kohdistuva mielipidetiedustelu, jossa äänestäjillä on mahdollisuus ilmaista preferenssinsä. Palosen artikkelissaan esiin tuoman Jean-Paul Sartren näkemyksen mukaan äänestäjä valitsee vaaleissa paitsi ehdokkaansa, mutta samalla myös itsensä, jolloin äänestäjä muodostaa poliittisen identiteettinsä ja identiteettinsä ylipäätään joka kerta uudestaan. (Palonen 2009, 148.) Äänestäminen ei ole siis vain edustuksellisen demokratian mahdollistamaa mielipiteen ilmaisemista vaan myös yksilön oman identiteetin uudelleen luomista.

Yksilöllistä mieltymystä ilmaistaan Rosanvallonin mukaan vaaleissa nykyisin usein negaation kautta, sillä äänestämässä on kyse ennemminkin menneen arvostelusta kuin tulevaisuutta koskevista valinnoista. Vaaleissa ei siis enää ole kyse ehdokkaiden erottelemisesta ja valinnasta, vaan ennemminkin valitsematta jättämisestä, epätoivottujen ehdokkaiden eliminoinnista. Kyseessä on tavallaan rangaistusdemokratiasta ja uudelleenvallinnasta kilpailemisesta ja tällainen toiminta on merkittävä demokratian muuttumisen ilmentäjä. (Rosanvallon 2008, 139.) Minun mielestäni tällainen käytös kertoo kuitenkin omaa kieltään kansalaisten valvutuneisuudesta politiikan saralla. Eiväthän kansalaiset nimittäin voi jättää äänestämättä heille epämieluisaa henkilöä, elleivät he ole seuranneet päivänpolitiikkaa ja politiikan toimijoiden edesottamuksia edes vähän ja pystyneet sen avulla tekemään loppupäätelmän, etteivät he halua jotain tiettyä henkilöä enää heitä edustamaan. Kansalaisilla siis todennäköisesti riittääkin poliittista lukutaitoa ja kiinnostusta politiikkaan, ainakin osalla heistä.

Yleisen äänioikeuden avulla pyritään luomaan sellainen poliittinen järjestelmä, jossa kaikki ovat osallisia ja samanarvoisia sekä yhtä kaukana vallan keskuksesta (Rosanvallon 2008, 97). Yleinen äänioikeus myös tuottaisi yhteiskunnan, jossa jokaisella olisi oma paikkansa ja jossa edistettäisi yhteistä etua (Rosanvallon 2008, 124). Äänestäminen on keino puuttua valtion toimintaa. Poliittisesti äänestäminen on oikeutta sanoa viimeinen sana. Äänestystä ohjaa yleisen äänioikeuden periaate ja toimijana siinä on valitsija-kansalainen, jolla on

kuitenkin melko rajoitettu valta sellaisenaan pelkkänä äänestäjänä poliittisiin tapahtumiin. (Rosanvallon 2008, 190–191.) Äänestäjien tekemät valinnat ovat arvokkaita poliittiselle järjestelmälle, mutta äänioikeutta pääsee käyttämään melko harvoin, koska vaalien välillä on aina useita vuosia. Äänioikeus ja äänestäminen ovat kuitenkin hyvin tärkeä osa demokraattisen toiminnan kokonaisuutta. (Rosanvallon 2008, 194.) Äänestäminen luo nimittäin melko voimakkaan sidoksen politiikkaan ja yhteiskuntaan, vaikka sidos onkin vain kausittainen (Rosanvallon 2008, 239). Vaalien välillä yksilö saattaa kuitenkin olla innokas osallistumaan muilla keinoilla, jos hän on sitoutunut politiikkaan ja yhteiskuntaan riittävän vahvasti vaalien aikaan.

Äänioikeus merkitsee poliittiseen yhteisöön kuulumista sisältäen vahvan tasa-arvon periaatteen. Toisaalta äänioikeus merkitsee myös jaettuun suvereeniuteen osallistumista ottamatta kantaa yksittäisten kansalaisten pätevyYTEEN. Yleinen äänioikeus liittyy vahvasti itsenäisten yksilöiden ilmaantumiseen moderneissa yhteiskunnissa. (Rosanvallon 2008, 230.) Yleisen äänioikeuden myötä kaikille kansalaisille tarjoutui mahdollisuus yksilönä muodostaa ja ilmaista oma henkilökohtainen mielipide itsenäisesti, oman päänsä mukaan. Kansalaiset ovat samanaikaisesti osa yhteisöä ja silti omatoimisia yksilöitä. Tämä luo haasteita demokraattiselle yhteiskunnalle, sillä sen pitäisi tukea sekä yhteisöä, jotta se pysyisi yhtenäisenä päämääränään yhteisen maailman tuottaminen, sekä yksilöitä, kansalaisia, jotta heille olisi tarjolla mahdollisimman tehokkaita poliittisen osallistumisen muotoja ja kannustusta ylipäättään osallistua. Toisaalta yhteisöllisyys saattaa kannustaa ihmisiä osallistumaan, jos he ymmärtävät, että kyseessä on useimmiten kollektiivisesta toiminnasta, jossa yhdessä saa aikaan enemmän.

Kansalaisten osallistumismuotojen kehitys heitä koskevissa päätöksissä on ollut merkittävä piirre demokraattisissa järjestelmissä viime aikoina (Rosanvallon 2008, 232). Osallistuva demokratia vastaa yhteiskunnallisiin vaatimuksiin, sillä kansalaisten on yhä vaikeampi tyytyä vain äänestämään ja sitä myöten antamaan edustajilleen avoin valtakirja. Kansalaiset tahtovat ennemminkin, että heidän mielipiteensä ja etunsa otetaan huomioon konkreettisesti ja jatkuvasti, eikä vain vaalikampanjoinnissa. Kaikenlaisen vuorovaikutuksen ja neuvonpitojen järjestäminen on siis tärkeää kansalaisten ja edustajien välillä. Vallan tulee tietyin väliajoin alistua keskusteluun ja osoittaa sekä ansaita oikeutuksensa. Osallistuva demokratia ei kuitenkaan missään nimessä takaa demokratian kehitystä. (Rosanvallon 2008, 233–234.) Yhteiskunnan on tärkeää panostaa kansalaisten

yhteiskunnallisen tiedon ja poliittisen lukutaidon lisäämiseen. Sen avulla yhteiskuntaa voidaan saada demokraattisemmaksi ja enemmän toivottuun suuntaan.

6 AJAT MUUTTUVAT JA DEMOKRATIA NIIDEN MUKANA

Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. (PL 2§)

Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. (PL 14§)

Kansan edustuksen periaate sisältyy lähes samoin sanoin sekä vuoden 1906 eduskuntauudistukseen että nykyiseen valtiosääntöön, vaikka kansan ja edustuksen käsitteet ovatkin muuttuneet vuosien saatossa (Pohjantammi 2003, 363). Yksilön mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnallisella tasolla ovat ehdottomasti demokratian edellytyksiä. Samanaikaisesti ne ovat kuitenkin myös demokratian luomia ja tarjoamia oikeuksia kansalaisille. Suomen Perustuslaissa on selkeästi ilmoitettu, että ihmisillä on oikeus poliittiseen osallistumiseen ja heitä itseään koskeviin asioihin vaikuttamiseen (PL 2§). Tämä tekee Suomesta demokraattisen valtion, sillä Setäläkin on todennut, että kaikkien normatiivisten demokratiateorioiden demokradiakäsityksen mukaan demokraattisessa valtiossa kansalaisilla tulee olla instituutioiden suomat tasa-arvoiset mahdollisuudet vaikuttaa poliittisessa päätöksenteossa tai päätöksentekijöiden valinnassa. Perustuslaissa on myös määrätty, että on nimenomaan valtion ja kuntien velvollisuus tarjota kansalaisille erilaisia poliittisen osallistumisen muotoja ja luoda keinoja sekä väyliä vaikuttaa päätöksentekoon asioista, jotka koskevat heitä itseään (PL 14§). Kansalaisten yhdenvertaisuus on keskeisessä osassa poliittisten oikeuksien perustana.

Kuntalaissa on säädetty vielä erikseen: ”Valtuuston on pidettävä huolta siitä, että kunnan asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.” Samaa lakipykälään on jopa listattu konkreettisia keinoja, joita kunnassa tulisi käyttää osallistumisen ja vaikuttamisen edistämiseksi, kuten palvelujen käyttäjien edustajien valitseminen kunnan toimielimiin, tiedottaminen ja kuulemistilaisuuksien järjestäminen kuntalaisille, asukkaiden mielipiteiden selvittäminen ennen päätöksentekoa sekä kunnallisten kansanäänestysten järjestäminen. (KL 27§) Julkisen vallan on myös

kyettävä mukauttamaan yksilöille tarjottuja osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia muuttuneeseen ympäristöön ja yhteiskuntaan – kontekstiin – sopiviksi, eli pystyttävä sopeutumaan muutokseen täyttääkseen tehtävänsä ja säilyttääkseen demokratian halutulla tasolla.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu äänioikeutta ja demokratiaa Suomessa, sekä niiden muutoksia eri aikoina, erilaisissa konteksteissa. Tutkimuksessa on pohdittu myös, että pitäisikö äänioikeutta jotenkin taas muuttaa tulevaisuudessa, jotta edustuksellisen demokratian toiminnan edellytyksiä voitaisiin tarpeen vaatiessa parantaa muuttuvassa yhteiskunnassa. Pro graduni on merkityksellinen, koska aihe on erittäin ajankohtainen etenkin kunnallispolitiikassa, mutta myös valtiollisella tasolla. Tulevaisuuden näkymien pohdinta on tärkeää ja siinä auttaa parhaiten katsaus menneeseen ja nykyhetkeen. Tutkimukseni valossa oletukseni on, että ympäröivä yhteiskunta on muuttunut sen verran paljon, että demokratiaa ja sen toimintamalleja on ehdottomasti alettava sopeuttamaan muuttuneeseen kontekstiin. Tämä ei tarkoita sitä, että nimenomaan äänioikeutta olisi välttämättä muutettava, vaan tilanteeseen voi yhtä hyvin olla muitakin ratkaisuja, kuten muiden osallistumuotojen tarjoaminen ja tukeminen tai kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamishalun lisääminen.

Jatkuvasti muuttuva yhteiskunta luo merkittäviä haasteita demokratialle ja sen toimivuudelle, koska demokratian sekä sen toimintatapojen on kyettävä pysymään mukana jatkuvassa muutoksessa, ja muuttumaan sekä uudistumaan myös itse. Demokratian ja sen toimintatapojen sekä osallistumisen välineiden kyky sopeutua muuttuvaan yhteiskuntaan ei ole kovinkaan hyvä. Se johtuu varmasti hyvin pitkälle siitä, että isot ja perustavanlaatuiset rakenteet ovat aina jäykkiä muuttumaan, mikä on tietysti myös hyvä vakauden säilyttämisen kannalta. Tilanteeseen ei voi juuri vaikuttaa muuten, kuin laittamalla muutoksen rattaat pyörimään ja alkamalla kehittää uuteen kontekstiin paremmin soveltuvia malleja. Kontekstin ja olosuhteiden muututtua demokratian asettamiin haasteisiin on kuitenkin ehdottomasti vastattava yhtä rohkeasti kuin tehtiin Suomessa 1900-luvun alussakin, jos halutaan edistää demokratiaa kaikin tavoin.

Rosanvallonin mukaan demokratiaan kuuluu olennaisesti se, että sen tulee poliittisena järjestelmänä sopeutua muuttuvaan yhteiskuntaan ja sen vuoksi demokratia käsitteenä ei sinänsä ole mitään pysyvää ja vakiintunutta. Myös minun näkemykseni mukaan

demokratia-käsitettä ei voida määritellä mitenkään rajoitetusti, suppeasti tai tyhjentävästi, koska se on kontingentti käsite, joka muuttuu ja jonka tuleekin muuttua kontekstin mukana. Myös demokratiaan sisältyvät toimintatavat, kuten äänestäminen, voivat vaihdella eri aikoina ja eri ympäristöissä. Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus on kuitenkin olosuhteista riippumatta mielestäni erottamaton osa demokratiaa ja ehdottomasti yksi demokratian edellytyksistä, sillä äänestämällä kansalaiset antavat tukensa paitsi määrätyille poliitikoille, mutta epäsuorasti he antavat tukensa myös poliittiselle järjestelmälle. Suomessa äänioikeus on mielestäni kuitenkin tällaisenaan riittävän laaja ollessaan yleinen, ettei sen vuoksi ainakaan ole tällä hetkellä mitään tarvetta laskea äänioikeusikäraja, toisin kuin aikaisemmin, kun oli kysymys sosiaalisista eroista ja naisten laskemisesta vaaliurnille.

Demokratiassa on minun mielestäni kyse ennen kaikkea yksilön vapaudesta vaikuttaa yhteiskuntaan ja häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Demokratiaan liittyy keskeisesti myös yksilön vapaus arvostella poliittista toimintaa ja tuoda mielipiteitään julki. Myös Birch'in mukaan edustukselliseen demokratiaan sisältyy implisiittisesti vapaus ilmaista mielipiteensä poliittisista asioista julkisesti ilman pelkoa kostotoimista, jos mielipide sattuu olemaan epäsuosittu poliittisten päättäjien keskuudessa. Yksilöllä on edustuksellisessa demokratiassa vapaus edistää omia asioitaan, mutta yksilöllä on myös vapaus jättää käyttämättä vaikuttamisenmahdollisuus. Demokratian tulee representoida niitä yksilön vapaudesta kumpuavia haluja ja tavoitteita, joita yksilöillä on, kuitenkin samalla huomioiden myös muiden näkökulmat. Yksilön vapaus on kuitenkin aina ristiriidassa yhteisen halun kanssa, koska ihminen joutuu tinkimään yksilöllisistä tavoitteistaan yhteisen edun nimissä. Tästä syystä voidaan ajatella, että demokratia myös osaltaan rajoittaa yksilön vapautta, vaikka samanaikaisesti se mahdollistaa yksilönvapauden.

Vaikka Suomessa on hyvä lainsäädännöllinen pohja kansalaisten osallistumiselle ja vaikuttamiselle, kuten jo aikaisemmin tässä tutkimuksessa on selkeästi käynyt ilmi, kansalaisten halua osallistumiseen ja vaikuttamiseen on pystyttävä kasvattamaan merkittävästi. Poliittiseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen kansalaisia innostaa esimerkiksi se, että heillä on vahva luottamus omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin ja, että he kokevat vaikutusmahdollisuuksiensa olevan todellisia eikä vain näennäisiä. Motivaatiota osallistua lisää se, että heillä on kiinnostusta politiikkaa kohtaan ja heille on tarjolla riittävästi tietoa sekä toimintamahdollisuuksista että

ajankohtaisista asioista. Poliittisesta osallistumisesta ja vaikuttamisesta pitäisi olla tehty myös riittävän helppoa, ettei monimutkaisuus lannistaisi osallistumishalua. Keskeistä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamishalun lisäämisessä on, että heidät on ylipäättään saatava luottamaan demokratian toimivuuteen ja siihen, että heidän äänensä kuuluu, jos he vain sitä käyttävät. Kansalaisten on nähtävä esimerkiksi äänestäminenkin edustuksellisenä toimintaperiaatteena ja kollektiivisena tapahtumana, jossa vaaditaan kaikkien osallistumista. Kukaan ei valitse ketään yksin, vaan kyseessä on yhteisöllinen toiminta.

Suomalaisista noin 90 prosenttia pitää demokratiaa muita hallitusmuotoja parempana järjestelmänä, eli demokratian kannatus on Suomessa länsimaista tasoa, jopa korkeampaa tasoa kuin monissa muissa länsimaissa. Kaikki eivät kuitenkaan ole täysin tyytyväisiä demokratian toimivuuteen Suomessa, vaikka itse järjestelmään sinänsä ollaankin tyytyväisiä. Kansalaisten tyytymättömyys poliitikkojen, hallituksen tai parlamentin toimintaan ei vähennä siis arvostusta ja luottamusta, joka kohdistuu demokratiaan sinällään. Tämä tekee Suomesta niin sanotusti vakaan demokratian. Tyytymättömyys demokratian toimivuuteen johtuu siis siitä, että demokratiaa arvostetaan ja sitä halutaan lisää, muttei oikein osata löytää luontevia tapoja demokratian laajentamiseksi. Kun ilmassa on tyytymättömyyttä demokratian toimivuutta kohtaan, vaikka itse järjestelmää pidetäänkin hyvänä, voidaan sanoa, että kansalaisten mukanaolo poliittisessä järjestelmässä ja poliittisen osallistumisen muodot ovat muutostilassa. (Karvonen & Paloheimo 2005, 291–292.)

Suomessa meneillään oleva demokratian muutostila ilmenee käytännössä äänestysaktiivisuuden pientymisenä vaaleissa, joka johtuu ainakin osaltaan siis äänestäjien etääntymisestä puolueista ja poliitikoista sekä heikentyneestä luottamuksesta demokratian toimivuuteen. Perinteisten poliittisen osallistumisen muotojen, kuten vaali- ja puolueosallistuminen, suosion laskiessa mukaan on tullut ja tulee jatkuvasti kuitenkin uusia ja erilaisia osallistumisen muotoja ja siitähän muutostilassa juuri on ja pitääkin olla kysymys. Kansalaiset haluavat mielellään vaikuttaa ja osallistua politiikkaan esimerkiksi vetoimuksilla, mielenosoituksilla ja boikoteilla. (Karvonen & Paloheimo 2005, 292–293.) Urbinati uskoo, että edustuksellinen demokratia itsessään rohkaisee kansalaisia monenlaiseen poliittiseen osallistumiseen – ei ainoastaan äänestämiseen – deliberatiivisen, sekä harkintaa ja arviointia korostavan, luonteensa vuoksi. Mielestäni tällainen uskomus on vain ihanne siitä, mitä demokratia voi parhaimmillaan olla, mutta tosiasiaa monet

kansalaiset tarvitsevat vähintään hellää työntämistä osallistumisen suuntaan valtiovallan taholta.

Uutena osallistumisen väylänä ihmiset ovat löytäneet kiitettävästi internetin, ja se on saanut myös monet sellaiset kansalaiset kiinnostumaan ja ottamaan selvää politiikasta, jotka eivät ole ennen olleet kiinnostuneet poliittisesta osallistumisesta. Internetiä tulisikin mielestäni hyödyntää enemmän ja järjestelmällisemmin myös valtion taholta kehiteltäessä uusia toimivia vaihtoehtoisia kansalaisvaikuttamistapoja äänestämisen rinnalle, koska internetin myötä kansalaisten kynnys osallistua madaltuu varmasti oleellisesti. Myös Birch uskoo, että on aina parempi, mitä enemmän on tarjolla avoimia kommunikointikanavia, joiden kautta yksittäiset kansalaiset ja valitut edustajat voivat välittää relevanttia tietoa poliittisille päättäjille.

Kun uudet osallistumismuodot ottavat sijaa nykyisessä kansalaisyhteiskunnassa, tulisi edustuksellista demokratiaa pystyä kehittämään siten, että kansalaisilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa edustuksellisen demokratian päätöksentekoon aikaisempaa enemmän ja muutenkin kuin vain äänestämällä. Tämä on siis selkeä lähtökohta kansalaisten tyytymättömyyden vähentämisessä ja demokratian toimivuuden parantamisessa. Samalla järjestelmän tulee tietenkin pystyä käsittelemään ja prosessoimaan kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen panoksia niin, että niistä syntyy tuotoksia eli päätöksiä, jotka hyväksytään yhteiskunnassa. (Karvonen & Paloheimo 2005, 303–304.) Urbinatin mukaan edustuksellisen demokratian keskeinen tehtävä on tarjota erilaisia osallistumismahdollisuuksia, joiden avulla yksilöille tarjoutuu mahdollisuuksia nousta omien näkökantojensa yläpuolelle ja muilta oppimalla laajentaa tietämystään ja poliittista lukutaitoaan. Myös minun mielestäni tämä on yksi demokratian keskeisimmistä tehtävistä.

Tutkimukseni perusteella olen sitä mieltä, että valtiolta voisi lisätä kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa edustuksellisessa demokratiassa esimerkiksi hyödyntämällä Rosanvallonnin vastademokratian eri muotoja (valvonta, vastustaminen ja arvostelu) järjestelmällisemmin käytettävänä työkaluna, kun vastademokratian muotoja kuitenkin esiintyy ja on aina esiintynytkin jossain määrin yhteiskunnassa. Vastademokratian muotoja tukemalla valtiolta voisi kuitenkin saada niistä paremman hyödyn, vastademokratian täydentäessä perinteisiä demokratian muotoja, ja kannustaa niiden avulla ihmisiä monenlaiseen ja laajempaan poliittiseen osallistumiseen.

Rosanvallonin mukaan demokratiassa ei missään nimessä ole kyse vain äänioikeudesta ja parlamentaarisesta järjestelmästä, vaan on keskeisesti kyse myös siitä, että kansalaisilla on valta tuomita valitsemansa päättäjät ja tätä kautta muokata yhteiskuntaa

Suomessa edustuksellisen demokratian kehittämiseen on panostettu nykyisen hallituksen Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa, jonka yksi keskeinen tuotos, Oikeusministeriön julkaisu 2005:14, Kohti aktiivista kansalaisuutta, keskittyi nimenomaan kansalaisten osallistumisen ja kansalaisvaikuttamisen edellytysten kehittämiseen. (Oikeusministeriön julkaisu 2005:14, III.) Kohti aktiivista kansalaisuutta –julkaisussa on nostettu esiin muutamia kehittämissuhteita, joiden avulla on mahdollista saada kansalaisia aktiivisemmaksi sekä tarjota enemmän mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa, ja sitä kautta kehittää edustuksellista demokratiaa vastaamaan paremmin nyky-yhteiskunnan odotuksia. Julkaisussa esitellyt edustuksellisen demokratian kehittämissuhteet ovat hyvin samankaltaisia, joihin itsekkin olen päätenyt tutkimustani tehdessä. Tehdyt ehdotukset vaatisivat ehdottomasti tosin myös konkreettisia toimenpiteitä valtiotalta, jotta niistä olisi oikeasti hyötyä.

Itsessään demokratian suurin haaste Suomessa, nyt ja tulevaisuudessa, on sopeutua jatkuvasti muuttuvaan yhteiskuntaan ja ympäristöön. Äänioikeuden haaste Suomessa on pohjimmiltaan sama. Kaikkein suurimpana haasteena ei tällä hetkellä välttämättä kuitenkaan ole sopeutuminen muutokseen äänioikeutettujen joukon laajentamisen avulla eli äänioikeusikärajan laskemisen avulla, vaan ennemminkin nykyisten äänioikeutettujen saaminen käyttämään oikeuttaan ja kiinnostumaan omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Äänestämiseen liittyen sopeutumista voisi tapahtua myös hyödyntämällä uusia äänestystapoja, kuten sähköistä äänestämistä tai internetäänestämistä, jotka saattaisivat hyvinkin houkutella äänestämään entistä useampia.

Äänioikeusikärajan laskemista koskevaa keskustelua on käyty viime vuosina monilla areenoilla. Tässä tutkimuksessa on nostettu esiin eduskuntapuolueiden näkemyksiä asiasta, sillä sitä kautta on hyödyllistä tunnistella, mitä mieltä äänioikeusikärajasta ollaan valtiotalan taholla, sillä, missä asiasta sitten loppujen lopuksi päätetään. Yhteistä kaikille eduskuntapuolueille on, että mikään niistä ei haluaisi laskea äänioikeusikärajaa valtiollisissa vaaleissa, vaan jos ikärajaa laskettaisiin, se koskisi ainoastaan kunnallisvaalien äänestysikärajaa.

Äänioikeusikärajan alentamiseen myönteisesti suhtautuvia puolueita ovat Keskusta ja Kokoomus. Perussuomalaiset, SDP ja Kristillisdemokraatit suhtautuvat skeptisesti äänioikeusikärajan laskemiseen. Negatiivisesti suhtautuvien puolueiden yhteinen perustelu on, että äänestäminen kuuluu aikuisuuteen, eikä sellaista vastuuta pidä antaa alaikäisille. Vaalikelpoisuus aspektikin nostetaan keskusteluissa esiin, sillä alaikäinen ei voisi toimia täysipainoisesti valittuna edustajana, koska hän ei ole juridisesti täysi-ikäinen. Suurin osa eduskuntapuolueista ei haluaisikaan antaa vaalikelpoisuutta 16-vuotiaille, vaikka heille annettaisiinkin äänioikeus. Puolueiden äänioikeusikärajan laskemista koskevien mielipiteiden ilmaisemisen motiiveja ja kannustimia voi toki vain arvailla, sillä monet ilmaistut kannat vaikuttavat kannattajien kosiskelulta, nyt kun asiasta päättäminen ei ole vielä ajankohtaista.

Alaikäisyyden ja aikuisuuden problematiikka on nostettu puolueiden kannoissa keskeiseen asemaan. Demokratian periaatteiden mukaisesti poliittisten vaikutusmahdollisuuksien tulisi olla tasaisesti jakautuneita jokaiselle yhteiskunnan jäsenelle, mutta miten tämä voidaan saavuttaa, kun yksilöt ovat kuitenkin eriarvoisessa asemassa iän suhteen. Alaikäisyyden problematiikasta nousee kysymys, että minkä ikäinen katsotaan riittävän kypsäksi edustamaan itseään, ja minkä ikäistä henkilöä edustaa hänen vanhempansa. Äänioikeusikärajaan liittyen mielipiteet eri aikoina ovat vaihdelleet siitä, ketkä on katsottu pystyviksi tekemään autonomisesti päätöksiä, ilman, että he ovat riippuvaisia muista. Tällaista kysymystä ei voi kuitenkaan tarkastella irrallisena muusta yhteiskunnasta, koska se liittyy läheisesti moniin muihinkin asiakysymyksiin ja on ennen kaikkea juridinen ongelma. Alaikäisyyden problematiikassa on keskeistä se, minkä ikäisellä katsotaan olevan riittävästi kompetenssia ja kyvykkyyttä toimia politiikassa ja ennen kaikkea tehdä päätöksiä.

Alaikäisyyden ja aikuisuuden problematiikka voidaan yhdistää myös Birch'in kuvailemiin seikkoihin, joiden mukaan poliittisen osallistumisen lisääminen saattaa olla uhka koko demokraattiselle järjestelmälle. Useilla alaikäisillä kansalaisilla ei välttämättä ole kiinnostusta poliittisiin asioihin. Heillä ei myöskään ole välttämättä riittävästi tietoa tehdä päätöksiä tai kykyä tehdä rationaalisia päätöksiä. Nuoren ja naiivin maailmankatsomuksen vuoksi heitä saattaisi olla myös helppo manipuloida. Se, että enemmän kiinnostuneet olisivat osallistumisessa aktiivisempia, saattaisi myös vääristää yleistä tahtoa, kun

vähemmän kiinnostuneet eivät ilmaisisi omaa mielipidettään ollenkaan. Tällöin olisi hankalaa puhua täydellisesti toteutuvasta demokratiasta.

Tutkimukseni edetessä loppua kohden, minulle on muodostunut näkemys siitä, että ensin on saatava kansalaiset ja erityisesti nuoret kiinnostumaan politiikasta osana arkea ja innostumaan tarjotuista vaikutusmahdollisuuksista. Poliitikka pitäisi voida sisällyttää osaksi kansalaisten jokapäiväistä elämää ja vasta sen jälkeen voisi alkaa pohtimaan äänestysikärajan laskemista. Minun mielestäni on nimittäin ihan turha laajentaa äänioikeutettujen joukkoa, ennen kuin nykyiset äänioikeutetut on saatu paremmin aktivoitua poliittiseen osallistumiseen. Eikä äänioikeusikärajaa missään nimessä pidä laskea ainoastaan sosiaalisen yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi. Nuorten kohdalla olisi kannattavampaa ensi aktivoida heitä kiinnostumaan yhteiskunnallisista asioista ja osallistumisesta sekä tarjota heille tietoa koskien politiikkaa ja opettaa mahdollisesti myös poliittista lukutaitoa, ja näin sitouttaa heitä yhteiskuntaan. Sen jälkeen olisi vasta ajankohtaista pohtia äänioikeusikärajan laskemista 16 vuoteen.

Äänioikeusikärajan laskemisen ajatellaan ehkä helposti olevan keino, jolla kansaa voidaan kannustaa osallistumaan ja vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Poliittinen osallistuminen ja vaikuttaminen vaativat kuitenkin tietynlaista kypsyyttä, tietoa ja osaamista, jotka eivät synny yhdessä yössä vaalilakia muuttamalla vaan pitkän prosessin tuloksena. Äänioikeusikärajan laskemista saatetaan pitää myös yksinkertaisena ja helppona ratkaisuna sille, että saadaan sopeutettua demokratia äänioikeus paremmin muuttuneeseen yhteiskuntaan. Äänioikeuden muuttaminen ei kuitenkaan ole ainoa keino, eikä missään nimessä paras keino muuttuneeseen kontekstiin sopeutumiseen. Ensisijainen lähestymistapa olisi minun mielestä ehdottomasti kansalaisten aktivoiminen käyttämään oikeuksiaan, valtaansa, joka jokaisella kansalaisella on demokraattisessa valtiossa.

Nuorten aktivoiminen sekä yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen lisääminen edellyttää pitkäjänteistä työtä, jossa pitää yhdistää sekä kotona ja koulussa tapahtuva kasvatus että kouluissa tapahtuva opetus. Tätä kautta nuoret saavat tietoa omista vaikutusmahdollisuuksistaan ja sitä kautta on mahdollista saada myös tietoa ja ideoita siitä, miten nuorten vaikutusmahdollisuuksia kannattaisi ja voisi lisätä. Kyseessä on siis kahden suuntainen, molempia osapuolia hyödyttävä, prosessi. (Oikeusministeriön julkaisuja 2005:14, 16.) Ihmisille pitää opettaa jo lapsena ja nuorena aktiivisen kansalaisen

perusvalmiudet ja tukea heitä osallistuvaksi, toimivaksi ja vaikuttavaksi kansalaiseksi kasvamisessa. (Oikeusministeriön julkaisuja 2005:14, 17.) Sitä kautta saadaan toimiva perusta yhteiskunnallisen osallistumisen jatkuvuudelle, mikä on tärkeää sen kannalta, että kansalaiset saadaan todellisuudessa integroitumaan poliittiseen elämään osana arkea ja esimerkiksi äänestämään, sitten kun mahdollisuus siihen tarjoutuu. Lasten ja nuorten osallisuuden lisäämisessä on loppujenlopuksi kyse ainoastaan varttuneempien tahdosta ja viitsimisestä kuulla nuorempien mielipiteitä sekä keskustella niistä. Siihen kannattaa panostaa, jotta yhteiskunnallisen osallistumisen kulttuurilla ja toimivalla demokratialla on jatkuvuutta Suomessa.

Edustuksellinen demokratia elää nyt ehdottomasti muutoksen aikoja ja toimintatapoihin on tehtävä jonkinlaisia uudistuksia, jos demokratia halutaan säilyttää vahvana. Kokonaisuudessaan edustuksellisen demokratian kriisi – jos nykyistä tilannetta voi kutsua kriisiksi – ja sen tapahtumat selviävät vasta, kun tämänhetkinen muutosvaihe on selvitetty ja takanapäin. Silloin asiaintilaa voidaan tarkastella ulkopuolisina, eikä niin, että ollaan osana tapahtumia. Jälkikäteen voi paremmin hahmottaa, mitkä seikat ovat johtaneet tähän tilanteeseen, jossa demokratian on pystyttävä sopeutumaan muuttuneeseen kontekstiin, aivan kuten nyt voidaan tulkita 1900-luvun alun muutoksen aikaa. Tällä hetkellä voidaan vain arvioida nykyisyydessä vallitsevaa tilannetta ja pyrkiä tekemään hyviä ratkaisuja ja toivoa, että toimitaan oikein.

Tutkimukseni on selkeästi osa laajempaa kokonaisuutta. Siihen liittyen aihetta voisi avartaa tekemällä jatkotutkimusta, jossa voisi keskittyä enemmän muiden poliittisen osallistumisen muotojen tutkimukseen äänioikeuden rinnalla. Äänioikeus on kuitenkin vain yksi osa demokratiaa ja sen toimintaa, joten olisi relevanttia paneutua tarkemmin myös muihin demokratian osa-alueisiin ja muihin poliittisen osallistumisen ja vaikuttamisen muotoihin sekä niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Myöhemmin, kun äänioikeusikärajan laskeminen on ajankohtaisempaa ja sen toteuttamista pohditaan aidosti, olisi hyödyllistä ja mielenkiintoista paneutua tarkemmin myös äänioikeusikärajan laskemisen aiheuttamiin vaikutuksiin äänestämislle ja demokratialle, sekä ongelmiin, joita se saattaa tuoda mukanaan.

LÄHTEET

Kirjallisuus:

- Birch, A. H.** 1993. *The Concepts and Theories of Modern Democracy*. New York: Routledge.
- Disch, L.** 2009. The People As "Presupposition" Of Representative Democracy, teoksessa: *Redescriptions 2008 vol.12*. Berlin: LIT Verlag, 47–71.
- Hetemäki, E.** 2006. Naisille äänioikeus oli ihmisoikeus, teoksessa: Pesonen, M. & Westermarck, H (toim.) *Studia Generalia Eduskunta 100 vuotta Demokratian haasteet*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Karvonen, L. & Paloheimo, H.** 2005. Demokratian näkymiä Suomessa, teoksessa: Paloheimo, H. (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 290–304.
- Lipponen, P.** 2006. Demokratian haasteet, teoksessa: Pesonen, M. & Westermarck, H (toim.) *Studia Generalia Eduskunta 100 vuotta Demokratian haasteet*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Luhtakallio, E. & Alapuro, R.** 2008. Vaalidemokratia, vastademokratia ja politiikan paluu, teoksessa: Rosanvallon, P. *Vastademokratia*. Tampere: Vastapaino, 7–17.
- Mylly, J.** 2006. *Edustuksellisen kansanvallan läpimurto*. Helsinki: Edita.
- Nousiainen, J.** 2006. Keisarin alamaisista toimiviksi kansalaisiksi, teoksessa: Pesonen, M. & Westermarck, H (toim.) *Studia Generalia Eduskunta 100 vuotta Demokratian haasteet*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nousiainen, K.** 2006. Naisten itsenäistyminen, teoksessa: Pesonen, M. & Westermarck, H (toim.) *Studia Generalia Eduskunta 100 vuotta Demokratian haasteet*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Palonen, K.** 2008. Pierre Rosanvallon. Poliitiikan ylistyspuheen muunnelmia 1970-luvulta 2000-luvulle, teoksessa: Lindroos, K. & Soininen, S. (toim.) *Poliitiikan nykyteoreetikkoja*. Helsinki: Gaudeamus, 39–60.
- Palonen, K.** 2009. "Demokratiapolitiikka" – demokratian epäpolitisointia, lehdessä: *Politiikka* 51:2, 2009, 146–150.

- Pohjantammi, I.** 2003. Edustus, teoksessa: Hyvärinen, M., Kurunmäki, J., Palonen, K., Pulkkinen, T. & Stenius, H. (toim.) *Käsitteet liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 363–412.
- Rosanvallan, P.** 2008. *Vastademokratia*. Tampere: Vastapaino.
- Sulkunen, I.** 2006. Suomi naisten äänioikeuden edelläkävijänä, teoksessa: Sulkunen, I., Lähteenmäki, M. & Korppi-Tommola, A. *Naiset eduskunnassa*. Helsinki: Edita.
- Urbinati, N.** 2002. *Mill on Democracy, From the Athenian Polis to Representative Government*. Chicago: University of Chicago Press.
- Urbinati, N.** 2006. *Representative Democracy: Principles and Genealogy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wiberg, M.** 2006. *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY.

Lait:

Kuntalaki, 1995/365.

Laki holhouslain muuttamisesta, 457/1976.

Laki holhoustoimesta, 442/1999.

Laki tasavallan presidentin valitsemisesta, 574/1987.

Laki tasavallan presidentin vaalista, 1076/1991.

Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, 839/1944.

Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, 341/1969.

Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta, 357/1972.

Suomen perustuslaki, 731/1999.

Vaalilaki 1998/714.

Internet-lähteet:

Helsingin sanomat,

<http://www.hs.fi/keskustelu/Brax+kokeilisi+ik%E4rajan+alentamista+kuntavaa+leissa/message.jspa?messageID=2004878&userThreadMode=tree>, 21.3.2009

<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Lind%C3%A9n+ajaa+Suomen+vaaleihin+netti%C3%A4%C3%A4nestyst%C3%A4/1135229643350>, 21.3.2009.

Karjalainen,

http://www.karjalainen.fi/Karjalainen/Mielipiteet/%C3%A4%C3%A4nioikeusk%C3%A4rajan__alentamisessa_toimeksi_4260113.html, 14.4.2009.

Keskisuomalainen,

<http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/vihreiden-laturi-antaisi-16-vuotiaiden-%C3%A4%C3%A4nest%C3%A4%C3%A4/119600>, 21.3.2009.

Keskustanuoret,

http://www.keskustanuoret.fi/portal/suomi/politiikka/ohjelmat/keskustanuorten_poliittinen_ohjelma/poliittinen_ohjelma/, 14.4.2009.

<http://www.keskustanuoret.fi/portal/piirit/kainuu/politiikka/kannanotot/>, 14.4.2009.

Kokoomusnuoret, <http://www.kokoomusnuoret.fi/?q=lue&id=129>, 21.3.2009.

MTV 3, <http://www.mtv3.fi/uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2008/05/641846>, 21.3.2009.

<http://www.mtv3.fi/uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2006/11/486761>, 14.4.2009.

Oikeusministeriö, <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/1224166604122>, 21.3.2009.

<http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/1238674371237>, 9.9.2009.

Oikeusministeriön julkaisuja 2005:14, <http://www.om.fi/34782.htm>, 14.4.2009, 1.10.2009.

Oikeusministeriön vaalisivut, <http://www.vaalit.fi/uploads/7o1lq64njk.pdf>, 16.3.2009.

Puoluevaltuuskunnan kannanotto,

http://www.keskusta.fi/Suomeksi/Tietopankki/Ohjelmat_ja_kannanotot/Hakutulokset_-_Ohjelmat_ja_kannanotot.iw3?sNewsId=a5b359ea-c106-4766-85d9-ac8fcee8b6df, 14.4.2009.

Suomen eduskunnan historia, http://www.eduskunta.fi/historia/fin/tapahtuma_aika.htm, 16.3.2009.

Suomen vaalijärjestelmä, Oikeusministeriön julkaisu 2002, <http://www.om.fi/14629.htm>, 17.3.2009.

Sähköinen äänestäminen 2008, yleistietoa,

<http://www.vaalit.fi/sahkoinenaanestaminen/yleistietoa.html>, 21.3.2009.

Sähköinen äänestäminen 2008, etuja,

<http://www.vaalit.fi/sahkoinenaanestaminen/etuja.html>, 21.3.2009.

Tiede-lehti, <http://www.tiede.fi/arkisto/artikkeli.php?id=962&v1=2008>, 21.3.2009.

Uutispäivä Demari, <http://www.demari.fi/content/view/1674/317/>, 24.3.2009.

Valtiopäiväjärjestys 15.3.1869, <http://www.histdoc.net/laki/vpj.html>, 31.3.2008.

Vasemmistoliitto,

http://www.vasemmistoliitto.fi/organisaatio/pohjois_savo/kannanotot/fi_FI/vaalirahoituskatto/, 25.3.2009.

Verkkoapila,

<http://www.verkkoapila.fi/opencms/opencms/apila/news/articles/0340.html?view=newsday&d=20080825>, 25.3.2009.

ViNO, <http://www.vino.fi/lyhytae-kantoja#aanestysikaraja>, 8.9.2009.

LIITE 1 Kokoomus

Sähköposti to 19.3.2009 12:47

hei Kokoomuksesta,

Meillä on käsitelty äänioikeusikärajan laskemista viimeksi vuoden 2004 puoluekokouksessa, jossa hyväksyttiin Kokoomusnuorten tekemä aloite:

Aloite nro 140 Kokoomuksen Nuorten Liitto ry

16-VUOTIAILLE ÄÄNIOIKEUS KUNNALLISVAALEISSA

Kokoomuksen Nuorten Liitto on huolissaan nuorten todellisista mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon ja palvelujen järjestämiseen kunnallisella tasolla. Osallisuushankkeilla, joihin nuorisovaltuustotkin kuuluvat, on pyritty antamaan nuorille väylä saada äänensä kuuluviin ja toisaalta kasvamaan mukaan demokraattiseen yhteiskuntaan. Valtakunnallisesti Opetushallitus on vuonna 2003 käynnistänyt yhden Suomen tuhannesta osallisuushankkeesta, jonka tavoitteena on mm. kehittää pysyviä käytäntöjä ja toimintamalleja nuorten osallisuuden edistämiseksi.

Kokoomuksen Nuorten Liiton mielestä seuraava looginen askel nuorten osallistumisen vahvistamiseksi on antaa äänioikeus 16–17-vuotiaille kunnallisvaaleissa ja suorissa kunnallisissa äänestyksissä. Suora vaikutuskanava, äänioikeus, on yksinkertaisuudessaan helppo järjestää ja toteuttaisi nykyisten osallisuushankkeiden suurimman ongelman; äänioikeus koskisi aidosti koko 16–17-vuotiaiden ikäluokkia.

Edellä kerrotun pohjalta Kokoomuksen Nuorten Liitto esittää, että hyväksyessään tämän aloitteen puoluekokous velvoittaa puoluehallituksen ja kehottaa eduskuntaryhmää toimimaan niin, että 16-vuotiaat saavat äänioikeuden kunnallisvaaleissa sekä kunnallisissa äänestyksissä. Puoluekokous siis hyväksyi aloitteen, vaikka puoluehallituksen pohjaesitys oli vähän toisenlainen.

Puoluehallitus:

Kokoomuksen Nuorten Liitto on puuttunut aloitteessaan tärkeään ja pitkään puhuttaneeseen asiaan eli nuorten osallistumiseen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Edustuksellisen demokratian tulevaisuus on poliittisille puolueille elintärkeä asia.

Aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon edellyttää tietoa päätöksentekojärjestelmästä ja yhteiskunnan toiminnasta. Tässä suhteessa suomalainen koulujärjestelmä hoitaa tehtävänsä kansainvälisten tutkimusten mukaan suhteellisen hyvin. Parannettavaakin on, esimerkiksi yhteiskunnallisten aineiden opetuksessa tulisi nykyistä enemmän painottaa aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattamista. Koulussa on kerrottava mitä merkitystä osallistumisella ja äänestämällä on sekä tehtävä tutuksi yhteiskunnan toimintaa ja sen pelisääntöjä.

Koulujen oppilaskuntatoiminta muodostaa yhden nuorten keskeisistä vaikutusväylistä. Oppilaskuntien asemaa tulee vahvistaa, kehittämällä niiden toimintaedellytyksiä ja lisäämällä niiden vaikutusmahdollisuuksia kunnissa ja kouluissa päätettäessä oppilaitokseen ja oppilaisiin liittyviä asioita.

Viime vuosina on ns. perinteisen nuorisojärjestötoiminnan rinnalle syntynyt uusia mahdollisuuksia nuorten vapaaehtoiselle osallistumiselle ja kansalaisoppimiselle. Näistä näkyvimmin ovat olleet esillä nuorisovaltuustot, mutta lukemattomia muitakin osallisuushankkeiden muotoja on syntynyt.

Nuorten uudet osallistumismuodot eivät mitenkään ole ristiriidassa perinteisten edustukselliseen demokratiaan pohjautuvan vaikuttamisen ja päätöksenteon kanssa. Niillä on elävä yhteys kunnalliseen päätöksentekoon ja ne voivat vahvistaa nuorten kuntalaisten demokratiakäsitystä. Nuorille on tarjottava toiminnallisia ja todellisia vaikutusmahdollisuuksia. Nuorisovaltuustoilla on useissa kunnissa esimerkiksi edustajansa lautakunnissa, omassa päätäntävallassa oleva budjetti sekä oikeus tehdä nuorten asioiden hoitamiseen liittyviä aloitteita omassa kunnassaan. Nuorisovaltuustojen onkin päästävä päättämään konkreettisesti nuorten elinoloihin vaikuttavista asioista. Poliitiikan leikkiminen vailla vaikutusmahdollisuuksia ei ketään kiinnosta.

Tutkimusten mukaan 18–30-vuotiaiden kiinnostus politiikkaa kohtaan on lisääntynyt tasaisesti. Nuorisosaian neuvottelukunnan uusimman tutkimuksen mukaan 54 prosenttia nuorista sanoo olevansa ainakin jonkin verran kiinnostunut politiikasta. Kiinnostuneiden osuus on nyt 14 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 1991, ja osuus on kasvanut suhteellisen tasaisesti.

Kiinnostus ei kuitenkaan kanavoidu äänestämiseksi. Vaikka 88 prosenttia nuorista on ainakin jossain määrin sitä mieltä, että äänestämällä voi vaikuttaa asioihin, oli vuoden 2003 eduskuntavaalien äänestysprosentti 18–30-vuotiailla arviolta 54 prosenttia.

Syitä siihen, miksi nuoret eivät äänestä, koe omaavansa vaikutusmahdollisuuksia tai toimi puolueissa on monia. Perinteinen poliittinen toiminta tuntuu useista hitaalta, tylsältä ja tehottomalta - verrattuna näyttäviin mielenilmauksiin. Äänestämisen ja puolueissa toimimisen rinnalle ja ohi ovat nousseet erilaiset yksilölliset ja uudet tavat vaikuttaa. Yhä useampi hakee kansalaistoiminnaltaan nopeita tuloksia eikä sitoutumista kokonaisvaltaisten aatteiden ajamiseen. Uudenlaisen kansalaisaktiivisuuden ei kuitenkaan tarvitse sulkea pois perinteisempää vaikuttamista äänestämällä.

Vaikka äänioikeus onkin Suomessa vankasti sidottu täysi-ikäisyyteen, kansalaisuus ja kuntalaisuus eivät ole ikään sidottuja vaan kuuluvat kaikille. Äänioikeuden alentamisella koskemaan kunnallisvaaleissa ja kunnallisissa äänestyksissä kaikkia yli 16-vuotiaita ei todennäköisesti saataisi merkittävästi lisättyä nuorten kiinnostusta äänestämistä kohtaan. Nykyäänkin ensi kertaa vaaleissa äänioikeutetuista nuorista oikeuttaan käyttää keskimäärin huomattavan harva.

Aktiiviseen kansalaisuuteen kasvaminen voikin tapahtua yksinkertaiselta kuulostavan äänioikeusikärajan alentamiseen sijasta paremmin mm. edellä mainittuja osallisuutta edistäviä hankkeita kehittämällä ja tukemalla.

Äänestämistä on myös tehty useissa vaaleissa tutuksi nuorille järjestämällä nuorisovaaleja, joissa alle 18-vuotiaat oppilaat ovat voineet ennen varsinaista äänestyspäivää äänestää eri puolueiden asettamia "oikeita" ehdokkaita. Näitä nuorisovaaleja tulee jatkossa järjestää yhteiskunnan tukemana entistä kattavammin kaikkialla Suomessa. Nuorisovaalit ovat hyvää harjoittelua vastuulliseen päätöksentekoon, tekevät tutuksi vaalijärjestelmämme

toimintaperiaatteet ja alentavat kynnystä äänestää aikoinaan ensimmäistä kertaa oikeissa vaaleissa.

Vaalijärjestelmän osalta tulee ennen äänestysikärajan alentamista kehittää ja kokeilla uusia äänestämisen muotoja, mm. sähköistä äänestämistä (mobiili- ja nettiäänestäminen) sekä muuten selvittää nuorten epäsuorien vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä ja seurata miten niiden vaikutuksia. Näitä asioita tulee käsitellä olennaisena osana hallituksen käynnistämää Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa, jonka tehtävänä on mm. edistää aktiivista kansalaisuutta, kansalaisyhteiskunnan toimintaa, kansalaisten yhteiskunnallista vaikuttamista ja edustuksellisen demokratian toimivuutta.

Omalta osaltaan Kokoomus on sitoutunut uudistamaan järjestönsä toimintatapoja vastaamaan paremmin nuorten ikäluokkien odotuksiin, jotta kiinnostus puolue toimintaa kohtaan kasvaisi. Tässä "nuorisoprojektissa" ovat puolue sekä sen nuoriso- ja opiskelijajärjestöt tiiviissä yhteistyössä. Tavoitteena on saada tuoreita ja toteuttamiskelpoisia ajatuksia toiminnan uudistamiseksi.

Puoluehallitus esittää että puoluekokous toteaisi edellä esitetyn riittäväksi selvitykseksi aloitteen johdosta ja velvoittaisi puolueen edustajina hallituksen Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman työryhmissä toimivia edistämään uusien äänestämisen muotojen kokeilemistä sekä etsimään keinoja nuorten osallisuuden lisäämiseksi sekä velvoittaisi puoluehallituksen tukemaan aktiivisesti "nuorisoprojektia", jolla pyritään kehittämään nuorten vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia Kokoomuksen toiminnassa

Menestystä graduntekoon,

yst. terv.

Riku Honkasalo

riku.honkasalo@kokoomus.fi

poliittinen sihteeri, valtiot. maist.

Kokoomus

LIITE 2 Kristillisdemokraatit

Sähköposti ma 23.3.2009 11:36

Tervehdys,

tarkistettuani asiaa, totesin, ettei meillä ole virallista kannanottoa tästä asiasta.

Puolueen puheenjohtaja Päivi Räsänen on kuitenkin ottanut kantaa sen puolesta, että mikäli päädytään laskemaan äänestysikärajaa, myös ehdokkuuden ikäraja tulee samalla laskea. Kun naisille myönnettiin Suomessa äänioikeus, mullistavaa oli nimenomaan se, että myös naiset pääsivät ehdokkaiksi samalla.

Ei meillä yleensä suhtauduta tähän hankkeeseen positiivisesti. Annetaan mieluummin lasten olla lapsia.

Ystävällisin terveisin

Niklas Andersson

niklas.andersson@kd.fi

LIITE 3 Perussuomalaiset

Sähköposti ke 18.3.2009 16:20

Hei Mira!

Puolueellamme ei ole asiassa virallista kannanottoa, mutta yleisesti Perussuomalaiset suhtautuvat pidättyväisesti äänestysikärajan laskemiseen. Äänestämisen valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa katsotaan kuuluvan aikuisuuteen ja nykyistä 18 vuoden äänestysikärajaa pidetään sopivana.

Ystävällisesti tervehtien

Ossi Sandvik

ossi.sandvik@perussuomalaiset.fi

puoluesihtööri

Perussuomalaiset rp.

LIITE 4 RKP

Sähköposti ke 25.3.2009 14:14

Hei,

Anteeksi että vastauksemme viipyi. Alla löydät pj Wallinin lehdistötiedot (v.2007)

yst.terv. Magnus Öster
magnus.oster@sfp.fi

08-09-2007

16-vuotiaiden oikeus äänestää kunnallisvaaleissa pitää perusteellisesti selvittää. Näin kirjoittaa ministeri Stefan Wallin tänään lauantaina neljässä suomenruotsalaisessa päivälehdessä.

Nuorisoasioista vastaavana ministerinä Wallin haluaa nostaa kysymyksen 16-vuotiaiden äänioikeudesta esille ensimmäisen nuorisopolitiikan kehittämisohjelman valmistelun yhteydessä. Viime vuonna saimme uuden nuorisolain. Sen lähtökohtana on nuorten kehityksen ja itsenäistymisprosessin tukeminen.

- Tavoitteena on aktiivista kansalaisuutta harjoittava nuoriso. Miten nuorille tarjotaan osallistumisen tunteen lisäksi myös aitoa osallisuutta? Etsiessämme uusia aktivoivia otteita on mielestäni kaikki kivet käännettävä. Silloin herää myös kysymys: Olisiko kunnallisvaalien äänioikeusikärajan alentaminen 16 vuoteen yksi tapa aktivoida nuorisoa? kysyy Wallin.

Wallin alleviivaa kuitenkin, ettei kysymys ole helppo vaan vaatii perusteellista harkintaa. Se johtaa lukuisiin jatkokysymyksiin, joihin on myös löydettävä vastaus - koskien esimerkiksi vaalikelpoisuusikää, kun valittuna poliitikkona 16-vuotiaalta puuttuisi kuitenkin täysi oikeustoimikelpoisuus.

- Mikäli tarkan harkinnan jälkeen päädyttäisiin sisällyttämään 16-vuotiaat äänestäjäkuntaan, on kyse asiasta, joka voitaisiin ottaa seuraavien eduskuntavaalien jälkeen muodostettavan hallituksen ohjelmaan. Näin mahdollinen äänioikeusiän alentaminen tulisi ajankohtaiseksi aikaisintaan vuoden 2012 kunnallisvaalien yhteydessä, Wallin toteaa.

LIITE 5 SDP

Sähköposti ma 23.3.2009 10:48

Mira,

Kaikki päätöksemme löytyvät nettisivuiltamme. Etsin sinulle tarkemman vielä, mutta tässä nopeasti kantamme. Viimeisessä kappaleessa pääpointti.

Arto

Ennen kunnallisvaaleja SDP vastasi Suomen Nuorisovaltuustojen Liiton kyselyyn äänestysiän laskemisesta näin:

6. Mikä on puolueenne kanta äänestysikärajan laskemiseen? Perustele.

Nuorten äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa on ollut varsin alhainen. Nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen lisäämiseksi on heidät saatava nykyistä laajemmin mukaan päätöksentekoon. Tästä hyvä esimerkki ovat nuorisovaltuustot, joiden asemaa pitää vahvistaa ja vaikutusmahdollisuuksia lisätä.

Nuorisovaltuuston edustajille voidaan esimerkiksi antaa mahdollisuus osallistua nuorten kannalta olennaisten lautakuntien kokouksiin. Tärkeää myös on, että yhteiskunnallisia asioita käsitellään kouluissa nykyistä enemmän ja, että kouluissa perehdytään demokraattisen päätöksenteon malleihin.

SDP on suhtautunut epäilevästi äänestysikärajan alentamiseen, samoin SDP:n omanuorisojärjestö. Jos äänestysikärajaa lasketaan, pitäisi myös vaalikelpoisuus sallia saman ikäiselle - velvollisuudet ja oikeudet kulkevat käsi kädessä. Tärkeintä mielestämme on edistää sitä, että äänestysikäinen nuori käyttää äänioikeuttaan.

Arto J. Virtanen, Poliittinen sihteeri

arto.virtanen@sdp.fi

LIITE 6 Vihreät

Sähköposti ke 18.3.2009 16:40

Hei Mira!

Hauskaa, että Jyväskylän valtio-opista tulee kyselyjä. Työskentelin valtio-opissa Mattilanniemessä toistakymmentä vuotta.

Valitsit myös juuri oikean henkilön kyselyllesi, sillä useimmiten juuri minä vastailen tällaisiin, koska ohjelmatyö kulkee pitkälti minun valmisteluni kautta ja hyvin moneen aiempaan ohjelmaan olen ollut vaikuttamassa vihreänä aktiivina ennen tänne toimistolle tuloani.

Emme ole puolueena ottaneet kantaa äänioikeusikärajan laskemisen puolesta. Tästä on muun muassa periaateohjelman yhteydessä runsaasti keskusteltu, mutta emme ole löytäneet enemmistöä laskemisen puolelle. Ts. puolueen virallinen linja on, että kannatamme nykyisiä ikärajoja. Asiaa ei ole missään paperissa erikseen perusteltu, mutta siihen liittyy koko täysi-ikäisyyden muu problematiikka eli kyse ei ole pelkästä äänioikeudesta.

Ikärajan laskemisen puolesta ovat kuitenkin ottaneet kantaa muutamat hyvinkin keskeiset vihreät henkilöt muun muassa puoluesihteerin Panu Laturi. Voit lukea asiaa koskevan uutisen täältä, sillä en löytänyt kannanottoa omilta nettisivuiltamme:

<http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/vihreiden-laturi-antaisi-16-vuotiaiden-%C3%A4%C3%A4nest%C3%A4%C3%A4/119600>

Voit tietysti myös haastatella Panua: 050-520 8337, panu.laturi@vihreat.fi

Myös oikeusministeri Tuija Brax on ilmoittanut valmiutensa kokeilla ikärajan laskua, mutta ilmeisesti ajatus ei ole ottanut tuulta hallituskumppaneissa, koska asiaa ei ole kokeiltu:

<http://www.hs.fi/keskustelu/Brax+kokeilisi+ik%E4rajan+alentamista+kuntavaaleissa/message.jspa?messageID=2004878&userThreadMode=tree><http://www.mtv3.fi/uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2008/05/641846>

Vihreät Nuoret ja Opiskelijat ry eli nuorisjärjestömme ViNO on vaatinut 9.11.2006 ikärajan laskua kunnallisvaaleissa. Kanta on vinolaisten mukaan tulossa periaateohjelmaan kevään liittokokouksessa.

Parhain terveisin

Jouni Vauhkonen

jouni.vauhkonen@vihreat.fi

poliittinen sihteeri